

Yhdessä vai yksin erilaisina?

Monikulttuuristen nuorten arkea,
ajatuksia ja ajankäyttöä

Veronika Honkasalo
Päivi Harinen
Reetta Anttila

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
VERKKOJULKAISUSARJA

Yhdessä vai yksin erilaisina?

Monikulttuuristen nuorten
arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä

Veronika Honkasalo
Päivi Harinen
Reetta Anttila

Kansi ja taitto: Tanja Nisula

© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittajat

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 15

ISBN: 978-952-5464-37-5 (PDF)

Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
puh. 020 755 2653
fax. 020 755 2627
sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	4
ABSTRACT	5
1 JOHDANTO: HAASTATTELUTUTKIMUS OSANA VALTAKUNNALLISTA HANKETTA	6
2 HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEISTA NUORISTA	8
3 HAASTATTELUJEN TOTEUTTAMINEN JA LUONNE	9
3.1 Haastattelujen taustat ja aihepiirien muotoutuminen	9
3.2 Haastattelujen suorittaminen	12
3.3 Helpot ja hankalat teemat	13
4 USKONTO MONIKULTTUURISTEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ	16
5 VANHEMMAT, KOTITAUSTA JA PERHEEN "KULTTUURIPERINTÖ"	19
5.1 Kunnioita isääsi ja äitiäsi?	20
5.2 Rajat ylittävät sukulaisuussuhteet	20
5.3 Nuorten harrastukset ja perhe	22
5.4 Tiukka kontrolli?	23
5.5 Kulttuurin säilyttäminen – ristiriita nuorten ja vanhempien välillä?	25
6 TEKEMISIÄ JA TOIVEITA	27
6.1 Tekemisiä...	27
6.2 ...ja toiveita	32
7 YKSIN ERILAISENA	37
7.1 Silloittamaton kuilu?	37
7.2 Mikä neuvoksi?	42
7.3 Suomalaisuusperspektiivin läpitukenkuuus	47
8 PÄÄTTELYÄ	50
LÄHTEET	52
LIITE	55
KIRJOITTAJAT	59

TIIVISTELMÄ

Tämä raportti on yksi etappi opetusministeriön ja Nuorisotutkimusverkoston yhteisessä tutkimushankkeessa *Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, jossa tarkastellaan laajasti Suomessa asuvien monikulttuuristen 13–25-vuotiaiden nuorten osallistumista nuorille järjestettyihin vapaa-ajan toimintoihin. Raportti pohjautuu 38 nuoren kanssa käytyihin haastatteluihin, jotka suoritettiin vuosina 2005–2006 ympäri Suomea. Haastatteluihin osallistui erilaisista monikulttuurisista taustoista tulevia nuoria: maahanmuuttajia, paluumuuttajia, pakolaisia ja niin sanotuissa ”seka-avioliittoperheissä” syntyneitä.

Haastatteluissa lähdettiin liikkeelle hankkeessa aiemmin toteutetun kyselyn tuloksista. Haastattelujen pyrkimyksenä oli päästä tilastollisen kuvailun taakse, lähemmäksi monikulttuuristen nuorten kokemusmaailmaa ja kiinni erityisesti vapaa-aikaan liittyviin kokemuksiin ja tuntemuksiin. Vapaa-ajanvieton lisäksi nuorten kanssa keskusteltiin laajemmin arvomaailmaan ja esimerkiksi uskontoon liittyvistä seikoista. Tämä raportti on alustava katsaus haastatteluaineistoon, jota analysoidaan jatkossa tässä kuvattua tarkastelua monipuolisemmin ja perusteellisemmin.

Tässä esitellyn analyysin perusteella voi havaita, että ilmiönä ja käsitteenä monikulttuurisuus – samoin kuin monikulttuurinen nuorisotoiminta – avautuu haastatteluissa hankalasti varsinkin sellaisten nuorten kohdalla, jotka ovat asuneet Suomessa vasta vähän aikaa. Samoin tapahtuu sellaisten nuorten kohdalla, jotka eivät oikeastaan pidä itseään tutkimuksen kohderyhmänä (esimerkiksi sellaiset kaksikulttuuriset nuoret, joiden vanhemmista toinen on suomalainen ja toinen jonkun muun EU-maan kansalainen). Ne nuoret, jotka pohtivat monikulttuurisuutta laajemmin, pitävät mielekkäänä erityisesti sellaista monikulttuurista toimintaa, jossa huomioidaan nuorten omat toiveet ja vaikutusmahdollisuudet.

Monikulttuurisen nuorisotyön näkökulmasta suureksi haasteeksi nousee se, että haastatteluissa kuva nuorisotoiminnasta piiryy yhä tiukasti yhdenmukaista suomalaisuutta vaativana tilana. Monikulttuuristuvassa Suomessa vapaa-ajan harrastukset ja ystävyys-suhteet antavat vielä vain harvoin tilaa erilaisuudelle tai suomalaisuudesta poikkeavalle kansallisuudelle. Kenties osittain tämänkin vuoksi haastateltujen nuorten elämässä transnationaaliset perhe- ja ystävyys-suhteet nousevat merkittäviksi vapaa-aikaa jäsentäviksi sosiaalisiksi tekijöiksi ja suhteiksi. Joidenkin nuorten kohdalla myös tulevaisuudensuunnitelmat saattavat linkittyä johonkin toiseen maahan kuin omaan kotimaahan tai Suomeen. Monikulttuuristen nuorten innokkuus ja suunnitelmat osallistua kansainväliseen ihmisoikeus- ja humanismitoimintaan ovat huomion arvoisia.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että nuoret rikkovat näkemystä siitä kontrolloivasta otteesta, joka julkisessa keskustelussa usein liitetään monikulttuurisiin perheisiin ja vanhempiin. Haastatteluissa nuoret korostavat omaa aktiivista rooliaan rajojen, sääntöjen, vapauksien ja vastuiden maailmassa. Suomalainen elämäntapa ja nuoruus sen sijaan asettavat monelle nuorelle haasteita aikuiseksi kasvamisessa ja vertaisten joukkoon sosiaalistumisessa.

Haastatteluissa nuoret puhuivat myös rasismista ja puivat sen eri ilmenemismuotoja. Nuorisotoiminnan kannalta rasismista kuvastuu tässä analyysissä jokseenkin lohduton näkemys: haastateltujen nuorten mielestä rasismien kitkemistä hankaloittavat ohjaajien, aikuisten ja muiden nuorten ennakkoluuloisuus sekä haluttomuus luovuttaa ja antaa periksi suomalaisista tavoista ja normeista, samoin kuin monikulttuuristen nuorten vetäytyminen ”kulttuurisiin poteroihin”. Rasisminvastainen nuorisotoiminta edellyttäisi näiden nuorten näkemyksen mukaan sitä, että sekä nuoret että aikuiset ovat valmiita kyseenalaistamaan nuorisotoiminnan arvomaailman ja perinteet sekä niitä rakentavat kansalliset, kulttuuriset ja paikalliset ideologiat.

ABSTRACT

This report is a part of the research project *Multicultural Youth, Leisure and Participation in Civil Society* (Ministry of Education & the Finnish Youth Research Network). The aim of the project is to examine widely multicultural youth's participation possibilities in leisure activities offered by the Finnish youth work structures. The focus group of this research is youth with different kinds of multicultural backgrounds, and we want to ask, how 'multicultural' youth activities in Finland actually are. The report is based on 38 interviews with multicultural youth in different areas of Finland. The focus group of 'multicultural youth' consists of young immigrants, expatriates, refugees and children of the so called 'mixed marriages'.

The starting point of the interviews lean on quantitative results of a survey made in the year 2005. The main aim of the interviews was to reach multicultural youth's everyday experiences and feelings about leisure participation. Besides, youth's values and conceptions of religion, for example, were discussed during the interviews. This report is a tentative look at the data, which will be analysed more profoundly in the project during next autumn.

The analysis presented in this report leads to conclusions that multiculturalism – as a concept and as a social phenomenon – is not easy to deal with in concrete face-to-face discussions. This is the case when discussing ideas and contents of multicultural youth work as well. Multiculturalism and multicultural cooperation are hard concepts especially for those young people who have lived in Finland only for a while, as well as for those interviewees, who do not consider themselves as members of the focus group 'multicultural or immigrant youth' (e.g. those, whose other parent is of Finnish origin and the other comes from some EU-country). Those interviewees, who share readiness to discuss multiculturalism more widely, consider action that takes into attention youth's own wishes and participation possibilities as effective and relevant multicultural leisure action.

From the perspective of multicultural youth work, a main challenge seems to be the message of the young interviewees: youth activities still create a social space that protects and insists a certain, strict kind of Finnishness. Leisure hobbies and peer relations allow still just seldom space for cultural differences, in the rapidly multiculturalising Finland. This, on its part, is maybe why transnational family- and friendship ties seem to be extremely important social factors that figure multicultural youth's leisure activities and future plans. Multicultural youth's readiness and will to participate in international human right organisations and activities also are worth noticing.

The interviews tend to break the general view about family and parental control that restricts multicultural youth's social participation. On the contrary, the young ones interviewed are willing to emphasise their own active roles in creating the personal tangles of borders, orders, responsibilities and freedom, while Finnish habits and youth culture pose challenges for many of them.

During the interviews the young ones discussed also racism and its manifestations. Many of them share a consideration that racism is not easily removed from the fields of youth work. In their opinions, 'the Finnish side' is biased and not willing to give up Finnish habits and norms, and the 'different or foreign side' is easily culturally isolated. Anti-racist youth work is seen as important, and the young ones stress that it should lean on everyone's readiness to question the values, traditions, and cultural as well as local ideologies that construct the current youth work and its actual contents.

1 JOHDANTO: HAASTATTELUTUTKIMUS OSANA VALTAKUNNALLISTA HANKETTA

Veronika Honkasalo ja Päivi Harinen

Käsillä oleva tutkimusraportti on yksi osa *Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* -tutkimushanketta. Raportti perustuu 38:n Suomessa asuvan monikulttuurisen nuoren¹ kanssa käytyihin keskustelunomaisiin haastatteluihin, joissa käsiteltiin erityisesti kyseisten nuorten vapaa-ajanviettotapoja ja -mahdollisuuksia. Tutkimushankkeessamme vapaa-aika ja sen sosiaaliset muodot on lähtökohtaisesti määritelty tärkeiksi nuorten ihmisten osallistumis-, integraatio- ja sosiaalisaatioareenoiksi. Ennen tässä esiteltyä haastatteluanalyysia tutkimushankkeessa on suoritettu kysely monikulttuurisille nuorille (tulokset julkaistu raportissa *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*, Harinen 2005) sekä kysely nuorisojärjestöille (julkaistu nimellä *Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisojärjestöjen toiminnassa*, Pyykkönen 2007).

Tässä haastattelututkimuksessa on lähdetty liikkeelle monikulttuurisille nuorille suunnatun kyselyn tuloksista, ja sen motivaationa on ollut pyrkimys päästä lähemmäksi monikulttuuristen nuorten kokemusmaailmaa ja kiinni erityisesti vapaa-aikaan liittyviin kokemuksiin ja tunteisiin. Haastatteluissa on kartoitettu myös nuorten arvomaailmaa, mitä on tehty muun muassa keskustelemalla uskonnon merkityksestä, monikulttuurisuudesta ja rasismista. Tutkimuksen tekemistä on sen suunnitteluvaiheesta alkaen ohjannut antirasistinen eetos, samoin kuin ajatus tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien tärkeydestä (ks. tarkemmin luku 3.1). Tutkijat ovat pyrkineet alusta alkaen kyseenalaistamaan omia ennako-oletuksiaan ja lähestymään monikulttuurista nuorisotoimintaa ”toisin”. Tällä tarkoitamme muun muassa, että olemme varsin löyhällä ja monisärmäisellä teemarungolla (ks. liite) halunneet nuorten haastateltavien itse osallistuvan haastattelujen etenemiseen. Siten haastattelut eivät ole seuranneet tiukkaa kehystä vaan vaihdelleet haastateltavien omien intressien ja elämäntilanteiden mukaan.

Tämän haastattelututkimuksen tekeminen on ollut monella tapaa monimutkaista. Suhteellisesti vähän tutkittu ilmiö (monikulttuuristen nuorten vapaa-ajankäyttö) asetti haasteen sille, mitä kaikkea nuorten kanssa keskusteltaessa oikeastaan haluttaisiin saada selville. Tiettyinä lähtökohtina pidettiin nuorille suunnatussa kyselyssä esille nousseita tuloksia – esimerkiksi niitä, joiden mukaan monikulttuuriset nuoret yleisesti tai ”keskimäärin” kannattavat monikulttuurista nuorisotoimintaa, hyljeksivät kulttuurien vaalimiseen tähtääviä harrastuksia ja kokevat, että suurin syy nuorisotoimintaan osallistumattomuudelle löytyy ohjaajien ja muiden nuorten ennakkoluuloisuudesta. Vaikka rasismia on viime vuosina tutkittu sekä suomalaisten että monikulttuuristen nuorten näkökulmista yhä enenevämmässä määrin (esim. Keskiäalo & Perho 2001; Rastas 2004; 2005; Hautaniemi 2004), siihen, miten rasismi jäsentää nuorten osallistumista nuorisotoimintaan, ei ole kuitenkaan liiemmästi paneuduttu. Hankkeellamme on siten ollut myös selkeä nuorisopoliittinen tavoite: sen tarkoituksena on tehdä näkyviksi nuorisotoiminnan arvomaailmaa ja käytännön toimintamuotoja, jotka saattavat estää eritaustaisten nuorten tasavertaisen osallistumisen vapaa-ajan toimintoihin. Samalla tutkimuksen kautta halutaan tuoda esille, miten nuorisotoiminnassa voisi huomioida tämänhetkistä paremmin nuorten erilaisia ja yksilöllisiä samoin kuin kulttuurisia elämäntilanteita, toiveita ja osallistumismahdollisuuksia.

Käsillä oleva tutkimusraportti etenee siten, että aluksi luodaan lyhyt katsaus tutkimukseen osallistuneisiin nuoriin ja heidän taustoihinsa, minkä jälkeen pohditaan tutkimuksen toteuttamista haastattelujen suorittamisen ja helppojen ja haastavien teemojen kuvailun kautta. Tämän metodologisen kuvailun pyrkimyksenä on jakaa sitä usein hiljaisena pidettyä tietoa, joka liittyy haastattelututkimusten tekemiseen. Metodologisten pohdintojen jälkeen siirrymme käsittelemään

varsinaista aineistoa. Olemme koonneet aineistosta ensin nuorten uskonnollisuutta ja perhetaustaa koskevia pohdintoja, minkä jälkeen tarkastelemme, mitä he tekevät vapaa-ajallaan ja minkälaisia toiveita heillä on vapaa-ajan suhteen. Toiveita puidessamme sivuamme myös nuorten tulevaisuuden haaveita. Raportin viimeisessä analyysiluvussa keskitymme tarkastelemaan, miten nuoret puhuvat osallistumisen esteistä, erityisesti rasismista ja sen ilmenemismuodoista.

Tämä tutkimusraportti on ensimmäinen kyseisestä haastatteluaineistosta kirjoitettu, kuvaileva analyysi. Haastatteluaineisto otetaan tiukemman analyttisen katseen alle keväällä 2008 julkaistavassa monivuotisen tutkimushankkeen annin yksiin kansiin kokoavassa kirjassa.

2 HAASTATTELUIHIN OSALLISTUNEISTA NUORISTA

Päivi Harinen ja Reetta Anttila

Tutkimusta varten haastateltiin 22 tyttöä/nuorta naista ja 16 poikaa/nuorta miestä. Haastatteluhetkellä nuoret olivat pääsääntöisesti (28 nuorta) 14–21-vuotiaita. Vanhin haastateltava oli 25-vuotias ja nuorimmat olivat 13-vuotiaita. Haastatelluista nuorista 12 on asunut Suomessa koko ikänsä tai muuttanut Suomeen alle nelivuotiaana. Seitsemän nuorta on asunut Suomessa vähemmän kuin viisi vuotta. Suuri osa (17) haastatelluista on asunut maassa 11–16 vuotta, eli heillä on jo pitkä kokemus suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen sosiaalisista muodoista informaaleine vaatimuksineen. Nuorista kuitenkin vain neljä on syntynyt Suomessa. Seitsemän haastateltua nuorta on syntynyt Aasiassa, kolme Lähi-Idässä, neljä Afrikassa, yksi Yhdysvalloissa ja loput joko jossain Suomen ulkopuolisessa Euroopan maassa tai Venäjällä.

Haastatteluihin osallistui nuoria eri puolilta Suomea. Heistä moni asui haastatteluajankohtana Etelä-Suomessa (14) tai Länsi-Suomessa (11). Itä-Suomesta haastateltiin yhdeksää nuorta ja Oulun ja Lapin lääneistä yhteensä neljää nuorta. Haastatteluhetkellä nuorista yhdeksän kävi peruskoulua, kuusi opiskeli lukiassa, kuusi ammattikoulussa, seitsemän yliopistossa ja neljä muussa oppilaitoksessa. Opiskelevista nuorista viisi kävi koulun ja opiskelun ohella töissä. Varsinaisesti työssä käyviä nuoria kohdejoukossa on neljä. Melkein kaikki haastatellut nuoret kertoivat harrastavansa jotain, ja monilla heistä on useita erilaisia harrastuksia.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten Suomeen muuton taustalla on monenlaisia syitä. Esimerkiksi pakolaisina maahan tulleita haastatelluista nuorista on neljä ja paluumuuttajia kaksi. Vastaavasti vanhemman avioituminen suomalaisen kanssa on tuonut maahan kaksi haastateltua ja vanhemman tuleminen Suomeen työn vuoksi viisi.

Haastateltujen nuorten taustoja ja elämää voi perustellusti luonnehtia käsitteellä monikulttuurinen. Hyvin monen nuoren vanhemmat edustavat eri kansallisuuksia. Joskus toinen kaksikulttuurisen perheen vanhemmista on suomalainen, mutta näin ei ole läheskään jokaisen kohdalla. Miltei jokaisen tutkimukseen osallistuneen nuoren perhehistoriaan kuuluu muuttoja maasta toiseen ja perhesiteisiin sukulaisuussuhteita eri puolille maapalloa. Virolais- ja kosovolaisnuorten kohdalla sukulaissiteet näyttävät pingottuvan ensisijaisesti kotimaahan jääneisiin, mutta esimerkiksi haastateltujen vietnamilaisten nuorten sukulaisuuskuvia puolestaan näyttää luonnehtivan lonkeromainen ja miltei mihin tahansa maailmankolkkaan ulottuva verkosto.

Haastateltujen nuorten elämän ja arjen monikulttuurisesta perustasta saa kenties parhaan kuvan hahmottamalla esimerkiksi ghanalais-nigerialaisen Leonin (nimi muutettu) kulttuurista taustaa: Leon on syntynyt Ghanassa ja asunut lapsuutensa Nigeriassa. Hänen äitinsä on ghanalainen ja isänsä nigerialainen. Leonin ystävät Suomessa ovat enimmäkseen somalialaisia. Hänen tyttöystävänsä on meksikolainen, ja hänen nigerialaiset ystävänsä asuvat Ranskassa. Leon on matkustellut paljon tapaamassa sukulaisiaan ja ystäviään. Toisena esimerkkinä mainittakoon ecuadorilais-yhdysvaltalais-suomalainen Grace (nimi muutettu), joka on syntynyt USA:ssa. Hänen äitinsä on suomalainen ja isänsä ecuadorilainen. Gracen sukua asuu Ecuadorissa, Italiassa ja USA:ssa. Gracen poikaystävä on israelilainen. Myös Grace matkustaa paljon ja kartuttaa matkoillaan koko ajan monikulttuurisia ystävyyssuhteitaan. ”Suomalaisuus” on siis vain pieni viipale näiden nuorten elämän ja identiteetin kokonaisuutta ja Suomi kenties paikka, jossa ollaan vain käymässä, elämän tämänhetkisten tilanteiden vaatimusten mukaisesti. Se on silti tärkeä paikka juuri tällä hetkellä.

3 HAASTATTELUJEN TOTEUTTAMINEN JA LUONNE

Veronika Honkasalo

Tässä luvussa kuvaillaan ja pohditaan monikulttuuristen nuorten haastattelemiseen liittyneitä erityiskysymyksiä ja -haasteita sekä haastatteluilla saadun tiedon luonnetta. ”Kenttävaiheessa” aineiston kokoamiseen osallistui useita tutkijoita, ja siksi haastatteluihin etenemisen taustalla oli pitkä suunnittelu- ja ideointijakso. Huolellisesta esityöstä huolimatta ”kentällä” törmättiin monenlaisiin ongelmiin ja hämmennystä herättäneisiin tilanteisiin.

3.1 HAASTATTELUJEN TAUSTAT JA AIHEPIIRIEN MUOTOUTUMINEN

Haastateltavat poimittiin vuonna 2005 suoritetun kyselyn vastaajista. Monikulttuurisille nuorille suunnattuun kyselyyn vastasi 1380 nuorta ympäri Suomea (ks. Harinen 2005.) Noin puoli vuotta kyselyn jälkeen suoritettiin tutkimushankkeen haastatteluosuus, jota varten haastateltiin 38² kyselyyn osallistunutta nuorta. Kyselylomakkeessa oli kohta, jossa vastaaja saattoi ilmoittautua vapaaehtoiseksi haastateltavaksi. Kaikkiaan haastatteluun halukkaita ilmoittautui 165 vastaajaa. Näistä 165:sta valittiin haastateltaviksi ne, jotka olivat ilmoittaneet selkeät yhteystietonsa (esimerkiksi puhelinnumeron ja sähköpostiosoitteen). Haastateltaviksi saatiin kumpaakin sukupuolta edustavia nuoria, nuoria joka puolelta Suomea, ja myös niin että kyselyaineiston ikähaitari (13–25 vuotta) saatiin katettua. Lisäksi mukaan pyrittiin saamaan nuoria, jotka edustaisivat monipuolisesti Suomessa asuvia vähemmistöryhmiä. Tutkimushankkeessa pidettiin tärkeänä, että myös maaseudulla ja pienemmällä paikkakunnalla haastateltaisiin monikulttuurisia nuoria. Ensisijaisesti halusimme tietää, millä tavalla asuinseudun maahanmuuttajaväestön määrä on yhteydessä siihen, miten nuoret kokevat, että monikulttuuriset kysymykset huomioidaan paikallisessa nuorisotoiminnassa, ja minkälaista ystävyysuhteiden solmiminen on pienellä paikkakunnalla.

Aineiston analyysin kannalta huomion arvoista on, että informanteissa ei ole yhtään somalialaistaustaista nuorta. Kyselyyn vastanneista nuoristakin somalialaistaustaisia oli vain neljä prosenttia, vaikka heidän osuutensa kaikista maahanmuuttajanuorista Suomessa on huomattavasti suurempi: äidinkielen mukaan tarkasteltuna somalialaiset ovat Suomen neljänneksi suurin maahanmuuttajaryhmä (Suomen väestö 2006). Somalialaistaustaisten nuorten tavoittamattomuus voi johtua osittain siitä, että somalialaisia on tutkittu Suomessa enemmän kuin muita vähemmistöryhmiä, ja haluttomuus suostua haastateltavaksi kertoo väsymyksestä tutkittavana olemiseen. Väestörekisterikeskus suojelee äskettäin tutkittuja henkilöitä, joten heitä ei ole ”osunut” myöskään kyselyn otokseen. Somalialaistaustaiset maahanmuuttajat ovat myös joutuneet suomalaisen median ja julkisen keskustelun valokeilaan eri tavalla kuin muut maahanmuuttajaryhmät, ja ennen kaikkea somalialaisnuorten elämäntilannetta Suomessa kuvaa vahva politisoituminen. (Tiilikainen 2003; Hautaniemi 2004). Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, ettei tutkijoiden ja viranomaisten tekemien haastattelun välillä nähdä selvärajaisia eroa, eikä niihin välttämättä haluta osallistua (Tiilikainen 2000, 96).³

Haastateltavien varsin erilaiset taustat ovat muovanneet aineiston luonnetta. Haastatteluihin osallistui sellaisia nuoria, joilla on omakohtainen muuttokokemus Suomeen ja esimerkiksi pakolaistausta, mutta myös nuoria, jotka ovat syntyneet Suomessa ja joilla on hyvin ohuet siteet omaan monikulttuuriseen taustaan. Haastattelimme esimerkiksi nuoria, jotka tapaavat ulkomaalaista toista

vanhempansa vain harvoin. Joillekin kahden kulttuurin sisällä eläminen saattaa merkitä ongelmaa, kun taas joidenkin kaksikulttuuristen nuorten kohdalla monikulttuurisuudesta saattaa muodostua voimavara. Yksi tutkimushankkeemme haastattelijoista kirjoittaa haastattelupäiväkirjassaan kaksikulttuurisen tytön haastattelun jälkeen seuraavasti:

Huomion arvoista hänen monikulttuurisissa ystävyysuhteissaan oli se, että ne kytkeytyivät seka-avioliittoihin, matkusteluun ja vaihto-opiskeluun – kosmopoliittisuuteen, joka on kaksoiskansalaisille mahdollista (toisin kuin pakolaisille). ”Erilaisten” erilaiset/eriarvoiset yhteisöt. (”seka-avioliitto”-tausta mahdollistaa/ tekee helpommaksi kiinnittymisen suomalaiseen yhteiskuntaan.) [Haastattelupäiväkirja 1.11.05]

Nuorten kertomuksiin ja puheeseen vaikuttaa myös ikä. Haastatteluaineiston vanhimmilla haastateltavilla esiintyy usein analysoiva ote omaan nuoruuteen ja arjen monikulttuurisuuteen, kun taas aineiston nuorimmat informantit saattavat elää arkeaan juurikaan pohtimatta sen monikulttuurista luonnetta (esim. ystävyysverkostojen tai rasisminvastaisen nuorisotoiminnan merkitystä). Jotkut haastateltavista ovat perustaneet Suomessa jo oman perheen, ja omien lasten olemassaolo vaikuttaa siihen, millä tavalla nämä haastateltavat puhuvat esimerkiksi vanhempien merkityksestä ja kasvatuksesta. Myös paikkakunta vaikuttaa siihen, millä tavalla haastatellut nuoret puhuvat monikulttuurisuudesta. Haastateltava, joka asuu pienellä paikkakunnalla, jolla saattaa asua hänen lisäksi vain muutama muu maahanmuuttajataustainen nuori, voi joutua helpommin ”silmätikuksi” kuin isossa kaupungissa asuva nuori. Samalla kuitenkin pienellä paikkakunnalla ystävyysverkostojen solmiminen voi olla helpompaa, kun nuorten on ”pakko” ystävystyä toisiinsa. Pienellä paikkakunnalla saattaa myös helpommin päästä vaikuttamaan nuorisotoimintaa ja omaa elämää koskeviin asioihin.

Haastatteluaineiston laatuun ja luonteeseen vaikuttaa haastateltavien taustojen heterogeenisyyden lisäksi se, että haastatteluista vastasi neljä tutkijaa (Veronika Honkasalo, Heli Niemelä, Miikka Pyykkönen ja Anne-Mari Souto), jotka ovat olleet suunnitteluvaiheesta asti mukana tutkimushankkeessa. Lisäksi yksi tutkimushankkeessa mukana ollut harjoittelija (Heli Kim) suoritti kaksi haastattelua, joita hän hyödynsi myöhemmin myös omassa pro gradu -tutkielmassaan. Se, että haastatteluja teki viisi eri haastattelijaa, vaikutti niiden sisältöihin. Tutkijoiden intresseistä johtuen haastatteluissa esimerkiksi painottuivat eri teemat. Esimerkiksi eriytetyn toiminnan mielekkyys, sukupuolten välinen tasa-arvo nuorisotoiminnassa, nuorten uskonnollisuus sekä rasismikokemusten käsittely painottuvat aineistossa haastattelijoiden intressien vuoksi eri tavalla. Yhtäläistä kaikille haastattelijoille oli kuitenkin, että kaikilla oli aikaisempaa kokemusta maahanmuuttajataustaisten nuorten haastattelemisesta ja nuorisotutkimuksellisesta otteesta.

Tutkimushankkeessa yksi tutkija koordinoi haastattelujen tekoa valikoiden muun muassa haastateltavat ja välittämällä näiden yhteystiedot muille haastattelijoille. Koordinoiva haastattelija myös valmensi haastattelijat ennen haastatteluja niin, että jokaiselle laadittiin kysymysrunгон (ks. liite 1) lisäksi ohjeistus eettisten kysymysten huomioimiseksi. Näillä ohjeistuksilla pyrittiin siihen, että haastattelijat yhtäläisesti kertoisivat ennen haastatteluiden alkua haastateltaville koko tutkimushankkeen sisällöstä ja tarkoituksesta, kyselyn keskeisistä tuloksista ja tutkimuksen osallistumiseen liittyvistä eettisistä seikoista (vapaaehtoisuus, anonymiteetti jne.). Koska tutkimusryhmässä pohdittiin myös tutkimusaiheen arkaluonteisuutta (esim. mahdollisten rasismikokemusten käsittely ja henkilökohtaisen taustan merkitys), pidettiin tärkeänä, että kaikki haastattelijat olivat sisäistäneet tutkimuksen antirasistisen eetoksen (ks. Souto 2006, 30). Tällä tarkoitamme, että tutkijat reflektoivat aktiivisesti omia taustaoletuksiaan ja tiedostavat tutkimusaiheeseen liittyvät valta-asetelmat ja erojen politiikan. Toisin sanoen, jo haastattelujen suunnitteluvaiheessa tutkijaryhmässä käytiin esimerkiksi keskustelua haastatteluissa käytettävistä termeistä ja arkaluontoisista asioista (ks. tarkemmin liite). Antirasistisen otteen voi myös tulkita sisältävän ohjeistuksen siitä, ettei nuoria saa haastattelun aikana painostaa kertomaan esimerkiksi omasta taustastaan tai rasismikokemuksistaan, mutta myös sen, että jos nuoret puhuvat näistä asioista

haastattelun aikana tai sen jälkeen, heille olisi annettava tilaisuus purkaa haastattelun aiheuttamia tuntemuksia. Yhtenä antirasistisen otteen tunnusmerkkinä pidettiin haastattelujen suunnitteluvaiheessa sitä, etteivät haastattelijat lähde alleviivaamaan haastateltavien maahanmuuttajataustaa ja nuorten oletettua erilaisuutta vaan antavat nuorten oma-aloitteisesti kertoa oman taustansa merkityksistä. Lisäksi antirasistisen eetoksen on ymmärretty sisältävän ajatuksen siitä, että maahanmuuttajuutta ei ole järkevää tarkastella yksiselitteisenä tekijänä nuorten elämässä. Toisaalta haastatteluissa on haluttu myös antaa tilaa nuorten erilaisille taustoille ja korostaa, että nuorten vaihtelevat elämäntilanteet ja -taustat rikkovat universalistista eetosta, jonka mukaan esimerkiksi kaikkien nuorten samankaltainen kohtelu nuorisotoiminnassa automaattisesti palvelisi kaikkia nuoria tasavertaisesti.

Haastattelujen suunnitteluvaiheessa keskeisiksi kysymyksiksi nousivat muun muassa se, miten pystyttäisiin tavoittamaan mahdollisimman monipuolisesti erilaisia nuoria – heitä, jotka ovat vapaa-ajan suhteen passiivisia, samoin kuin heitä, jotka luokittelevat itsensä aktiivisiksi. Jo kyselytutkimukseen vastaamisen voi tulkita osoittavan nuorten aktiivisuutta ja halukkuutta yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Haastateltaviksi valikoituneet nuoret ovat todennäköisesti keskimäärin aktiivisempia kuin muut nuoret. Nuorten aktiivisuus ja toiminnallisuus ovatkin nähtävissä sekä kysely- että haastatteluaineistossa. Tutkimuksiimme osallistuneet nuoret harrastavat laajasti varsinkin eri urheilulajeja, ja jotkut haastateltavat ovat poliittisesti ja yhteiskunnallisesti hyvin valppaita. Yhteiskunnallinen aktiivisuus näiden nuorten ominaispiirteinä saattaa olla yksi tämän analyysin tuloksia vinouttava juonne.

Nuorten aktiivisuuden määrittely on moniulotteinen asia. Esimerkiksi sellaisia tyttöjä, joiden vapaa-ajanviettoa rajaa vanhempien autoritäarisuus, ei voi väittää passiiviseksi pelkästään siitä syystä, että he viettävät aikaa kodin piirissä. Tähän teemaan palataan luvussa 5. Jo haastatteluja edeltäneessä kyselytutkimuksessa tuli kiistettyä olettamus vanhempien automaattisesti rajoittavasta olemuksesta monikulttuuristen nuorten vapaa-ajanvieton suhteen (Harinen 2005). Haastatteluissa haluttiinkin lähteä purkamaan olettamusta siitä, että vanhempien määräysvalta maahanmuuttajanuorten kohdalla olisi ”luonnollisesti” tiukempi kuin suomalaisissa perheissä.

Haastatterunkoa lähdettiin muokkaamaan tutkimusryhmässä aikaisemmin suoritettun kyselyn tulosten perusteella. Haastattelujen kannalta tärkeinä kyselyn tuloksina pidettiin muun muassa sitä, että monikulttuuriset nuoret toivoivat enemmän monikulttuurista nuorisotoimintaa ja tehokkaampaa tiedotusta. Lisäksi kyselyssä nousi esille, että ympäripyöreän suvaitsevaisuuskasvatuksen sijaan nuoret toivoivat selkeästi rasisminvastaista toimintaa. Vaikka rasismista ei kyselyssä kysytty suoraan, monet nuoret nostivat sen oma-aloitteisesti esille kyselylomakkeen avoimissa vastauksissa ja muun muassa tiedustelivat, miksi kyselyssä ei kartoitettu rasismien ilmenemistä. Moni vastaaja kertoi avovastauksissa omista rasismikokemuksistaan. Nuoret myös vastasivat kyselyssä, että suurin syy organisoituun vapaa-ajantoihimintaan osallistumattomuudelle olivat nuorten kokemukset muiden nuorten ja ohjaajien ennakkoluuloisuudesta. Muun muassa näihin teemoihin päätettiin syventyä haastatteluissa. Lisäksi haluttiin tarkastella kotitaustan, perheen ja vanhempien sekä ystäväsuhteiden merkitystä vapaa-ajan suhteen. Kyselyssä yllättävää oli, että miltei kaikki vastaajat (96,7 %) mainitsivat, että heillä on suomalaisia ystäviä. Samaan aikaan ilmeni kuitenkin, että lähes viidesosa vastanneista oli sitä mieltä, että suomalaisten kanssa on vaikea ystävyystyä. Siten ystävyysuhteisiin tulkittiin sisältyvän arkaluontoisia asioita, joita haastatteluissa olisi tarpeellista kartoittaa.

Muita haastatteluihin päätyneitä teemoja, jotka nousivat esille kyselystä, olivat se, miten nuorten erilaiset taustat (muun muassa adoptio, pakolaisuus, seka-avioliitot) liittyvät osallistumismahdollisuuksiin, miksi kaikki vapaa-ajan ympäristöt eivät ole samalla tavalla avoimia kaikille nuorille (esimerkiksi kotitaustasta, sukupuolesta, ulkonäöstä johtuen), ja miten nuoret määrittelevät monikulttuurisen ja sukupuolisensitiivisen toiminnan tarpeellisuuden. Lisäksi haastatteluissa haluttiin syventyä myös uskonnollisen taustan merkitykseen, joka koettiin hankalaksi lähestyttäväksi kyselyn avulla. Uskonnollisen toiminnan tarkastelu koettiin tärkeäksi, sillä kyselyn perusteella näytti siltä, että se on vapaa-ajan osa-alue, johon maahanmuuttajataustaiset nuoret osallistuvat aktiivisesti.

3.2 HAASTATTELUIJEN SUORITTAMINEN

Tutkimusryhmä oli sopinut etukäteen, että kukin haastattelija kirjoittaa jokaisen haastattelun jälkeen lyhyen haastattelupäiväkirjan, jossa hän kertoo haastattelun tunnelmia ja kulkua. Haastattelupäiväkirjojen avulla haluttiin jakaa tuntemuksia, kokemuksia ja havaintoja haastattelujen tekemisestä. Tätä pidettiin tärkeänä erityisesti siitä syystä, että haastatteluista vastasi viisi eri tutkijaa. Haastattelupäiväkirjojen tarkoituksena oli myös antaa mahdollisuus koko tutkimushanketta koskeville alustaville analyyseille ja havainnoille, joita voitaisiin hyödyntää myöhemmin raportointivaiheessa. Haastattelun tunnelma on esimerkiksi asia, joka ei välttämättä välity sellaisenaan pelkästä litteroidusta tekstistä. Haastattelupäiväkirjat liitettiin myöhemmin aineistoon jokaisen haastattelun jälkeen. Samalla ne ovat toimineet tiivistelminä kustakin haastattelusta. Haastattelupäiväkirjoista esimerkiksi välittyy selkeästi kuva siitä, mitkä aiheet haastatteluissa olivat helposti lähestyttävissä ja mitkä vaikeita.

Haastattelupäiväkirjoista välittyy myös tuntuma haastateltuihin nuoriin. Haastateltavien joukkoon mahtuu vähäsanaisia nuoria mutta paljon myös sellaisia, jotka ovat koko tutkimushankkeen tematiikasta innostuneita ja aktiivisia yhteiskunnallisia keskustelijoita. Monet haastateltavista harrastavat paljon, sekä järjestettyä toimintaa (esimerkiksi urheilua) mutta myös ”epävirallisemmin” lukemista, musiikin kuuntelemista ja ”hengailua”. Nuorten sitoutumisesta ja aktiivisuudesta tutkimushankkeen teeman suhteen kertoo tietenkin paljon se, että suurin osa haastateltavista oli ilmoittautunut itse halukkaiksi haastatteluja varten. Monet pitivät tutkimusta tärkeänä ja halusivat osallistumalla edesauttaa merkityksellistä asiaa. Innokkuus tutkimusteeman suhteen johti monen haastattelun kohdalla siihen, että myös haastattelija joutui punnitsemaan omaa arvomaailmaansa ja mielipiteitään:

Vaikka haastateltava oli välillä vähäsanainen, se ei viestinyt kuitenkaan motivaation tai innokkuuden puutteesta. Itse asiassa olin haastattelun lopulla jopa hieman hämmentynyt, kun haastateltava kysyi minulta, mitä itse ajattelen kaikista näistä teemoista – rasismista, monikulttuurisuudesta jne. Haastateltava oli aidosti kiinnostunut siitä, miksi olin haastattelemassa nuoria, miksi juuri monikulttuurisuudesta ja rasismista ja mitä olin itse tehnyt elämässäni päädyttyäni tähän pisteeseen. Kysymys tuli todella yllättäen, ja ensiksi sopersin jotain vastaukseksi, että nämä ovat osa tutkimusintressejäni, mutta kun pian puhe kääntyi omaan henkilökohtaiseen elämään, tuntui yhtäkkiä siltä, että olin kertomisen velkaa haastateltavalle. Näin keskustelu jatkui vielä vähän aikaa, vaikka varsinainen haastattelu oli jo loppunutkin. Ehkä omakohtaisen kerronnan kautta koko haastattelun tarkoitusta oli helpompi jäsentää myös haastateltavalle. [Haastattelupäiväkirja 28.10.2005, haastattelu 14-vuotiaan kosvolaistaustaisen tytön kanssa]

Haastattelut suoritettiin niin, että kukin haastattelija sopi itse haastateltavan kanssa tapaamisajan- kohdan ja -paikan. Suurin osa haastatteluista suoritettiin kahviloissa ja muissa julkisissa tiloissa (kuten kirjastossa) mutta osa myös haastateltavien kotona. Haastattelujen sisältöön vaikuttaa olennaisesti, että haastattelija ja haastateltava olivat entuudestaan tuntemattomia toisilleen. Esimerkiksi yksi haastattelijasta piti tätä seikkaa haastavana, sillä hänen aikaisemmat kokemuksensa liittyivät etnografian yhteydessä tehtyihin haastatteluihin, joissa haastateltavat olivat entuudestaan tuttuja pitkäkestoisen kenttätyön vuoksi.

Yksi tutkimusryhmän haastattelijasta suosi haastattelujen tekemistä haastateltavien kotona. Joissakin näistä haastatteluista paikalla saattoi olla haastateltavan perheenjäseniä, mikä on saat- tanut vaikuttaa haastattelun sisältöön ja ilmapiiriin. Toisaalta kotioloissa haastattelija on saanut mahdollisuuden tutustua nuoren perheeseen. Seuraava ote haastattelupäiväkirjasta osoittaa, kuinka vaikeasti tutkimushaastattelun tarkoitus saattaa avautua tutkittaville itselleen, vaikka se tutkijalle olisi ”ilmiselvä”:

Haastattelun sopimisessa oli jonkun verran jännitystä ja dramatiikkaa. Tyttö oli 14-vuotias ja vanhemmat ilmeisesti eivät olleet hyvin halukkaita antamaan tytön tulla haastatteluun. He halusivat tietää koskeeko haastattelu uskontoa ja halusivat olla kotona minun tullessani tyttöä haastattelemaan. Lopulta kun menin paikalle, niin sain kuitenkin mitä ystävällisimmän

vastaanoton. Tytön äiti ja muutama sisaruksista olivat paikalla ja istuivat osan haastattelusta olohuoneessa kuunnellen haastattelua. Olin jo puhelimessa selittänyt, ettei haastattelu varsinaisesti liity millään lailla uskontoon vaan nuorten vapaa-aikaan ja kertasin haastattelun teemoja vielä ennen haastattelua ja ilmoitin, että jos ei halua vastata esimerkiksi uskontoon liittyvään pariin kysymykseen, niin ei ole pakko. Asia tuli ymmärretyksi ja tyttö kertoi, että vanhemmat olivat luulleet, että kyseessä olisi Jehovan todistajien kampanja, sillä heidän kotiinsa oli joitakin kertoja tullut jäseniä kyseisestä uskontokunnasta, jotka ilmeisen ei-vapaaehtoiselta pohjalta olivat selittäneet muslimiperheelle uskontonsa aatetta ja ideaa. Kun vakuutin, että kyseessä on tieteellinen tutkimus eikä millään lailla Jehovan todistajiin tai muuhunkaan uskonnolliseen toimintaan liittyvä tutkimus, äitikin vaikutti helpottuneelta ja tyytyväiseltä. [Irakin kurditytön haastattelu, syksy 2005]

3.3 HELPOT JA HANKALAT TEEMAT

Veronika: Okei. Mitäs sitte. No monet nuoret, jotka vastas tähän kyselyyn – me ollaan nyt analysoitu nää ensimmäiset tulokset täst kyselystä, ni monet nuoret toivo enemmän semmosta monikulttuurista toimintaa.

Kwassi⁴: Joo.

Veronika: Mitä mieltä sä oot siitä?

Kwassi: Siis monen tolk-tulku- tulkkuuria mitä?

Veronika: Ni moni-monikulttuurista toimintaa... Tai mi- ymmärrätsä mitä se vois tarkoittaa?

Kwassi: En, en oike ymmärrä.

Veronika: Monikulttuurinen. No se vois tarkoittaa sellasta esimerkiks että on, on joku semmonen tilaisuus tai paikka jonne tulee erilaisia nuoria, joil on erilaisia, erilaiset kulttuuriset taustat, eri maista esimerkiks.

Kwassi: Ni esimerkis mun silmis kristittyjä vai?

Veronika: Nii...

Kwassi: Liittyys se siihen... [puhuu päälle]

Veronika: Niin kaikenlaisia, kaikenlaisia nuoria. [puhuu päälle] Et ei pelkästään niinku esimerkiks suomalaisia nuoria.

Kwassi: Suomalaisia, joo, joo. Nii? [naurahtaen]

Veronika: [naurahtaa] Nii et onks sun mielestä, osallistuks sä ite tämmöseen toimintaan? Tai osallistuks sä täällä Itä-Helsingissä johonki nuorisotalon...?

Kwassi: Nuorisotalo. No kyllä tääl on nuorisotalo, mut en mä itte tykkä käydä siel.

Veronika: Minkä takia?

Kwassi: En mä oikeen tiedä. En mä tykkä käydä. Mä en o ennenkä käyny. [togolainen poika, 24⁵]

Monikulttuurisuudesta oli vaikea puhua – ei avaudu ja konkretisoidu sanana nuorille. Puheet jäivät tyhjäksi, näiden aiheiden käsittelyssä etnografinen aineisto antaisi teemoja, joiden kautta lähteä purkamaan kysymyksiä. Tuttu kulttuurieroja esittelevä, sisällöllisesti tyhjä retoriikka hallussa monikulttuurisesta nuorisotyöstä puhuttaessa (tuoda tietoa, järjestää kampanjoita, teemapäiviä, jne.) [Haastattelupäiväkirja 3.11.05, venäläistaustaisen 14-vuotiaan tytön haastattelu]

Aiemmin tehdyn kyselyn mukaan näytti siltä, että nuoret toivoivat nimenomaan sellaista toimintaa, jonka sisältö lähtisi heistä itsestään, ei siis toimintaa, joka on valmiiksi järjestettyä ja johon nuoret toivotetaan tervetulleiksi katsojiksi tai kuuntelijoiksi. Osallistuva ote näytti saavan kyselyssä vahvan kannatuksen. (Harinen 2005, 81.) Monikulttuurisuus näyttää kuitenkin haastatteluissa avautuvan hankalasti käytännön kysymyksiksi. Kiinnostavaa on, että sekä nuorten että haastattelijoiden oli välillä vaikeaa hahmottaa, mistä monikulttuurisuudesta oikeastaan on kyse. Toisaalta tämän kysymyksen kohdalla näkyi myös haastateltavien erilaisuus: ne nuoret, jotka olivat asuneet pisimpään Suomessa ja kuuluivat vastaajajoukon vanhempiin, pohdiskelivat monikulttuurisen toiminnan sisältöjä ja mielekkyyttä moniulotteisemmin kuin nuoremmat haastateltavat ja ne nuoret, jotka olivat vasta vähän aikaa asuneet Suomessa. Toisaalta, varsinkin niille kaksikulttuurisille (esimerkiksi englantilais-suomalainen, hollantilais-suomalainen) nuorille, jotka toivat ilmi, etteivät he oikeastaan kuuluneet tutkimuksen kohderyhmään, monikulttuurisuusteemojen avaaminen oli kaikkein hankalinta. Mielenkiintoista on, että näiden suomalaisina itseään pitävien nuorten puheessa monikulttuurisuus ja myös rasismi

paikantuiivat maahanmuuttajanuorten ”asioiksi”. Haastatteluista virisikin helposti sellainen näkemys, että ihonväri ja ei-suomalaisena pidetty ulkonäkö liitetään maahanmuuttajiin, ja myös haastateltavat tiedostavat aktiivisesti tämän seikan. Maahanmuuttajalla viitataan siten haastatteluissa useimmiten erinäköiseen nuoreen. Sen sijaan ei-suomalaisina itseään pitävät nuoret näyttävät haastatteluissa nimeävän itsensä mieluummin ulkomaalaisiksi kuin maahanmuuttajiksi. Varsinkin henkilökohtaisen muuttokokemuksen omaavat nuoret puhuivat paljon rasismista, sen eri ilmenemismuodoista ja myös aikuisten haluttomuudesta tarttua rasismikokemuksiin. Rasismikokemuksista puhutaan hyvin harvoin vanhemmille tai muille aikuisille. Haastattelujen keskeisimpiä tuloksia onkin, että nuoret tuntuvat jäävän hyvin yksin rasismikokemusten kanssa. Nuorten rasismipohdintoihin palataan luvussa 7.

Se, että monikulttuurisuus on haastatteluissa hankalasti avautuva käsite, kertoo jotain myös siitä, että yhteiskunnallinen keskustelu monikulttuurisuudesta ehkä sittenkin on paljolti aikuisten hallinnoimaa, ylhäältä alas suuntautuvaa. Toisaalta monikulttuurisuudessa on nimenomaan kyse myös sukupolvieroista. Aikuisväestö kohtaa monikulttuurisuuden etäisemmin ja löyhemmin kuin nuorempi sukupolvi, joka elää monikulttuurista arkea esimerkiksi koulumaailmassa aivan toisella tavalla. (Keskisalo & Perho 2001, 96–99.)

Monikulttuurisuudesta kysyttäessä tutkijoilla oli tunne, että liian teoreettinen lähestyminen monikulttuurisuuteen hankaloitti ilmiön havainnollistamista. Kysymys ”mitä monikulttuurisuus tarkoittaa” jäi usein konkreettisia vastauksia vaille. Toisaalta sopivan kysymyksen rakentamisen hankaluus osoittaa myös jotain siitä, kuinka vaikeasti haltuun otettavasta asiasta monikulttuurisuudessa on kyse. Yksi haastattelujen tarkoitus oli kuitenkin syventää kyselyssä esille nousutta tulosta, jonka mukaan nuoret toivoivat lisää monikulttuurista toimintaa. Kun haastatteluista oli suoritettu noin puolet ja kun monikulttuurisuus näytti edelleen olevan haastattelujen vaikeimpia aiheita, tutkimusryhmässä pääteltiin, että monikulttuurisuus voi analyysivaiheessa näkyä myös arkipäivän toiminnoissa ja nimenomaan näihin toimintoihin tulisi syventyä analyysissa.

Vaikeista aiheista huolimatta suurin osa haastateltavista oli motivoituneita haastatteluihin. Jotkut heistä halusivat tutustua kysymyksiin etukäteen, ja jotkut utelivat, keitä muita nuoria heidän paikkakunnallaan haastatellaan. Kyselyn ja haastattelujen suorittamisen välillä oli kulunut vain puoli vuotta, mutta moni oli jo unohtanut, mistä kyselyssä oli kyse. Haastattelut alkoivatkin useimmiten niin, että haastattelijalla oli edessään kyseisen haastateltavan kyselylomake, ja hän pyrki palauttamaan haastateltavan mieleen, minkälaisia kysymyksiä kyselyssä oli ollut. Yksi haastateltavista muisti, että kyselyssä kysyttiin jotain ”kurdeista”, ja toinen vastasi, että kysely oli suunnattu selkeästi häntä nuoremmille, koska kyselyssä kysyttiin muun muassa nuorisotyöstä, kolmas ei pitänyt itseään ”maahanmuuttajana” ja häntä huvitti kysymys, oliko hänen ollut helppo saada ”suomalaisia” ystäviä, neljäs oli täyttänyt kyselyn yhdessä perheen kanssa. Yhdessä tapauksessa lomakkeen täytti kokonaan haastateltavan äiti. Vanhemmat ovat haastattelujen perusteella pitäneet kyselyä tärkeänä ja patistaneet nuoria vastaamaan siihen.

Yhdessä haastattelussa arabialaistaustainen, Suomessa syntynyt poika alkoi vasta haastattelun jälkeen pohtia monikulttuurisuutta omassa elämässään ja mietti, miten ympärillä olevien ihmisten asenteet ovat muuttuneet hänen elämänsä aikana. Hän esimerkiksi totesi, etteivät vartiointiliikkeen työntekijät pidä häntä enää samalla tavalla silmällä kuin aikaisemmin. Rasismista puhuminen oli herkkä aihe, josta haastateltava uskaltautui kunnolla puhumaan vasta sitten, kun nauhuri oli pysähtynyt. Toisaalta myös etäinen suhde omaan saudiarabialaiseen isään saattoi olla aihe, joka oli haastateltavalle herkkä asia.

Tutkimushankkeessa mukana olleet haastattelijat kokivat, että nuorten perhetaustasta, vanhempien merkityksestä ja uskonnosta puhuminen oli myös teemarungon vaikeimpia aiheita. Tilannetta olisi mahdollisesti auttanut se, jos haastattelija olisi tuntenut haastateltavan entuudestaan tai jos nuorta olisi haastateltu monta kertaa. Tutkimuksen aihepiiri on sen verran sensitiivinen, että joissakin haastatteluissa tuntui suorastaan epäeettiseltä saattaa haastateltava tilanteeseen, jossa hänen elämänsä

”ruoditaan” yksityiskohtaisesti tunnin ajan. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa kenialaistaustainen poika kertoi raskaista kokemuksistaan, avioerostaan ja Suomessa kohtaamastaan rasismista. Hänen mielestään tutkimus oli turha, sillä nuoremmat maahanmuuttajasukupolvet joutuisivat joka tapauksessa käymään samat kysymykset läpi. Hän ei toisin sanoen luottanut juuri lainkaan suomalaisen yhteiskunnan muuntautumiskykyyn. Samalla haastateltava oli erittäin motivoitunut tietämään tutkimuksen tuloksista. Tällaisen haastattelun yhteydessä tuntui relevantimmalta antaa haastateltavan puhua tärkeiksi kokemistaan aiheista kuin väkisin tiedustella hänen vapaa-ajanharrastuksistaan. Toisessa haastattelussa venäläistaustainen tyttö ei halunnut kertoa juuri lainkaan kohtaamastaan rasismista ja huorittelusta, vaikka oli kirjoittanut kyselylomakkeen avovastauksiin paljon juuri näistä kokemuksista. Haastatteli pohtii asiaa haastattelupäiväkirjassa:

Rasismista voi olla vaikeampaa puhua ventovieraalle kuin tuoda se esiin persoonattomassa kyselylomakkeessa – silloin voi kertoa viestin suoraan jos niin tahtoo. Naisen voi olla myös vaikea kertoa toiselle naiselle, että minua haukutaan huoraksi. Aiheesta puhuminen vaatisi läheisemmän tuttavuuden. [Haastattelupäiväkirja, 1.12.2005]

Rasismien ja perhetaustan lisäksi aihe, joka olisi kaivannut ”etnografisempaa” otetta, on nuorten hengailu – tai niin kuin nuorten kyselyaineistoon pohjautuvassa raportissa asia nimetään, ”toiminnallisuus toiminnan ulkopuolella”. Haastattelujen avulla oli hankalaa tarttua kiinni siihen, millä tavalla ja missä nuoret viettävät vapaa-aikaa, kun he niin sanotusti hengailevat. Tarkoituksena oli tutkia, millä tavalla nuorten sosiaaliset ja fyysiset tilat ovat maahanmuuttajille ja ”muille” varattuja. Kysymyksen taustalla oli muun muassa Helsingissä herännyt viranomaishuoli siitä, että nimenomaan maahanmuuttajataustaiset nuoret hengailevat keskustassa. Hengailemista lähestyttiin haastatteluissa kysymällä nuorilta muun muassa, miten he määrittelevät sen. Silti osassa haastatteluista haastattelijalle tuli selkeästi sellainen tunne, että hengailusta kyseleminen on tungettelevaa ja ettei sen kartoittamiseksi löydy haastatteluteknisesti hyviä kysymyksiä. Jotkut haastateltavista eivät myöskään selkeästi halunneet kertoa, missä paikoissa he hengailevat vapaa-aikana sekä miksi ja minkäläisten nuorten kanssa he viettävät vapaa-aikaa.

Veronika: Minne te meette kaupungille harrastuksen jälkeen?

Igor: Emmä tiedä... kävelemään jonnekki.

Veronika: Mut minne päin? Onks tää lähellä kotia jossain Pukkimäessä [nimi muutettu]...

Igor: Eij.

Veronika: Keskustaan?

Igor: Joo keskustaan.

Veronika: Minne päin keskustaa?

Igor: Sinne Rautatien torille tai Olympiastadionin sinne päin.

Veronika: Joo. Mitä te teette sitte siellä?

Igor: En mä tiä yhtään. Tutustumme kaupunkiin.

[venäläinen poika, 16]

Haastattelutyötä tehneiden tutkijoiden kenttäkokemukset osoittavat omalta osaltaan, että monikulttuurisuutta analysoimaan ja ymmärtämään pyrkivät ovat tekemisissä monentasoisen ja hankalasti avautuvan tematiikan kanssa. Seuraavissa luvuissa käänämme katseen nuorten haastatteluihin ja pohdimme niiden kautta välittyviä ajatuksia, arkea ja ajankäyttöä. Suorat lainaukset nuorten puheesta olemme erottaneet omista pohdinnoistamme joko sisennyksin tai kursivoinnein. Kaikki tekstissä esiintyvät nimet on muutettu, ainoastaan haastattelijat esiintyvät omilla nimillään.

4 USKONTO MONIKULTTUURISTEN NUORTEN ELÄMÄSSÄ

Veronika Honkasalo

Haastattelijat kokivat, että uskonto oli yksi vaikeimmista haastattelujen aiheista, koska siitä oli vaikeaa kysyä suoraan. Toisaalta mielenkiintoista on, että uskonto nousee keskeisellä tavalla esille aineistosta, vaikka ainoastaan yksi haastateltava mainitsi osallistuvansa aktiivisesti luterilaisen seurakunnan toimintoihin (ks. luku 6.1). Uskontoteeman avulla haluttiin tarkastella, millä tavalla nuoret puhuvat uskonnollisuudestaan erityisesti suhteessa vapaa-ajanviettoon. Taustapyrkimyksenä oli myös kyseenalaistaa kuvaa uskonnosta ennen kaikkea rajoittavana tekijänä nuorten elämässä.

Haastatteluissa uskonto ja uskonnollisuus kääntyvät hankalasti sanoiksi, aivan kuten monikulttuurisuuskin. Kuitenkin moni haastateltu nuori korostaa uskonnon merkitystä erityisesti asiana, joka saattaa uudessa yhteiskunnallisissa tilanteissa olla aikaisempaa tärkeämpi osa identiteettiä. Kotimaassa uskonto on saattanut olla selviönä pidetty asia, kun taas uudessa kotimaassa ja kulttuurisessa tilanteessa uskonnon merkitystä joutuu pohtimaan toisenlaisista näkökulmista. (Ks. myös Tiilikainen 2003, 69.) Tämä tapahtuu myös siitä syystä, että omat vanhemmat saattavat suuntautua uskontoon eri tavalla kuin aikaisemmin.

Ne nuoret, joille uskonto ei merkitse mitään, ovat haastatteluun osallistuneiden nuorten keskuudessa selkeässä vähemmistössä. Esimerkiksi venäläinen 24-vuotias Julia seurustelee israelilaisen pojan kanssa, ja he ovat miettineet mahdollisesti muuttavansa jossain vaiheessa Israeliin asumaan. Julia arvioi, että hänen poikaystävänsä perhe toivoisi hänen kääntyvän juutalaiseksi, mutta hän haluaa pysyä ortodoksina, vaikka ”se uskonto ei ole miulle jokapäiväistä asiaa tai siis niin hirmu tärkeätä ku jollekin muulle, mutta silti mie en halua sitä vaihtaa. Mie oon jo niin kuin oppinut tän tavan tavallaan ja sitten”.

Uskonnollisten asioiden sensitiivisyys näkyy myös hyvin niiden nuorten haastatteluissa, jotka pohtivat nimenomaan musliminuorten elämää ja uskonnon merkitystä. Esimerkiksi eräs kaksikulttuurinen nuori äiti mietti pitkään haastattelunsa alussa, miten hänen tuttavansa, joka on naimisissa muslimimiehen kanssa, tulee ”järjestämään” uskontoon liittyvät asiat oman lapsensa kasvatuksen kohdalla. Uskonnosta näyttääkin haastatteluissa olevan helpointa puhua, kun se koskettaa jotakuta toista, ystävää tai tuttua. Kuitenkin yllättävää oli, että vaikka uskontoa ja uskonnollisuutta oli hankalaa lähestyä haastatteluissa, monelle nuorelle ne nousevat merkittäviksi elämää jäsentäviksi tekijöiksi.

Ecuadorilais-suomalaisen Marian äiti kuului Marian lapsuusaikana helluntaiseurakuntaan ja isä oli katolilainen, mutta vanhemmat painottivat kotona, että uskonto on asia, josta lapset saavat päättää itse. Lapsena Maria kävi seurakunnan kerhossa, mutta uskonto ei ollut lapsuudessa näkyvästi läsnä. Oman lapsen syntymisen myötä uskonto on kuitenkin ottanut paikkansa Marian elämässä korostuneemmin kuin ennen. Se luo häneen uskoa siitä, että elämässä asiat järjestyvät tai että ”elämä kantaa”, niin kuin Maria itse asian ilmaisee.

Ansku: Joo. Mitä uskonto sulle itelle sit merkitsee?

Maria: No, esimerkiksi niinku nytten kun tyttö on, ni mun mielestä se on hyvin tärkeätä silleen tietää, että on niinku jotain, kyllä se on niinku tärkeänä osana, esimerkiksi nytten olen niin iloinen siitä kerhosta sun muusta, että niinku...että saa niinku sen kosketuksen siihen ja, ja...kyllä se niinku on niin tärkeä.

Venäläissyntyinen 16-vuotias Igor puolestaan kertoo liittyneensä ortodoksikirkkoon koulun aloittamisen myötä Suomessa, vaikka hänen vanhempansa eivät kuulu kirkkoon: ”He [koulun opettajat] sanoivat, että mä en saa valita sitä, koska mä oon syntynyt Venäjällä ja mä kuulun niinkun ortodoksikulttuuriin.” Suomalaisen koulujärjestelmän jäykkyys tunnistaa nuorten uskonnolliset tarpeet voi

monen nuoren kohdalla olla arkipäivää hankaloittava tekijä. Nuoret eivät esimerkiksi välttämättä halua lähteä vaatimaan elämänkatsomustiedon tai oman uskonnon opetusta, sillä he tulkitsevat ”erottuvansa” jo tarpeeksi paljon suomalaisista koulukavereista muutenkin (Honkasalo 2003). Vuonna 2005 Venäjän ortodoksikirkko huomautti Suomen ortodoksikirkolle nimenomaan Suomesa elävien venäläistaustaisten nuorten laiminlyönnistä. Venäjän ortodoksikirkon mukaan Suomen ortodoksikirkko ei ollut huolehtinut tarpeeksi hyvin Suomessa asuvasta venäläisvähemmistöstä ja perusti tämän takia pääkaupunkiseudulle oman ortodoksikirkon. Erityisesti juuri venäläistaustaisten nuorten haastatteluista voi havaita, kuinka läheisesti uskonto ja kansallisuus kytkeytyvät toisiinsa. Myös Kimmo Kääriäisen (2004) tutkimusten mukaan Venäjällä ortodoksisuutta ei pidetä välttämättä valinnan asiana, vaan nimenomaan kuulumisena tiettyyn kansallisuuteen.

Veronika: No, mitä sitten tavallaan, nyt vähän pompataan niinku seuraavaa aiheeseen, mut mitä uskonto merkitsee sulle?

Natalia: Aika paljonkin itse asiassa. Mä oon ihan pienestä, siis siitä asti kun me muutettiin Suomeen, niin neljänestä luokasta, mä oon saanut niinku uskontoni mukaista opetusta.

Veronika: Niinku...?

Natalia: Ortodoksiuskontoa.

Veronika: Joo.

Natalia: Ja... mä oon aika kiitollinen siitä, et se on ollut mahdollista, koska mä sain ylläpitää mun uskontoa. Ja se on ollut ja edelleen on todella tärkeä osa mun elämää.

Veronika: Joo. Luulet sä, että se on sulle niinku...tai jos sä mietit, ni onks se sulle tärkeämpi sen takia, et sä oot muuttanut tai olisko se edelleen yhtä tärkeä, jos sä asuisit Virossa?

Natalia: Itse asiassa, Virossa oli vähän semmonen käsitys uskonnosta, se oli vielä jäänyt siit Neuvostoliitosta, että uskonto on vähän väärä juttu. Mutta meidän perheessä se on aina jotenkin ollut niinku esillä. Mutta mä en...Virossa ei oo mitään uskonnon opetusta, ei ollut ainakaan siihen aikaan, kun mä asuin siellä. Ja musta tuntuu, et se ei ehkä olisi niin paljon mukana mun elämässä, jos me ei oltais muutettu. Et se on se niinku muuton takia. [venäläinen tyttö, 22]

Uskonnollisuus tai uskonnon harjoittaminen ei haastateltavilla paikannu välttämättä tietyn uskonnon tai uskontokunnan jäsenyydeksi vaan laajemmaksi maailmankatsomukseksi, josta otetaan virikkeitä ja ohjenuoria jokapäiväiseen elämään. Vietnamsissa syntynyt 22-vuotias Lisa esimerkiksi pohtii omaa uskonnollisuuttaan sekä buddhalaisuuden että kristinuskon kautta. Hänelle buddhalaisuus edustaa filosofista elämänasennetta, kun taas kirkko on paikka, jossa hän pääsee rauhoittumaan. Omien lastensa kannalta Lisa aikoo painottaa uskonnolliseen suvaitsevaisuuteen ja omien lastensa päätätältaan uskonnollisissa asioissa:

Mä pyrin kasvattamaan, että olla suvaitsevainen, yritä hyväksyy ihminen niinku on uskontotaustasta huolimatta. Ja kyllä mä yritän myös opettaa buddhalaisen hyveitä, semmoisia mitä mä koen, et mä oon oppinut elämässä sen hyvänä. Ja sit mä yritän niinku kattoo, et onko esimerkiksi kristinusko jossain, että mä voin sanoa lapsille, että näin ei kannata tehdä, että se ei johda hyvään. Et sil taval niinku vähän kaikesta saa...Et mä en niinku... En mä haluu olla liian semmosta yksipuolista, se ois kivaa et ois monipuolista. Monipuolinen monissa asioissa. Mutta en mä niinku sillä tavalla aattele, että se uskonto on niin tärkeä. Must on tärkeä, että lapsille opetetaan myös käytännön juttuja. Uskonto, saa sitten hän itse päättää, mihin hän haluaa mennä.

Varsinkin muslimitaustaisilla haastateltavilla uskonto saattaa merkitä myös toisten silmissä ”käsin kosketeltavaa” erilaisuutta, jonka merkityksen haluaa pitää itsellään herättämättä vielä enemmän huomiota kuin mitä ulkonäöllään jo saattaa herättää. Kosovossa syntynyt 23-vuotias Shaip mainitsee uskonnon suurimpana eroavaisuutena kosovolaisuuden ja suomalaisuuden välillä. Uskonnon harjoittaminen ei merkitse hänelle säännöllistä rukoilemista vaan enemmänkin uskoa jumalaan ja sisäisen rauhan saavuttamista. Hänen perheessään äiti on pitänyt eniten uskonnollisia arvoja yllä, ja Shaip pitää tätä hyvänä asiana. Varsinkin lapsuusaikana uskonto opasti häntä kulkemaan oikealla tiellä ja panostamaan opiskeluun. Uskonto näyttäytyykin Shaipin tapauksessa elämän ohjenuorana, hyvien tapojen noudattamisena.

Veronika: Niin. Miten uskonto ilmenee sun elämässä, niinku arjessa?

Shaip: No, sillä tavalla se... riippuu. Minä itse en ole tällä hetkellä niin, miten sanotaan, uskovainen, että minä rukoilisin viis kertaa päivässä. Että se ei sillä tavalla hirveesti. Helppo tutustua uusiin ihmisiin. Jotkut ihmiset ovat vähän ennakkoluuloja ja kyselevät heti, et mikä usko. Sä kerrot, että sä oot tää usko, niin ne alkaa vähän niinku epäilemään sinua ja sitten ajattelevat sinusta ihan erillä tavalla. Elikä ajattelevat heti kun kaikki tapahtumat mitä maailmalla on ollut, ni vähän pikkusen saattavat tylysti, että me toimimme väärin tai me tehdään väärin. Mutta mun aina selitys on ollut se, että on ihmisiä eri maista, eri kulttuureista. Uskonto ja kulttuuri kun ne sekoittaa, siitä voi tulla muutakin... Mut jos ajattelee minun kotimaani, siellä on islamin uskonto, joka siellä on suurin, 90 prosenttia ja näin, sanotaan. Käy siellä, kyllä sä huomaat... et sä huomaa mitään eroja silleen. Se on yleensä aika paljon kulttuuri kun tulee uskontoon mukaan, ni ne tuottavat ehkä semmoisia huonoja jälkiä... Uskonto, ei siitä pitäis olla mun mielestä iso asia kenellekään... Uskonossa usko kuka haluaa mitä haluaa ja se vapaus.

Shaipin mielestä uskonnon merkitys hänen omassa elämässään on saanut erilaisia muotoja muun muassa Irakin sodan jälkeen. Hän joutuu esimerkiksi jokapäiväisessä elämässään vastaamaan yhä enemmän kysymyksiin, jotka liittyvät nimenomaan islamin sisältöön.

Kurditaustainen Ronias pitää uskonnon merkitystä jokaisen omana asiana. Hän määrittelee itsensä ensisijaisesti kurdiksi ja vasta sitten muslimiksi. Hän ei rukoile päivittäin tai vietä elämää ”niin kuin islamin usko käskee”. Ronias mainitsee, että hänelle uskonnollisuus merkitsee sitä, että ”jumala on koko ajan sydämessä”. Roniaksen tapa määrittellä uskonnon ja nimenomaan islamin merkitystä kuvaa hyvin muidenkin haastateltujen musliminuorten tapaa määrittellä uskonnon merkitystä omassa elämässä. Turkkilaissyntyiselle 19-vuotiaalle Aishalle islamin merkitys on korostunut iän lisääntymisen myötä, mutta silti hän rajaa sen merkityksen omalla tavallaan eikä esimerkiksi halua käyttää huntua vaikka rajoittaa alkoholinkäyttöään ja paastoa säännöllisesti. Uskonnon merkitys liittyy oman identiteetin etsiskelyyn varsinkin vanhemmilla haastateltavilla, eikä se seuraa esimerkiksi automaattisesti sitä, kuinka tärkeä osa elämää uskonto on nuorten vanhemmille. Myös Afganistanissa syntyneelle 17-vuotiaalle Mahweshille uskonnon merkitys määrittyy henkilökohtaiseksi asiaksi pikemminkin kuin asiaksi, jonka pitäisi näkyä ja kuulua. Mashwesh puhuu haastattelun aikana paljon oman etnisen yhteisön paineista, jotka yrittävät mahduttaa häntä tietynlaiseen naisen roolimalliin.

Mahwesh: Ku... meillä sanotaan et jos oot sydämessä puhdas, oot muslimi, se ei, ei se oo niin tärkeä että sä näytät kaikille että mä meen nyt moskeijaan... ja sit mä oon siis uskonnollinen ihminen. Jos mä haluan olla uskollinen, kyllä mä voin olla kotonakin, mä voin rukoilla ja...

Heli: Aivan. Minkälaiset ih- minkälaiset sitte siellä, ketkä siellä käy sitte?

Mahwesh: Käy siellä paljon noita arabialaisia... ja sitte on afganilaisia, ketkä niil on huivi... Jos mä menin sinne ne sanoo että ahaa, kato ku se kävelee, ku sillä on, ei oo huivia, nyt se tulee täällä... rukoilemaan.

Nuorten uskontoa käsittelevissä haastatteluosuuksissa uskonto liittyy vahvasti oman identiteetin eheyttämiseen ja ymmärtämiseen. Varsinkin musliminuoret pohtivat kysymyksiä uskonnosta kuitenkin peitetysti ja joutuvat vastaamaan usein omaan uskuntoon liittyviin stereotyyppisiin näkemyksiin. Vapaa-ajantoimintojen kannalta merkitykselliseksi nousee sellainen nuorisotoiminta, joka antaa tilaa myös luterilaisuudesta poikkeavalle uskonnollisuudelle, tunnustaa nuorten arvomaailmojen erilaisuuden ja kunnioittaa sitä. Tämä edellyttää, että nuorisotoiminnassa käydään aktiivisesti sisällöllistä keskustelua toiminnan arvopohjasta ja moraalisisista periaatteista. Sekularisoituneessa yhteiskunnassa huomion kiinnittäminen siihen, että uskonto on yhä monille merkityksellinen elämänvalintoihin yhteydessä oleva tekijä, näyttää myös tarpeelliselta.

5 VANHEMMAT, KOTITAUSTA JA PERHEEN ”KULTTUURIPERINTÖ”

Veronika Honkasalo

Haastattelujen yhtenä tarkoituksena oli avata ongelmavyöhyttä, joka liittyy kysymykseen siitä, miksi kaikki vapaa-ajan ympäristöt eivät ole kaikille nuorille samalla tavoin avoimia. Haastattelujen avulla haluttiin kartoittaa, mitä nuorisotoiminnan avoimuus merkitsee maahanmuuttajataustaisten nuorten kannalta ja millä tavalla esimerkiksi nuoren sukupuoli, kotitausta, ulkonäkö sekä maahanmuuttotusta määrittävät osallistumiskokemuksia. Haastatteluihin lähdetessä nojaututtiin kyselyn tuloksiin, joiden perusteella yleisimmät osallistumattomuuden syyt liittyvät kokemuksiin muiden nuorten ja ohjaajien ennakkoluuloista. Vastausvaihtoehto, jossa korostui vanhempien merkitys nuorisotoimintaan osallistumisen rajoittavana tekijänä, ei saanut nuorilta kannatusta, vaikka kyselyä suunniteltaessa niin arvioitiinkin. Tutkimusraporttimme tässä pääluvussa pureudutaan siihen, miten perhe on läsnä monikulttuuristen nuorten haastattelupuheessa.

5.1 KUNNIOITA ISÄÄSI JA ÄITIÄSI?

Kysymys vanhempien merkityksestä nuorten vapaa-ajan suhteen on monella tapaa kiinnostava, mutta niin kuin aikaisemmin nousi esille, yksi haastattelujen vaikeimmin lähestyttävistä teemoista. Vanhempien roolin sensitiivisyydelle voi olla olemassa monta syytä: esimerkiksi suomalaisesta yhteiskunnasta tietoisina nuoret saattavat haluta suojella vanhempiaan suomalaisen haastattelijan tungetteleviksi koetuilta kysymyksiltä. Toisaalta ”kireistä maahanmuuttajavanhemmista” on saattanut muodostua niin yleinen mantra, jolla automaattisesti selitetään maahanmuuttajanuorten osallistumattomuutta ja marginaalista asemaa, että monet nuoret haluavat kapinoida tällaista yksioikoista näkemystä vastaan.

Yhtäältä suomalainen suhtautuminen vanhempiin ja ylipäätään vanhoihin ihmisiin eroaa suuresti monen haastatellun nuoren käsityksistä, mitä tulee vanhempien kunnioittamiseen ja merkitykseen. Kyselyä suunniteltaessa tutkimusryhmä saattoi myös nojata liikaa oletukseen siitä, että monikulttuurisen nuoren kohdalla ja juuri maahanmuuttajataustan vuoksi vanhempien merkitys olisi automaattisesti merkittävämpi ja rajaisi nuoren omaan elämään liittyvää päätäntävaltaa.

Perheen merkitys nousi monessa haastattelussa suurimmaksi suomalaisen yhteiskunnan ja nuoren oman kulttuuritaustan väliseksi eroiksi. 24-vuotias venäläinen Julia pohtii alla, kuinka nimenomaan seurustelusuhde suomalaisen pojan kanssa paljasti hänelle, miten suomalaiset nuoret suhtautuvat vanhempiinsa. Kunnioitus omia vanhempia kohtaan erona suomalaiseen perheeseen ilmenee näkyvästi myös muissa haastatteluissa:

Ansku: Eli kun mietit näitä kulttuurisia eroja niin osaatko antaa esimerkkejä suomalaisten ja venäläisten välillä?

Julia: No esimerkiksi perhesuhteet...

Ansku: Joo.

Julia: Kun kyllähän Suomessakin on erilaiset perhesuhteet, mutta mie oon huomannut, että monissa perheissä on sen perheen käsitys erilainen kuin meillä, varsinkin ku mie seurustelin suomalaisen kanssa ja olin osa sitä perhettä niin silloinkin ku he vaikka riitelivät niin he saattoivat sanoa äidille, että haista kukka tai jotain sen semmoista ja mie en voi kuvitella, että mie sanoisin omalle äidille semmoista vaikka mie olisin suuttunut niin en mie pysty.

Ansku: Joo.

Julia: Ku heidänkin perhe on jotenkin semmoinen etäinen, se on niin kuin monissa tapauksissa on semmoinen.

Myös niiden nuorten kohdalla, jotka pohtivat omien vanhempiensa tiukkaa kontrollia, löytyy strategioita, joiden avulla suomalaiseen yhteiskuntaan on mahdollista integroitua. Mielenkiintoista on erityisesti, että ne nuoret, jotka jopa kritisoivat, ainakin varovasti, omien vanhempiensa määräysvaltaa, toisaalta ilmoittavat, että he tulevaisuudessa kasvattaisivat omat lapsensa samalla tavalla. Puhe vanhempien merkityksestä toisin sanoen purkaa ”uhriuttavaa” kuvaa maahanmuuttajanuorista ja varsinkin tytöistä. (Ks. esim. Prieur 2002.)

Se on just semmoista, että edes takaisin seilaamista. Ku mä oon kuitenkin... kotona meillä on tota... meillä on kuitenkin tämmöinen aasialainen kasvatus, kuitenkin aika vahvasti mukana... Ja sitten ku mä kävin koulua, ni siellä on suomalainen kasvatusta, että se on niin... se on vaikee sanoa, et mihin sä kuulut, sä oot vähän niinku ristimerillä siinä, et sä oot sekä että. Et sua ei voi laskea kummankaan maan kamaralle, sä oot tämän ja tämän. [kiinalainen tyttö, 17]

Ne nuoret, erityisesti tytöt, jotka pohtivat tyttötyön mielekkyyttä, nostavat esille vanhempien asenteet. Erityisesti tytöille suunnatun toiminnan tulkitaan helpottavan niiden tyttöjen osallistumista nuorisotoimintaan, joiden vanhemmat rajoittavat tyttöjen liikkumatilaa.

Veronika: Mut jos sä ajattelet semmosta niinku kuitenkin niinku ei semmosta toimintaa, jossa on pelkästään tyttöjä. Nii mitä etuja siin voi olla niinku siihen nähden, et ois tämmösiä sekaryhmiä mis on myös poikia.

Aisha: Tyttöillä on... tai siis pelkästään tytöt, nii ne sais niinku enemmän ilmasta mielipiteitään. Koska on semmosii missä on poikia, nii silloin tytöt on enimmäkseen vähän hiljempaa. Hiljasempii ku pojat, ku pojillahan on niin sanottu sanavalta. Periaatteessa heijän mielest. Nii sen takia. Tyttöillä on hyvä olla semmonen, et tulis, et pystys ilmasemaan mielipiteensä ja niin.

Veronika: Niin ja sitten, jos esimerkiks ajattelee nuorisotalojen kävijöitä, nii siellä esimerkiks tytöt on usein vähemmistössä.

Aisha: Joo. Tai ulkomaalaiset tytöt on tosi vähemmistössä... Et siellähän on ulkomaalaisii poikia ihan sairaasti. Just siel Helmiä [nimi muutettu], siel oli ulkomaalaisii poikii ihan törkeesti ja sit oli suomalaisii tyttöjä. Mut ei ollu ulkomaalaisii tyttöi paljoo.

Veronika: Mist sä luulet et se johtuu?

Aisha: Ehkä ulkomaalaiset tytöt ei saa lupaa, vanhemmiltaan. Tai sit jos siel on niitten pikkuveljet tai isoveljet, jotka ei halua, et ne tulee sinne. Nii sen takii ulkomaalaisii tyttöi ei näy. Ja suomalaiset pojat on ehkä hiukan ennakkoluulosii ulkomaalaisia poikii vastaan. Sen takii siel ei käy suomalaisii poikii.

Veronika: Miten sit vois rohkasta niinkun näitten tyttöjen osallistumista?

Aisha: Se itse asiassa riippuu ihan vaan tyttöjen vanhemmista. Et periaattees niil vanhemmille pitäs yrittää selittää, et ei se oo paha paikka, et ei haittaa. Mut jotkut vanhemmat vaan on semmosii, et ne ei halua, et tyttö käy missään. Nii ei siin periaattees voi tehdä mitää. [turkkilainen tyttö, 19]

Nuorten liikkumatila sellaisissa perheissä, joissa vanhemmat puuttuvat tiukasti nuorten menemisiin, on jatkuvan neuvottelun alaisena. Siten nuorisotoiminnassakin olisi syytä avata suhteita nuorten perheisiin päin tai ainakin pyrkiä tunnistamaan ja ymmärtämään nuorten perhesuhteisiin kiinnittyvät yksilölliset ja varioivat kiinnikkeet tai ”vapausasteet” – samoin kuin tiedottamaan omasta toiminnastaan myös perheisiin päin. Usein vanhempien asenteiden taustalla saattaa yksinkertaisesti olla tietämättömyyttä sen suhteen, mitä suomalainen nuorisotoiminta pitää sisällään (Honkasalo 2007; Honkasalo & Souto 2007).

5.2 RAJAT YLITTÄVÄT SUKULAISUUSSUHTEET

Kurditaustaisen Roniaksen kotimaanmuistot rajoittuvat vanhempien ja muiden aikuisten kertomuksiin, sillä hän on syntynyt pakolaisleirillä. Silti hänen haastattelustaan piiryy kuva nuorukaisesta, jonka identiteettiä värittävät kaipuu ja ikävä omaan kotimaahan. Ronias onkin ollut aktiivinen paikallisessa kurdiyhdistyksessä, ja hän on nimenomaan yrittänyt muokata yhdistystä nuoremmalle sukupolvelle sopivaksi.

Roniaksen tavoin monet muutkin haastatellut nuoret painottavat perheen merkitystä sellaisten kysymysten kohdalla, joissa he pohtivat omaa kansallista ja etnistä identifioitumistaan suhteessa omiin vanhempiinsa. Se, kuinka kauan kukin perhe on asunut Suomessa, vaikuttaa todennäköisesti siihen, millä tavalla perhe määrittelee itsensä. Nuorten vanhemmilla näyttää kuitenkin olevan kiinteämpi suhde entiseen kotimaahansa kuin nuorilla, ja monet haastateltavat mainitsivat vanhempiensa kaipuun ja ikävän omaa kotimaata kohtaan.

Myös monella nuorella on vahvat transnationaaliset suhteet omaan synnyinmaahansa. Nuoret pitävät yllä ystävyysverkostoja, joko virtuaalisesti tai – jos mahdollista – vierailen omassa synnyinmaassaan, jotkut jopa kuukausittain. Siten perhesiteitä ei voi tarkastella ainoastaan Suomessa asuvan perheen näkökulmasta, vaan joillakin haastateltavilla saattaa olla hyvinkin aktiiviset suhteet kotimaassa asuviin sukulaisiin. Esimerkiksi vuonna 2003 Suomeen muuttanut Pietarissa syntynyt 16-vuotias Igor vierailee kuukausittain vanhalla kotiseudullaan ja asuu silloin isovanhempien luona. Suurin osa hänen ystäväpiiriään on edelleen Venäjällä. Igorille ei ole selvinnyt, minkä takia perhe muutti muutama vuosi sitten Suomeen. Hän arvelee sen johtuvan toiveesta, että Suomessa perheen elintaso nousisi. Haastatteluihin osallistui myös nuoria, joiden sukulaiset ovat muuttaneet samoihin aikoihin nuorten kanssa Suomeen, ja siten sukulaisuussuhteista on saattanut tulla tiiviimpiä kuin mitä ne olivat vanhassa kotimaassa.

Vironvenäläisen 22-vuotiaan Natalian näkemyksen mukaan rajan ylittävillä ystävyysuhteilla on turvallisuuden tunnetta luova merkitys. On hyvä, että jotkut asiat pysyvät elämässä ennallaan:

Et musta on kiva, että jotkut asiat eivät muutu siellä, koska yks mun paras lapsuudenkaveri, hän asuu siellä samassa asunnossa ja mä oon joskus asunut samassa talossa. Niin mä katon mun ikkunoita, ja me käydään katsomassa samoja paikkoja, missä me ollaan leikitty.

Toisaalta omalla lapsuudenkodilla on myös niin ”pyhä” merkitys, että Natalia haluaa suojella sitä suomalaisilta ystäviltaan. Kun hän on vieraillut Virossa suomalaisten ystäviensä kanssa, hän ei ole halunnut näyttää heille vanhoja kotiseutujaan, koska ”jotenkin tuntuu siltä, et ehkä ei oo mitään tarvetta saattaa niinku näitä kahta maailmaa yhteen, et kyl ne saa olla olemassa ihan erikseen”. Ikävä ja kaipuu vanhaa aikaa kohtaan saattavat herätä silloin tällöin, ja näissä tilanteissa Nataliaa lohduttaa tieto siitä, että hän voi aina palata, ainakin hetkeksi, ”takaisin”. Myöhemmin samassa haastattelussa Natalia toteaa, että myös Venäjällä on välillä turvallista vierailla, sillä ”siellä on niin samanlaisia ihmisiä, se tuntuu niin hyvältä, kun ne ei pidä sua outona”.

Transnationaalisten perhesiteiden rinnalla monen haastatellun nuoren tulevaisuus ei välttämättä liity ollenkaan Suomeen vaan johonkin muuhun maahan, tai kenties useampaankin maahan. Transnationaalisten verkostojen ylläpitäminen ei tarkoita kuitenkaan välttämättä sitä, että nuoret aktiivisesti seuraisivat toisen kotimaansa tilannetta esimerkiksi television ja lehtien välityksellä. Monet haastateltavat mainitsevatkin, että omakielisen televisiokanavien seuraaminen on tavallisempaa vanhempien keskuudessa, kuten seuraava vientamilaisen 23-vuotiaan tytön ilmaisu osoittaa: ”Mun vanhemmilla on just tää Vietnamin kanava, niillä on se lautasantenni, ni sit siellä just joku puhuu, ni se puhuu niin paljon politiikkaa. Mua ei kiinnosta.”

Joidenkin pidempään Suomessa asuneiden haastateltavien elämässä transnationaalisten perhesuhteiden merkitys on astunut elämään vasta teknologian kehittyessä. Esimerkiksi Vietnamissa syntyneen 23-vuotiaan Jumin lapsuudessa hänen vanhempansa eivät pitäneet yhteyttä Vietnamissa asuviin sukulaisiin yhtä aktiivisesti kuin nykyään. Transnationaaliset sukulaisuussuhteet ovat myös mahdollistaneet, että aikaisemmin sodassa hävinneiden sukulaisten olinpaikasta ollaan nyt tietoisia, vaikkei heihin pidettäisikään aktiivisesti yhteyttä:

Niin, ni tota ollaan sit enemmän yhteydessä. Mut ennen ei ollut mahdollisuutta, koska ei ollut tietokonetta eikä muuta. Nyt se on muuttunut paljon, että voi puhuu Australiaan, voi puhuu Vietnamiin ja... Muihin sukulaisiin ei olla hirveesti, koska kun sodan jälkeen kun ihmisetän lähti, ni ei kukaan aina vaikka tiedä, mihin joku lähti. Ni sitten saatiin tietää joku sukulaisten sukulaisten kautta, sitten toinen ei tiedä missä sä asut nytten ja osoitteita. Mut kyllä me niinku tiedetään, että on isän puolelta joku siellä täällä ja äidin puolelta siellä sun täällä. Että, et... se on tärkeätä, et me tiedetään et ne on jossain, mut me ei tunneta niitä.

Transnationaalisten sukulaissuhteiden ylläpitäminen vaatii myös rahallisia resursseja, eikä kaikilla ole siihen varaa. Esimerkiksi monet pakolaistaustaiset nuoret eivät koskaan ole vierailleet ”toisessa kotimaassaan”. Varakkaasta perheestä lähtöisin oleva kiinalaistaustainen 17-vuotias Liu matkustaa kuitenkin joka kesä kuukaudeksi Kiinaan tapaamaan sukulaisiaan. Hän on miettinyt paljon Suomen kansalaisuuden hakemista. Suomen passilla Liun ei olisi enää jatkossa yhtä helppoa vieraila sukulaistensa luona, mutta toisaalta matkustaminen Euroopassa helpottuisi:

No, siellä sit mä tapaan mun sukulaisia. Mulla on aika paljon sukulaisia siellä. Sit, se on... tulee heti sellainen niinku perhetunnelma, sit tehdään yhdessä, matkustetaan niinku ympäri Kiinaa. Mitä suomalaiset tekevät, niinku matkustavat ympäri Suomee. Sitten, niin.

Transnationaalisten perhesuhteiden ja ystävyysverkostojen merkittävyys nousee vahvana esiin nuorten haastatteluja luettaessa. Osa monen nuoren vapaa-ajasta kuluukin rajoja ylittävien ystävyysuhteiden ylläpitämisessä. Yksi keskeinen nuorisotoiminnan haaste näiden nuorten näkökulmasta onkin se, miten toiminnassa huomioidaan, että nuorten elämä ei kiinnity ainoastaan Suomeen. Esimerkiksi nuorisotaloilla olevilla tietokoneilla on näille nuorille aivan oma tarkoituksensa: ne ovat väline seurata toisen kotimaan populaarikulttuurista ja poliittistakin tilannetta sekä olla yhteydessä ystäviin ja sukulaisiin. Ylirajaisuus olisikin syytä huomioida nuorisotoiminnassa ennen kaikkea emotionaalisenä ja mentaalista tilaa vaativana resurssina, joka ei välttämättä edellytä konkreettista matkustamista toiseen kotimaahan.

5.3 NUORTEN HARRASTUKSET JA PERHE

Vietnamilaisyntyinen Lisa ei nuorempana harrastanut omien sanojensa mukaan mitään, kuten eivät hänen veljensä, vaan lapsuudessa panostettiin opiskeluun ja koulussa menestymiseen. Vanhempien päätäntävalta ei tässä tapauksessa liittynyt niinkään siihen, ettei lapsia haluttu päästää kodin ulkopuolelle harrastamaan, vaan siihen, että perheessä priorisoitiin koulunkäyntiä.

Lisa: Joo, voi, että... joo, että ne niinku suomalaiset ajattelee kovasti silleen, et lapsella pitää olla joku harrastus. Mut, en mä tiedä, mä en... ei mun vanhemmat ajattele sitä, ei ne pidä niin tärkeänä sitä. Sen takia se vaikuttaa se, että mä en voinut harrastaa mitään. Sit ku mä olisin kauan sanonut, sen tanssi, että... [naurahdus]

Veronika: Otitsä sen ite, muistatsä yhtään, et otitsä sen ite esille esimerkiksi, et...?

Lisa: En. Kato kun me tiedettiin se ihan... siis vanhemmathan teki ihan selväks sen, et mitä saa tehdä, mitä ei saa tehdä. Sitten ei oikein viittinyt edes kysyäkään.

Harrastamisen ja vapaa-ajan merkitys ei kaikissa haastateltavien nuorten perheissä avaudu samalla tavalla kuin ehkä suomalaisessa kulttuurissa, jossa aktiivinen kansalaisuus määrittyy paljolti yhteiskunnallisen osallisuuden ja kollektiivisen tekemisen kautta. Vaikka nuoret eivät harrastaisi mitään aktiivisesti, se ei kuitenkaan tee heistä automaattisesti passiivisia. Moni nuori esimerkiksi lukee, kuuntelee musiikkia, leikkii sisartensa kanssa kotona ja on yhteydessä internetin välityksellä ympäri maailmaa oleviin ystäviin ja sukulaisiin.

Kurditaustaisen 18-vuotiaan Roniaksen harrastusmuodot vaihtelevat sen mukaan, liikkuuko hän

muiden kurdinuorten seurassa vai suomalaisnuorten seurassa. Suomalaisnuorten kanssa liikutaan ulkona ja käydään kahvilla kaupungilla, kun taas kurdinuorten kanssa vietetään aikaa kotosalla ja pelataan tai ollaan yhteydessä puhelimitse tai netin välityksellä (jopa kurdinuorille tarkoitettussa irc-galleriassa), sillä kurdikavereita löytyy ympäri Suomea. Roniakselle suomalaisuus ilmenee nimenomaan suomalaisen ystäväpiirin kautta, kun taas kurdien parissa Ronias on ”puhtaasti” kurdi. Roniaksen vanhemmat suhtautuvat ymmärtäväisesti poikansa ”kameleontti-identiteettiin” ja tukevat häntä integroitumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikka heille kurdilaisuus onkin merkittävämpi kuin suomalainen kulttuuri:

Heli: No tota... mites sun vanhemmat sitten? Pitäaks he itseään suomalaistuneina tai enemmän kurdilaisena tai?

Ronias: No vanhemmille ihmisille se on vähän vaikea muuttua, koska ne on kasvanu erissä maassa ja niille on eri kulttuuri. Kyllä mun vanhemmat ainaki hyväksyy sen, että mä oon suomalaisten kanssa ja menee joskus myöhään kotia tai sillä lailla. Kaikil vanhemmat ei oo sama. En tiää, mun vanhemmat on, vaikka ne on uskollisia, ne rukoilee ja kaikkee muuta. Ne ei puutu mejän asioihin siitä lähtien kun me täytimme kaheksantoista vuotta. Ei se ole niin [epäselvä sana]. Ne sanoo, että ”Suomi on vapaa maa ja [epäselvä kohta]. Saatte huolehtia itsestänne” [nauraa]. Mutta monille se on taas toisin. Vaikka kolmekymppinen, niin vanhempien kanssa pitää elää [nauraa]. En tiää, mä oon tyytyväinen mun vanhemmista. Ne ei estä mitään. Tai ainaki hyviä asioita. Jos on jotaki pahaa, nii kyllä ne puuttuu sitte ihan, ainaki puhuu, että se on huono asia, että ”älä tee sitä”. Nii sitte jos tekee, nii se on sit oma asia.

Joidenkin nuorten vanhemmilla ei ole varaa maksaa esimerkiksi kilpailutasolla urheilevien nuorten kilpailulisenssejä. Kosovolaistaustaisen Shaipin mielestä hänen kiinnostuksensa moottoriurheilua ja nyrkkeilyä kohtaan lopahti viimeistään siinä vaiheessa, kun rahat eivät riittäneet kattamaan harrastusmaksuja: ”Ollaan ulkomaalaisina täällä Suomessa, ni meillä ei ooo minkääläistä omaisuutta täällä. Kaikki mitä pitäis tehdä, pitäis tehdä ihan alusta.” Shaip painottaa, että harrastusten eteen joutuu tekemään kaksin verroin töitä, jos todella haluaa harrastaa jotain, ja rahat on hankittava jostain itse.

Iranilaissuomalainen 15-vuotias Shirin on sitä mieltä, että vanhemmilla on suuri merkitys suomalaisiin ystäviin tutustuttaessa ja harrastusten pariin mentäessä: ”Kyllä ne vanhemmat aika paljokin sellai...et jos ne ei kannusta... ..niin ei siit sit tuu niinku sellai mitään. Et niinku jos meidän äiti ei ois kannustanut, ni mie oisin ujo. Enkä mie varmaan sellai kauheesti...”

Joidenkin vanhemmat ovat pyrkineet aktiivisesti saamaan nuoria harrastusten pariin ja tukeneet heitä siinä. Esimerkiksi Igor löysi isänsä avustamana venäjänkielisestä Spektr-lehdestä yhdistyksen, joka järjestää kamppailulajikursseja nuorille, ja isä meni Igorin mukaan ensimmäiseen kokoontumiseen. Kamppailulajeista on muodostunut Igorille yksi tapa selvitä arjesta ja harrastaa tappeluja, joihin hänen vanhempansa eivät suhtaudu torjuvasti. He neuvovat poikaa poistumaan tappelutilanteista jos mahdollista, mutta Igorilla on myös sellainen mielikuva, että esimerkiksi hänen isänsä kannustaa häntä tappelemaan. Kiinalaissyntyinen Liu puolestaan harrasti pienempänä balettia, koska hänen äitinsä mielestä se on sopiva harrastus tytölle. Samoin äidin tahdosta tytölle ostettiin piano. Kuitenkin koulun vaatavuuden takia molemmat harrastukset ovat jääneet. Opiskeleminen on Liun ja hänen vanhempiansa mielestä elämässä etusijalla, ja Liun mielestä on oikein, että vanhemmat patistavat häntä koulutöiden pariin.

5.4 TIUKKA KONTROLLI?

Haastatteluissa ei varsinaisesti sivuttu nuorten seurustelusuhteita, mutta silloin kun niistä puhuttiin, ja varsinkin puhuttaessa seurustelusta suomalaisten nuorten kanssa, monen nuoren näkemyksissä painottui, että seurustelusta kerrotaan vanhemmille vasta sitten, kun kyseessä on ”vakavampi juttu”. Vaikka vanhemmat tietäisivätkin seurustelusta, tyttö- ja poikaystävä viedään vanhempien nähtäväksi vasta sitten kun kyseessä on vakavampi suhde. Kiinalaissyntyinen 17-vuotias Liu on seurustellut suomalaisen pojan kanssa, mistä hänen vanhempansa eivät ole olleet tietoisia. Liu ei kuitenkaan

pidä tätä seurustelusuhdetta kovin vakavana ja suunnittelee muutenkin tulevaisuuttansa niin, että keskittyy ennen kaikkea opintoihin ja sitten vasta rakkauteen:

Koska ei se, koska mun mielestä, siis niinku... sanoo, et mun vanhemmalle, et mä seurustelen pojan kanssa, niin sillo se on niinku tosi vakava juttu. Et se on vähän niinku naimisiin meno niinku tark... merkitys. Ni, en mä ollut silloin niin vakava, et mä kertoisin mun vanhemmille. Mun mielestä eikä suomalaisetkaan oo... heillä on myös sellainen idea, et jos sanotaan vanhemmille, se on tosi vakava suhde, se ei oo enää niinku sellainen leikkipel...

Turkkilaissyntyinen 19-vuotias Aishakin on seurustellut suomalaisten poikien kanssa, mutta esittelee pojan vanhemmilleen vasta sitten, kun suhde on ”vakavoitunut”. Aisha suhtautuu äitinsä vaatimukseen turkkilaisesta sulhasesta huumorilla:

Veronika: Onks sul ollu poikakavereita, joita sä oisit tuonu kotiin esimerkiks?

Aisha: Mä en oo tuonu kotiin, on mulla ollu siis... ala-asteel nyt oli ja yläasteel. Nytki on. Kyl ne tietää mut en mä kotiin vie, koska sit mejän äiti oli silleen, et ne on ollu niinku suomalainen, sit on ollu iranilainen... kurdi ja niinku... Mejän äiti ois ”mejän tyttö ei ainakaan mee sun kaa naimisiin”, et ”se menee turkkilaisen kaa naimisiin”. Kun mä tunnen mejän, niin se alottais ton tai sit se löytäs ”toi paita ei sovi sulle, sää oot liian paksu”. Tai ”sää oot liian pitkä”. Mejän äiti ihan tommonen. Sit mä oon vaan, et ”äiti, joo mä seurustelen ton ja ton kaa”. Sit se on ”no tuo se kotiin!”. Sit mä ”En!”

Veronika: Eli sit se pitää olla jo aika vakavaa?

Aisha: Pitää viedä kotiin! [nauraa] Mejän äiti kumminkin keksii sillekki jotain. Et sill on väärän väriset sukat tai sill on liian iso jalka.

Iranilaistaustainen 18-vuotias Sudaba pohtii pitkässä haastattelussa paljon omien vanhempiansa merkitystä ja varsinkin isänsä määräysvaltaa ja tiukkaa kontrollia. Sudaba päätelee, että vanhempien asema on yhtäältä osittain liitettävissä uskonnolliseen taustaan, mutta toisaalta se johtuu Sudaban mukaan siitä, että suomalainen yhteiskunta ja varsinkin suomalainen nuorisokulttuuri ovat heille vieraita. Haastattelussa vaikutti kuitenkin siltä, että vaikka Sudaba puhui vanhempien määräävästä roolista (ja oli kyselylomakkeeseenkin kirjoittanut, että ylipäätään pitäisi huomioda paremmin se, miten vanhemmat voivat säädellä lastensa elämää), niin hän on kuitenkin kehittänyt oman systeeminsä selvitä järjestelyn keskellä. Hän esimerkiksi arvelee olevansa tulevaisuudessa myös tiukka omien lastensa suhteen, vaikka onkin sitä mieltä, että hänen vanhempansa voisivat jo hieman hellittää otettaan nyt kun hän on täyttänyt jo 18 vuotta. Sudaban vastauksessa näkyy mielenkiintoisella tavalla, että vanhempien odotukset tulevan sulhasen kansalaisuudesta eivät ole yhteneväisiä:

Veronika: Miten sitten joku seurustelu tai tällöinen? Niin ootteks te puhunu siitä kotona?

Sudaba: Joo. Tota noin niin ensinäkin mejän isä [nauraa]. Mejän isä on, et tota, ensinnäkään mejän isä on, et ei suomalaista. Koska kaikki suomalaiset ei ymmärrä mejän tapoja ja ei välttämättä kunnioita vanhempia ihmisiä sillä samalla tavalla. Ja sit, no mä en ainakaan nää ketään semmosta mejän maalaista, joka ois niinku kasvatettu itämaisella tavalla kotonaan. Et kaikki kun on tullu tänne, niin on aina suomalaistunu. Et kaikki niinku on tosi suomalaisia. Et ei heitä erotakkaan et... Mut tota seurustelu ei periaatteessa saisi olla, koska se on mejän uskonnossakin ihan niinku sillein, et jos seurustelee, niin ei mitään seksiä ennen naimisiin menoa. Et se on jo siinäkin määritelty periaatteessa. Mut tota... ei mulle oo nyt tullu mieleenkään, et mä haluaisin nyt seurustella jonku kaa. Kun tää koulukin vie niin paljon aikaa. Ja muutenki. Nii ei oikein siihen jää.

Veronika: Mitä sä luulet et siinä sitten tulee niinku tapahtumaan? Sitten myöhemmin niinku, jos se tulee ajankohtaseks?

Sudaba: No varmaan se, et mä pyrin sit siihen, et mahdollisimman semmonen, et mejän isäkin ois niinku sillein ihan, hyväksyis sen... No mejän äiti on toisaalta sitä mieltä, et mieluummin suomalainen... koska mä oon enemmän niinkun, tai siis mä oon niinkun... jotenki helpompi olla suomalaisten kaakun niinku iranilaisten kaa... Mejän äiti suosittelee ihan suomalaista..Mut sit mejän isä on et ei. Mut en mä sit tiää.

Veronika: Sit pitää nähdä et miten se.

Sudaba: Sit täytyy nähdä mimmonen siit sit tulee mut. Kyl mä uskon, et he niinku tukee sitä mun päätöstä, koska he... Yleensä mun päätökset on ollu semmosia, et he on niinku tukenu sitä... Et ei varmaan kauheen mitään erimielisyyksiä tui.

Seurustelusuhteiden lisäksi vanhempien määräysvalta näkyy selkeästi myös niissä kohdissa haastatteluja, joissa nuoret puhuvat kotiintuloajoista. Haastatteluissa toistuu ajatus nuorten itsesäätelystä; nuoret tietävät, milloin on hyvä aika tulla kotiin. ”Ei ole kotiintuloaikoja, et yleensä mä tuun ihan omin avuin kotiin...kyl mä tajuun, et koska pitää mennä.” [venäläinen poika, 16]

Veronika: Joo. Onks sulla kotiintuloaikoja ?

Liu: On.

Veronika: Minkälaisia?

Liu: No, ei. Ei itseasiassa, mut mä ihan niinku... mä kyllä itse tietää, että milloin mun kannattaisi lähteä kotiin, että... silleen... Kyllä mun vanhemmat luottavat muhun, koska mä oon sen verran jo vanha, että luottavat muhun, että mä tiedän. Mut kyllä äiti sanoi mulle, että se ei tykkää, jos mä nukkuu jossain mun kaverin luokse yön yli. Että se haluaa, että mieluummin tuun kotiin ja sitten esimerkiksi, jos kello on tosi paljon, että sit se sanoo mulle, että haluuks sä, että sun iskä tuu hakeen sut. Jotain tollasta... Mieluummin mä sit lähden kotiin ennen kello kymmenen, sanotaan niin.

Veronika: Joo.

Liu: Ei liian myöhään.

Veronika: Niin, et... Tavallaan ootteko te puhunu tavallaan, et mitkä ajat ois semmoisia niinku hyviä, vai...?

Liu: Ei.

Veronika: ...vai itse päättänyt?

Liu: Mä oon itse niinku silleen päättänyt...

Veronika: ...et kymmenen on semmonen?

Liu: Joo, kymmenen, ykstoista. Niin, koska sit mä yleensä niinku meen kotiin junalla ja sit niinku kymmenen jälkeen junassa ain sit rupee tulee näitä vähän juoppoja ja sitten... niin... Ja mä itsekin niinku huomaa, et se ei oo niinku tosi turvallista. [kiinalainen tyttö, 17]

Varsinkin vanhemmat haastateltavat pohtivat, että kotiintuloaikojen merkitys on tärkeä nuoruudessa, ja monet uskovat käyttävänsä aikarajoituksia myös omien tulevien lasten kohdalla, vaikka eivät itse olisi noudattaneet tai välittäneet omista rajoituksistaan ollessaan nuorempia. Kotiintuloaikojen merkitys on voimakkaampaa etenkin haastateltujen tyttöjen kohdalla ja erityisen keskeistä muslimityttöjen keskuudessa. Kotiintuloajat ovat kuitenkin monen haastatellun elämässä veteen piirretty viiva, ja niistä ollaan tietoisia, vaikka niistä ei olisi edes sovittu vanhempien kanssa erikseen. Aineistossa toistuvat usein ajatukset siitä, että mitään erityisiä kotiintuloaikoja ei ole ollut, koska nuoret ovat itse tienneet, milloin on sopiva aika tulla kotiin. Näissä kohdissa voisi ajatella, että haastateltavat ikään kuin itse säätelevät kotiintuloaikansa sen perusteella, miten he olettavat omien vanhempiensa ajattelevan sopivista ajankohdista. Nuorisotoiminnan näkökulmasta kasvatuskulttuureihin liittyvä tieto, esimerkiksi tieto nuorten suhtautumisista vanhempiensa toiveisiin ja toiveiden kunnioittamisiin, on huomion arvoista ja käytännön toiminnan suunnittelussa konflikteja minimoivaa ymmärrystä (ks. myös Strandbu 2005).

5.5 KULTTUURIN SÄILYTTÄMINEN – RISTIRIITA NUORTEN JA VANHEMPIEN VÄLILLÄ?

Ansku: Joo, no tuossa kyselyssä tuli sellainenkin tulos esille, että monet nuoret toivoo enemmän, että olis monikulttuurista toimintaa kuin taas sitten sellaista kulttuurisia perinteitä vaalivaa toimintaa kuin vaikka venäjänkielen ylläpitoa tai jotakin muita niihin tapoihin liittyviä, mitä sä oot tosta tuloksesta mieltä?

Julia: Samaa mieltä varmaan, että tuota kyllähän meillä sitä kulttuuria ylläpidetään perheessä, että se on siinä, että mie en tarvii erikseen sitä ylläpitoa. [venäläinen tyttö, 24]

Kyselyssä ilmeni, että ainoastaan yhdeksän prosenttia siihen vastanneista osallistui samaan harrastustoimintaan kuin heidän vanhempansa (Harinen 2005, 56). Haastatteluissa lähdettiin kartoittamaan

laajemmin, millä tavalla monikulttuuriset nuoret suhtautuvat oman kulttuuritaustansa säilyttämiseen ja kuinka tärkeänä he esimerkiksi pitävät toimintaa sellaisten ihmisten kanssa, joilla on sama kulttuuritausta kuin heillä itsellään. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että kulttuuritaustan merkitys on liitettävissä nuorten ikään. Varsinkin vanhemmat haastateltavat korostavat oman kulttuuritaustan merkitystä ja toistavat ajatusta siitä, ettei ”omia juuria saa unohtaa”. 22-vuotias vironvenäläinen Natalia osallistuu aktiivisesti venäläisyhdistysten varsinkin pelkästään naisille suunnattuun toimintaan. Natalialle suomalaisten juurten merkitys nousi merkittäväksi maahanmuuttovaiheessa, ja hän on hyvin tietoinen inkerinsuomalaisesta taustastaan. Toisaalta hän pitää itseään vanhempinsa lailla vahvasti venäläisenä erityisesti kotioloissa. Kodin ulkopuolella Natalia kertoo tuntevansa itsensä täysin suomalaiseksi. Natalia puhuu kuitenkin samoin kuin moni muu haastateltava siitä, kuinka tärkeää on, että säilyttää omat kulttuuriset juurensa ja uskaltaa tuntea ylpeyttä omasta taustastaan myös suomalaisten keskuudessa.

Veronika: Okei, okei. Onks siel sit vaan venäläistaustaisia naisia?

Natalia: Joo, siellä on vaan venäläisiä. Että kaikki ne luennot ja kaikki ne ihmiset on venäläisiä.

Veronika: Just, joo, okei. Mut onks se sun mielestä hyvä asia?

Natalia: Se on must hyvä asia, koska ne naiset, ne tuntee yhteenkuuluvuutta siellä kun ne käy. Ja siellä niinku saadaan olla oikeesti venäläisiä. Koska joskus kun on suomalaisia mukana, niin ihmiset on vähän varautuneita, ettei näyttäis sitä venäläisyyttä, ja se ymmärrettäisiin väärin. Koska meidän kulttuurissa on sellaisia piirteitä, jotka vaikuttaa ihmisistä vähän oudoilta. Mut ainoastaan venäläisten keskuudessa, niin se on ihan ok.

Toisaalta nuoret suhtautuvat myös ristiriitaisesti oman kulttuuritaustansa säilyttämiseen. Jotkut haastateltavat painottavat, etteivät he ymmärrä kyselyn tuloksia, joiden mukaan nuoret toivovat nimenomaan lisää monikulttuurista toimintaa. Toisaalta tässä näkyy ehkä se, kuinka hankalasti monikulttuurisuuden merkitys konkretisoituu haastatteluissa. Ne, jotka torjuvat ajatuksen monikulttuurisesta toiminnasta, joko painottavat, ettei nuorisotoiminta saa olla eriytettyä maahanmuuttajataustaisten ja suomalaisten nuorten mukaan, jolloin monikulttuurinen nuorisotoiminta määrittyy nimenomaan ainoastaan maahanmuuttajanuorten parissa tehtäväksi työksi. Toisaalta ne nuoret, jotka ymmärtävät, että monikulttuurinen toiminta on jollain tavalla ristiriidassa omien kulttuuriyhdistysten toiminnan kanssa, näkevät, että monikulttuurinen toiminta ei huomioi tarpeeksi nuorten oman kulttuuritaustan ja identiteetin merkitystä.

Nuorten haastattelujen perusteella näyttää siltä, että vaatimus suomalaistumisesta ei tule heiltä itseltään vaan ystäväpiireistä ja esimerkiksi nuorisotoiminnasta. Tämä näkyy myös niissä tavoissa, joilla nuoret puhuvat monikulttuurisen toiminnan mielekkyydestä – haastateltujen nuorten puheessa nuorisotoiminnasta välittyy suomalaiskeskeinen kuva, alue, joka ei automaattisesti kutsu luokseen erilaisista taustoista tulevia nuoria tai ymmärrä omien ”juurten” kunnioittamisen emotionaalista velvoitetta⁶.

6 TEKEMISIÄ JA TOIVEITA

Reetta Anttila

Tässä luvussa tarkastellaan vapaa-ajan ja harrastamisen luonnetta, asemaa ja merkitystä monikulttuuristen nuorten elämänkokonaisuudessa. Aiemmin toteutetun valtakunnallisen kyselyn tuloksista havaittiin, että tutkimuksen kohdejoukkoa ei voi yleisellä tasolla luonnehtia passiiviseksi ja ”tekemättömäksi”. Päinvastoin, näyttää siltä, että monikulttuuriset nuoret toimivat mitä moninaisimpien harrastusten parissa, joko yksin tai yhdessä muiden kanssa (Harinen 2005). Haastattelussa harrastamisen problematiikkaa avattiin lisää, ja niissä korostettiin erityisesti harrastusten sosiaalista ja ystävyyksiä synnyttävää luonnetta. Sitä, mikä monikulttuuristen nuorten elämässä saattaa vaikeuttaa harrastusten sosiaalisille areenoille pääsyä, tarkastellaan luvussa 7.

6.1 TEKEMISIÄ...

Nuorten elämässä koulu on merkittävässä asemassa sosiaalisten suhteiden monimutkaisena kenttänä, mutta vapaa-ajan merkitys on myös olennainen (esim. Ziehe 1991). Myös tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret nostavat esiin harrastusten keskeisyyden. Moni heistä tuo esiin harrastusten merkityksen ystävien saamisessa: koulun lisäksi harrastukset – erityisesti urheiluharrastukset ja joukkuelajit – tarjoavat usein hyvän väylän tutustua toisiin nuoriin. Nuoren voi olla vaikea löytää paikkaansa koulussa, jossa jo valmiit ryhmittymät osoittavat nuorelle tämän paikan oppilashierarkiassa (ks. myös Keskiäalo 2003; Ollikainen 2007). Toisaalta koulun ulkopuoleltakin on haasteellista löytää ystäviä ilman sopivaa tutustumiskontekstia. Harrastukset perustuvat kuitenkin yleensä vapaaehtoiseen osallistumiseen, ja niissä nuoret ottavat toisensa mukaan ryhmään ja sen toimintaan avoimemmin kuin kouluympäristössä. Yhteisissä harrastuksissa nuoret näkevät toisensa lähempää kuin koulussa, ja koulussa toisensa ohittaneet oppilaat voivat harrastuksissa tutustua toisiinsa aivan eri tavalla esimerkiksi iästä riippumatta, vaikka harrastusten luonne vaikuttaa tutustumiseen ja ystävien saamiseen. Yksin harrastettavissa lajeissa, kuten soittamisessa, tai kotona tapahtuvissa harrastuksissa, esimerkiksi lukemisessa, ei synny samanlaista kontaktia toisiin kuin vaikkapa joukkuelajeissa tai teatteriharrastuksen kohdalla. Tästä poikkeuksena on kuitenkin mainittava ”nettiharrastukset”, jotka yleensä sitovat nuoren kotiin mutta ovat usein luonteeltaan hyvin kommunikoiivia ja luovat yllirajaisia ystävyys- ja keskustelusuhteita.

Harrastukset rikastuttavat elämää myös muilla tavoin kuin antamalla mahdollisuuden luoda uusia ihmissuhteita. Harrastusten kautta pidetään yllä kuntoa, tunnetaan tekemisen ja onnistumisen iloa sekä annetaan mielen levätä. Harrastamisen merkitys fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille on ilmeinen, myös nuorten ihmisten kohdalla (ks. Hendry ym. 1993, 181). Tämän tutkimuksen aineistossa harrastamisen ja ystäväystymisen yhteydet näkyvät muun muassa seuraavin tavoin:

No ensinäkkin riippuu, et sun täytyy tietää, et mistä sä voisit saada niit ystäviä. Et varmaan baarist on kauheen vaikee löytää hyviä ystäviä et. Esimerkiks kesätyöpaikoista voi löytää. Tai just näist harrastuksista. Meil on edelleenkin kontaktia niitten luistelijoitten kanssa. Et moikataan, ihan jutellaan, lähettellään tekstareita. Et eri harrastuksissa. [iranilainen tyttö, 18]

Harrastuksien kautta siis on todella helpoo saada, mut kuntosalii ei välttämättä oo semmonen mut koripalloja jalkapallo... kaikkee mitä niinku joukkuelajit. Niis on tosi helppo tutustuu. Ja niis niinku ihan tutustuu vaik ei haluiskaa tutustuu. Nii sielt saa ystäviä. [turkkilainen tyttö, 19]

Se on ehkä jonkun tommoisen harrastuksen kautta ehkä helpompi löytääkin [ystäviä]. Kun yleensäkin tutustutaan ihmisiin, niin se on huomattavasti helpompaa, kun löytää jonkun yhteisen puheenaiheen esimerkiksi. Tai no, kaikki voi puhua säästä, se on esimerkiksi yks hyvä. Mut et sitten, sitten tämmöinen joku yhdessä tekeminen, niin se on... hioutuu siinä ehkä vielä vähän tehokkaammin. [saudiarabialais-suomalainen poika, 21]

Usein niinku liikunta varsinki, jos ajatellaan jotain joukkuelajeja, niin se rikkoo siinä mielessä kaikenlaisia rajoja. Että siinä, sillä hetkellä niinku naisten ja miestenkin väliltä poistuu semmonen, että kun porukalla pelataan. [...] Että se on, se liikunta on, ja yleensä harrastukset, semmonen kanava, että pääsee ilmaseen itseensä ja pääsee näkemään toisista ihmisistä paljon kaikkia asioita mitä ei tulis esille välttämättä ihan tälle. Niinku on jossain yhdessä kahvilla tai jossain. [saksalais-suomalainen tyttö, 25]

Haastatellut nuoret uskovat, että toisiin nuoriin tutustumiseen vaikuttaa paitsi tutustumisympäristö, myös monikulttuurisen nuoren oma asenne. Haastatteluissa nuoret toivat esille, kuinka avoimella ja ulospäinsuuntautuneella suhtautumisella toisiin ihmisiin on helpompi luoda uusia kontakteja kuin passiivisesti odottamalla toisten tekemän aloitteita tai olemalla arka tai torjuva. Tämä mutkistaa osaltaan hiljaisten ja arkojen nuorten pääsyä yhdessä tekemisen kentille.

Joo kyllähän tossa lenkkipolulla aina välillä. Ei kun tota... tota tota. No kyllä silloin kun mää talleilla kävin. Siellä tutustu. On se itsestäänki kiinni. Jos ei jaksa tutustua, niin eihän se mikään ongelma oo. Jos sää oot semmonen nuiva, nii ethän sää kehenkään tutustu. [virolainen tyttö, 18]

Se riippuu ihmisestä itsestään. Kyllä mää ainakin kun mää alotin sen sählyn, niin mää en tuntenu ensimmäistäkään ihmistä siellä. Ja kyllä mää kaikkien kans tuun toimeen siellä. että se on hyvin paljon ittestä kiinni. Ja jos sää oot vaan semmonen nurkkaan, syrjään menossa, niin ei semmonen tuu toimeen. Et se on sitte niinku hyvin paljon siitä kiinni, et kuinka paljon puhuu itte ja ottaa osaa esimerkiksi joukkueen tekoon ja tälle. [ruotsalais-suomalainen tyttö, 23]

Pelkkä oma asenne ei kuitenkaan aina riitä ja tee tutustumista toisiin, etenkin valtaväestön edustajiin, helpoksi. Jotkut haastatelluista nuorista toteavat suomalaisten olevan hiljaisia ja usein ennakkoluuloisia maahanmuuttajanuoria kohtaan. Toisaalta hiljaisuutta pidetään yhtenä suomalaisnuorten yleisenä ja tilanteista riippumattomana ominaisuutena, koska myös valtaväestön nuorison tutustuminen toisiinsa tapahtuu hitaasti ja on etenkin koulussa sidoksissa oppilaiden suosioon toisten oppilaiden keskuudessa (ks. Ollikainen 2007).

Joskus harrastukset tarjoavat mahdollisuuden tutustua ihmisiin eri kulttuureista ja oppia avaramielisyyttä erilaisuutta kohtaan. Esimerkiksi internetin välityksellä tapahtuva yhteydenpito toisiin saman alan harrastajiin tapahtuu usein englannin kielellä ja liittyy yhteen nuoria eri maista, kuten vaikkapa nykyisin suosittu anime-harrastuksen kohdalla. Myös muut kansainvälisyyteen houkuttelevat asiat – kuten englanninkielinen kurssi nuorisotalolla, yhteisesti suomalaisille ja maahanmuuttajille osoitettu kurssi tai muu kuin suomenkielinen opettaja – lisäävät nuorten mahdollisuuksia toisten kulttuurien tuntemukseen ja ennakkoluuloisuuden vähenemiseen.

Siis siellä on ulkomaalta kotoisin oleva opettaja ja... siellä puhutaan ainoastaan englantia. Et siinä niinku tuntuu jotenkin, et ei ehkä edes olla Suomessa, vaan ollaan jossain kansainvälisellä maaperällä. Siel on erimaalaisia ihmisiä ja... Siellä se huumorikin on vähän sellaista kansainvälistä. Se tuntuu tosi kivalta. [venäläinen tyttö, 22]

Joihinkin harrastuksiin ja nuorisokulttuurisiin muotoihin on ikään kuin sisäänrakennettuna tyylielementtinä myönteinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen (ks. myös Lähteenmaa 2002; Harinen ym. 2006). Skeittaaminen ja skeittikulttuuri ovat yksi esimerkki tällaisista.

Et kuitenki skeittaajat on aika tollasii niinku avaramielisii, et vaik tulee joku ulkomaalainen, niin ei ketään häiritse se... Tavallaan vaan pidetään hauskaa ja skeitataan yhdessä. [virolainen poika, 15]

Ystäviä saadaan siis koulun ja harrastusten kautta, mutta toisaalta myös harrastuksiin lähtemiseen ja osallistumiseen vaikuttavat ystävien kannustus ja mukaan lähteminen (ks. myös Hendry ym. 1993, 63). Uuteen harrastukseen on mukavampi ja helpompi lähteä, kun mukana on tuttu kaveri tukena. Etenkin maahanmuuttajalle ystävän mukana oleminen voi olla erityisen kannustavaa, ja varsinkin suomalainen paikallista kulttuuria tunteva nuori voi olla ensiarvoisen tärkeä tuki tutustuttaessa uuteen harrastukseen ja harrastusympäristöön. Ystävä on mukana kannustamassa harrastukseen lähtemisessä niinäkin kertoina, kun motivaatio lähteä on kadoksissa.

[...] ja sitte koripallon lopetin ja ei ollu mitään harrastusta niin kaveri et tuu meille, että tuu pelaan lentopalloa, mutta mulle se lentopalloilu on ihan vierasta, kyllä mä tiesin suurin piirtein, että mitä se on, mut niinku että mut luulin että se on vaan yhtä hyppimistä ja tämmöstä, mut tuun kokkeileen ja tälleen, mut sit niinku ku siellä oli kaveri, niin se oli helppo vaan tulla sinne, koska siellä aina oli joku pari sun kanssa jos piti juoksua tehdä tai pallotella tai jotain niinku siinä oli parina tuttu kaveri. [venäläinen poika, 17]

Mutta sit täälpäin kyl mä jatkoin lenkkeilyä ja muuta vaik salilla kävin ja tommosta. Mut sit se alko vaa vähentymään ja vähentymään. Sit ku kaverit loppu maisemist, hävisivät maisemist kokonaa, nii nyt mä silleen vaa. Yksin se on aina vaikee lähtee. [turkkilainen tyttö, 20]

On vähän helpompi mennä, ku just mennää aina kahestaa. Jos yrittää mennä johonki uutee, et ei yksinää tarvii sit nii orpona olla. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Mä uskon, että varmasti joku harrastais, jos sillä on joku kaveri, joka harrastaa jotain, ni se saa sen innostumaan ja lähteen. Mullakin se itsepuolustus lähti siitä, että mun kaveri harrasti, se kysyi, et haluuks mä lähtee mukaan. ni sit mä olin silleen, että kyllä mikä siinä. Et se on se, jos sulla on sellainen hyvä kaveri, joka on hyvä innostamaan sinua, niin kyllä se sinne lähtee mukaan. [vietnamilainen tyttö, 23]

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten harrastukset ovat liikuntapainotteisia; heistä 28 (28/38) harrastaa urheilua tai liikuntaa eri muodoissa joko yksinään tai kavereidensa kanssa tai ohjattuna seurassa. Haastateltujen nuorten liikuntaharrastukset ovat moninaisia lenkkeilystä ja pyöräilystä itämaisiin taistelulajeihin, kuten karateen, judoon tai taekwondoan. Sisäliikuntalajeina harrastetaan muun muassa sählyä, uintia sekä kori- ja lentopalloa. Ulkoliikuntaa harrastetaan esimerkiksi jalkapallon, jääkiekon, laskettelun ja skeittauksen muodossa. Liikunta itsessään koetaan tärkeäksi muun muassa kunnon ylläpitämisen vuoksi, mutta myös itse liikuntalaji saattaa tuntua niin mukavalta ajanviettotavalta, että se saa jotkut nuoret panostamaan lajiin ja käyttämään siihen vapaa-aikaansa säästelemättä. Myös joukkueessa oleminen tuo joillekin nuorille hyvää mieltä sekä mahdollisuuden tutustua toisiin nuoriin ja saada ystäviä.

Ihan pienenä aloitin nyrkkeilemään ja siinä alkoi mennä silleen aika hyvin, koska veli oli aina mukana. Hän aina pärjäs hyvin, ni hänen kauttaan rupesin itekin pärjäämään sitten. Kuntosalilla hän käy suomalaisten kavereittensa kanssa. Hän uskoo urheilun olevan semmoinen asia, mikä vaikuttaa... ihan hyvin tulevaisuuden kunnossa pitämiseen itseni ja kyllä varmaan jos jatkan, niin pystyy paljon paremmin pitämään... olla niinku vähemmän sairas, ja tämmösissä asioissa. [kosovolainen poika, 23]

No uintia, se on niinku liikuntaa. Mä tarvitsen liikuntaa. Niin ja sitten, niin ja sit Suomessa talvella on niin kylmä, niin et ei sitä voi harrastaa mitään ulkoliikuntaa. Niin mä ajattelin, että jotain sisäliikuntaa. Uinti on aika kivaa. Ja se uimahalli on just meidän kotin lähellä. [kiinalainen tyttö, 17]

No liikunnan puolelta, mä tykkään ihan oikeesti ihan mistä vaan liikuntamuodosta. Että tota noin niin, mutta tällä hetkellä ehkä viimeiset vuodet on ollu semmone, se juokseminen semmonen eniten pinnassa. Vaikka oon semmonen ihminen, mä tykkään tosi paljon pelailla kaikkee jalkapalloa tai sählyä porukassa, et on hauskaa. Koripalloo. Et mut siinä on niinku vähemmän se liikunta etusijalla, vaan siinä on niinku porukalla tekemine. Että se ja se hauskuus. Mut sitte tää juokseminen on sitte ihan täys suorittaminen tavallaan. Että siitä mä nautin sitte ihan yksin ja se on mulle tärkeetä se yksilöjuttu sitte. Et niinku, se henkinen tasapaino säilyy nii että se fyysinen täytyy olla siinä että. Pääsee vähän päästeleen höyryjä sitte. [saksalais-suomalainen tyttö, 25]

Tutkimusta varten haastatellut nuoret harrastavat myös musiikkia (16/38) joko kuuntelemalla sitä tai soittamalla itse jotain soitinta. Yhdellä nuorella on oma bändi, joka oli levyttänyt ja esiintynyt festivaaleillakin. Miltei kaikki haastatellut nuoret (32/38) viettävät aikaa kavereidensa kanssa eri tavoin, esimerkiksi pelaamalla (11/38), katsomalla elokuvia (5/38) tai vaikkapa shoppailemalla. Vapaa-aikaa käytetään jonkin verran myös olemalla mukana erilaisten poliittisten järjestöjen (2/38) tai seurakunnan (1/38) toiminnassa⁷. Yksittäiset nuoret harrastavat lisäksi muun muassa nuorisoteatteria, kalastusta, valokuvausta, roolipelejä tai lemmikkinsä kanssa ulkoilua.

Muutama haastateltu nuori (5/38) käy töissä koulun tai opiskelun ohella. Joidenkin nuorten (5/38) kohdalla koulunkäynti, opiskelu, työssäkäynti tai harrastuksen kokonaisvaltaisuus verottavat voimia niin paljon, että he kertovat nukkuvansa vapaa-aikansa, jos sellaiseen ylipäänsä jäi aikaa. Vapaa-ajanviettopojen valintaan on yhteydessä myös oman perheen perustaminen (2/38), ja kavereiden lisäksi aikaa tahdotaan viettää myös perheen (9/38) kanssa. Perhe saattaa tässä tapauksessa käsittää puolison ja oman lapsen/omat lapset tai omat vanhemmat ja sisarukset, mutta myös poika- tai tyttöystävän. Koti käy vapaa-ajanviettopaikaksi muutenkin: siellä opiskellaan ja tehdään läksyjä (15/38), luetaan (11/38) ja katsotaan televisiota (20/38). Televisiossa kiinnostuksen kohteina ovat muun muassa erilaiset sarjat ja uutiset. Kotona tehdään myös kotitöitä (16/38) joko vanhempia auttaen tai koska asutaan jo itsenäisesti (tosin kaikilta haastatelluilta nuorilta tätä kysymystä ei kysytty).

Ystävien kanssa käydään kahviloissa ja elokuvissa, ulkoillaan, tavataan toisten kotona, jutellaan ja pelataan sekä tietokonepelejä että esimerkiksi jalkapalloa. Nuorten elämään kuuluu myös rento yhdessäolo toisten nuorten kanssa, niin sanottu hengailu:

Hengaaminen on tosi tärkeää. [...] Siinä, se on vuorovaikutusta ja ajanviettoa ja se on kivaa ja siinä pääsee vähä tutustumaa erilaisiin ihmisiin ja ajatuksiin ja pääsee elään omiaki ajatuksia ja se huumori siinä ja semmone. Se on semmone tavallaan semmone pieni yhteisö, tulee siitä että. Se on tosi tärkeää kasvun kannalta. [saksalais-suomalainen tyttö, 25]

Niin siellä pelaillaan ja kulutettaan aikaa yhdessä. Käyään joskus syömässä ja. Semmosta ihan, ihan semmosta, vietetään aikaa yhdessä. Tavallisesti. Tavalliseen tapaan. [korealais-jordanialainen tyttö, 19]

Et meillä on nyt iskeny biljardi taas pelaamine, sitte on semmone fotoshop-peli kun me mennään jonneki kahvilaan ja sitä pelataan pari tuntii tai jotain. [turkkilainen tyttö, 19]

Me saatetaa vaik kokata jotai. Tehä ruokaa tai sit me vaa jutellaa, katotaa telkkarii, katsotaa joku leffa, syödään ja sit en mä tiedä. Ihan vaa ollaan. Joskus me pelataan jotain pelejä. [kosovolainen tyttö, 14]

Nuorten omaehtoisen yhdessäolon ja toisiinsa tutustumisen tärkeys nuorille itselleen tuli esille myös suomenruotsalaisessa tutkimuksessa *Fest och Fritid* (Bergman & Ekrem 1992), jossa nuorten vapaa-ajan vietosta kyseltiin Pietarsaaren suomenruotsalaisilta koululaisilta. Yleinen kaupungilla hengailu iltaisin kuuluu kyseisen tutkimuksen mukaan yhteen ajanjaksoon nuorten elämässä. Hengailuvaihe täyttää nuorten elämässä tarpeen, joka ei ole täytettävissä ohjatulla toiminnalla tai muulla aikuisten laatimalla harrastus- tai toimintatarjonnalla. Nuoret kaipaavat paikkaa, jossa he voisivat kokoontua, tavata toisiaan ja viettää vapaa-aikaansa (mt., 108, 112).

”Katuralli”-ympäristössä nuoret kohtaavat muitakin nuoria kuin oman koulunsa oppilaita ja harrastuskavereita (Bergman & Ekrem 1992, 90). Katukulttuurin sisällä elävät monet pienet alakulttuurit, ja sen sosiaalinen vakaus rakentuu kirjoittamattomien sääntöjen varaan. Kadulla hengaillessaan nuoret saavat mahdollisuuden kokoontua ja tutustua paitsi toisiin nuoriin, myös toiseen sukupuoleen, ”pelata sukupuolipeliä” (mt., 103). Tähän hengailuympäristöön osallistumalla nuoret tahtovat pysyä ”ajan hermolla” ja olla paikalla siltä varalta, että tapahtuu jotain paikallisten nuorten kannalta merkittävää ja tietämisen arvoista. Kun olet kartsalla, olet mukana. Katukulttuuri tarjoaa

mahdollisuuden seikkailuun tutussa ympäristössä, se on nuoruuden manifestaatiota ja tilan ottamista. Katu on nuorten iltareviiriä, eikä se ole korvattavissa millään. Myös Hendryn ym. (1993, 34) tutkimuksessa tuodaan esille sama asia mainitsemalla Elkinin ja Handelin (1978) analyysistä, jossa havaittiin, että vapaa yhdessäolo vertaisten kanssa laajentaa nuoren sosiaalista horisonttia ja edistää hänen itsenäistymistään. Kenties tämän vuoksi aikuisen ja nuoren keskinäisessä haastattelussa teema ei tahdo viritä innokkaaksi keskusteluksi.

Kadun ja ostareiden lisäksi hengailuympäristöksi käy varhaisnuorten osalta nuorisotalo. Moni vähän varttuneempi nuori puolestaan on sitä mieltä, että nuorisotalojen toiminta on suunnattu heitä nuoremmille osanottajille tai että ainakin he tuntevat itsensä jo liian vanhoiksi käymään nuorisotaloilla näiden kävijäkunnan nuoren ikärakenteen vuoksi.

Just myö puhuttiin tälleen ensinnäkin lävistyksistä, et kuka on mitäkin mieltä lävistyksistä. Mitä niissä on pahaa? Toisten mielestä mitä hyvää. Puhutaan ihonväristä, et mitä merkitystä on, et kuka on minkäkin värinen. Onks joku punanen vai musta vai oranssi tai jotain, et mikä vaikuttaa ja et miten myö katotaan ystäviä, et miten myö valitaan ystävät. Valitaanks myö ne ulkonäöltä, vai... Joka kerta on ain uus aihe. [venäläinen tyttö, 14]

Edellä siteerattu nuori käy nuorisotalolla järjestetyssä englanninkielisessä kulttuurikerhossa, jossa puhutaan erimielisyyksistä, erilaisista ihmisistä sekä laitetaan ja maistellaan erimaalaisia ruokia. Eräs toinen nuori puolestaan käy ystäviensä kanssa nuorisotalolla pelaamassa biljardia, käyttämässä tietokonetta tai vain ”makaamassa” ja kuuntelemassa musiikkia (vrt. Pehkonen 1999). Kerran viikossa kyseisellä nuorisotalolla on tyttöjen ilta, ja samainen nuori pitää järjestelyä on hyvänä, koska ”voi niinku kavereitten kanssa, tyttöjen kanssa jutella ihan niinku näitä tyttöjen juttujakin ja tällein näin.” [iranilais-suomalainen tyttö, 15]

Nuorisotalo nuorten omana vapaa-ajan tilana jää tämän tutkimuksen aineistossa jonkinlaiseen nuorisokulttuuriseen paitsioon; yli puolet haastatelluista nuorista kiistää sen merkityksen omassa vapaa-ajassaan. Tämä johtunee osittain siitä, että monet haastatelluista nuorista ovat ohittaneet ”nuorisotaloiän” jo vuosia sitten. Nuorisotalolla käymättömyyttä perustellaan haastatteluaineistossa myös sillä, että ylipäänsä ”nuokalla käyvät erityyppiset nuoret”. ”Erityyppisellä” haastatellut nuoret viittavaat joko nuoreen, joka tuntee kuuluvansa nuorisotalojengiin ja nauttii väljästä kaverialoilusta, tai nuoreen, jolla ”ei ole muuta tekemistä” kuin ”notkua” ja pelata nuorisotalolla. Itse mieluummin harrastetaan jotain ”oikeaa” tai vietetään aikaa ulkona. Nuorisotalo näyttäytyy haastatteluaineistossa usein paikkana, jossa lopulta ”ei ole mitään tekemistä, jossa on pimeää ja jossa on liikaa tupakoivia ihmisiä”. Muutama tutkimukseemme osallistunut nuori tarjoaa myös sisältöä kyselymme tuloksille (Harinen 2005): joillekin haastatelluille nuorille nuorisotalo on merkinnyt paikkaa, johon he eivät ole kokeneet olleensa tervetulleita. ”Monikulttuurisissakin” nuorisotalojen tapahtumissa suomalaiset ja monikulttuuriset nuoret ovat olleet eristäytyneinä omiin ryhmiinsä, eikä toivottuja aitoja kohtaamisia ole saatu onnistumaan. Illanvietot, joissa tanssitaan, puolestaan asettavat tanssitaidottoman nuoren noloon asemaan, ja jotakuta maahanmuuttajanuorta on uhannut omanmaalaisten taholta tuleva mahdollinen mustamaalaus ei-suotavan nuorisotalovierailun seurauksena. Nuorisotaloympäristöön suhtautuminen ei kuitenkaan ole täysin kielteistä.

Onhan tääl nuorisotalo. Siel käy suomalaisii. Aluks kun mä menin sinne, oli semmonen juttu et mä olin nuorisovaltuuston jäsen. Niin mä menin sinne, me järjestettiin disko. Mä olin järjestään siel mutta mä katoin vähän aikaa ympärille, mä vaan, et ”mä en tänne tulis vapaa-ajallani”. [turkkilainen tyttö, 20]

Ne [nuorisotalot] on kuitenkin semmosia paikkoja missä on paljon nuoria ja sillä tavoin, että missä on sit varmasti myöskin samanikäisiä. Ja kyllähän se sit on helpompi, niinkun auttaa tavallaan toisia ihmisiä ystäväystävyyteen keskenään. [virolainen tyttö, 18]

Sen sijaan internet ja tietokone (34/38) ovat osallisina useimpien haastateltujen nuorten arjessa ja vapaa-ajassa. Nettiä käytetään apuvälineenä opiskelussa tai työssä (7/38), tiedon etsimisessä (16/38) sekä uutisten seuraamisessa (7/38). Osa nuorista (7/38) lukee kotikiehellään netissä ilmestyviä lehtiä tai tilaa netistä tuotteita, ja osa (4/38) seuraa omaan harrastuslajiinsa liittyviä asioita. Netin välityksellä maksetaan myös laskuja ja hoidetaan pankkiasioita (5/38) sekä pidetään yhteyttä kotimaahan asumaan jääneisiin ystäviin ja sukulaisiin (13/38). Internet toimii myös ystävien saamisen ja ystävyden ylläpitämisen välineenä esimerkiksi messengerin tai ircin (12/38) tai sähköpostin (15/38) välityksellä. Tietokoneella myös pelataan (7/38) joko yksin tai yhdessä kavereiden kanssa. Internetissä surffaillaan (8/38) ja sitä käytetään erilaisiin viihdetarkoituksiin (8/38), kuten musiikin kuunteluun. Internetissä samasta aihepiiristä kiinnostuneet ihmiset pystyvät kohtaamaan ja muodostumaan tiiviiksiin yhteisöiksi, joilla voi virtuaalisten keskustelujen lisäksi olla ”oikeitakin” tapaamisia.

No nykyään se menee melko paljon sen koneen ääeen istumiseen, että mulla on enemmän tätä virtuaalimaailmaa nykyään. Että koska internet kuitenkin yhdistää ihmisiä ja, ympäri maapalloa ja siellä sitte on kaikki viimeisimmät uutiset ja asiat että. Sieltä saa sen suurimman kuvan tästä mitä täällä tapahtuu että. Ei tarvii olla paikkasidonnainen enää. Mulla on sitte suuri osa sitte tällaisista aktiviteeteistä siirtynyt sitte sinne. Että no lähinnä tää ihmsiten kanssa keskusteleminen, chattaaminen ja ircissä oleminen ja sellanen [epäselvä sana] ja kaikki tällaset, nii se on mulle niinku sitä [epäselvä sana], koska siellä pystyy luomaan uusia ystävyysuhteita ja siellä niinkö ihmisten kans tekemisissä. [venäläis-suomalainen poika, 19]

6.2 ...JA TOIVEITA

Haastatelluilta nuorilta kysyttiin myös, mitä he haluaisivat tai olisivat halunneet harrastaa, mikäli se olisi ollut mahdollista, ja mitä he ajattelivat tulevaisuudestaan. Enimmäkseen harrastuksiin liittyvät haaveet koskevat urheilua ja erilaisia liikuntamuotoja, tutuista lento-, kori- ja jalkapallosta, tanssista, luistelusta ja jääkiekosta vaikeammin saavutettaviin lajeihin, kuten sukeltamiseen, lainelautailuun ja laskuvarjohyppyyn. Itämaiset itsepuolustuslajit, ratsastus ja nyrkkeily eivät ole menettäneet nuorten kiinnostusta toivottuina harrastuskohteina. Kiinnostavina harrastuksina mainittiin myös moottoriurheilulajit, kuten autoilu, motocross ja kevytmoottoripyörällä ajo. Näiden moottoriharrastusten ”sivutuotteena” avautuisi mahdollisuus myös (monelle nuorelle vielä liian kalliiseen) matkustamis-harrastukseen.

Kyllä et, jos ois niinkun kunnan auto ja porukka kyllä ois jo aika lailla kasassakki, että ollaan niinku puhuttu siitä, että kimpassa ois kiva lähteä tuonne kierteleen autolla Eurooppaa. [hollantilais-suomalainen tyttö, 20]

No ihan toi motocrossi. Mä tykkään hirveesti ajaa moottoripyörillä. Mut sit mä en pysty kun tota vähän ei oo hirveesti niinku noita moottoripyöriä. Et ne tunnit maksaa jo aika kalliiks tulee. [amerikkalainen poika, 13]

Kyl mä jalkapalloa harrastaisin, jääkiekkookin voisin harrastaa, mut toisaalta nyt ku ei tiedä miten hyvä mä oisin niissä, mä tiedän oman tasoni lentopallossa, niin et en, sitä ku ei pienenä tiä vielä niin kokeilee kaikkee, mut ku ei ollu mahdollisuutta kokeilla tavallaan kaikkee niin se jäi sit lentopallo siihen siinä päästyä eteenpäin, niin ei sitä niinku osaa kuvitella miten hyvä, vois olla, että oisin ihan hyvä ollu jossain jalkapallossa ja oishan se hienoo ja tälleen, mulle se ois, en usko että se ois ihan ensimmäinen laji, minkä oisin valinnu. [venäläinen poika, 17]

Näyttelemistä, koska just lukiossa mä oon harrastanut paljon näyttelemistä ja siellä mä oon saanut ihan suunnattoman paljon niinku kavereita. Ja laulamista. [venäläinen tyttö, 22]

Ilmaisullisista harrastuksista toiveina mainittiin esimerkiksi näytteleminen ja laulaminen. Myös piirtämistä, maalausta ja valokuvausta on suunniteltu joskus tehtäväksi. Yksi nuori haaveilee pääsevänsä

joskus omalla kielellään esiintyvien bändien konsertteihin.

Vuonna 2005 toteutetun kyselyn tulokset jäivät nuorten haastatteluissa pimentoon ja osittain avaimatta. Kyselytutkimuksessa harrastamisen esteiksi nousivat ylivoimaisella tavalla näkemykset muiden nuorten ja nuorisotoiminnan ohjaajien ennakkoluuloisuudesta ”erilaisia” kohtaan. Haastatteluissa näistä ei tohdittu puhua samalla intensiteetillä, ja osallistumisesteiksi tässä aineistossa mainitaan usein neutraaleja ja sovinnaisia asioita. Kasvokkaisessa keskustelutilanteessa saadaan tulos, jonka mukaan nuorten harrastushaaveiden toteuttamisen suurimpina esteinä ovat ajan ja rahan puute. Ajan puutteeseen vaikuttavat esimerkiksi opiskeluun, työhön ja jo olemassa olevaan harrastukseen käytetty aika. Liian pitkä matka harrastukseen ja harrastusmahdollisuuden puuttuminen omalta paikkakunnalta toimivat myös esteinä harrastamiselle. Kaksi nuorta kertoo harrastushaaveensa toteuttamattomuuden syyksi sen, että he eivät vain ole saaneet aikaiseksi tai jaksaneet hakeutua haluamaansa harrastukseen. Muina esteinä harrastushaaveen toteuttamiselle mainitaan parisuhde, vanhempien luvan saanti, tarvittavien harrastusvälineiden puute ja sairaus.

No määhän oon aina halunnut harrastaa ratsastusta mut määhän en oo koskaan saanu mahdollisuutta, koska se maksaakin niin paljon ettei oo varaa. [iranilainen tyttö, 18]

Et ainoo mikä nyt täällä, tai silleen että kyllä mä oisin sitä ratsastusta ehkä halunnut jatkaa. Mutta kun siinäkin on just se, että kun ei oo aikaa. Et se on niinku oikeestaan se suurin syy. Paitsi et no, toisaalta jos sitä järjestäis, niin kai sitä löytyis. Mut seki, et täälläki on kuitenkin niin pitkät välimatkat ja se, että ei mulla oo sillä tavoin niinku autoo käytössä. Ja sitte, en mä rupee kahta viittäkymmentä maksamaan. Ne bussit on kyllä... Siit ei voi olla ees varma pääseekö hengissä perille tai takasin. [virolainen tyttö, 18]

Kirjoittaminen, se on niinku mitä mä joskus haluisin tehdä. Että pääsis niinku kirjoittamaan, mutta mulla nyt tässä gradun kirjoittamisessa tarpeeksi tähän aikaan. Ehkä vähän myöhemmin taas. [ecuadorilais-amerikkalais-suomalainen tyttö, 24]

Erään vastaajan haaveet nyrkkeilyn suhteen ovat olleet ”mennä paljon enemmän eteenpäin, mutta siinäkin alku oli semmosta vaikeeta, piti saada rahaa kaikkiin tarvikkeisiin. Ja olimme nuoria ja ei oikein ollut mahdollisuuksia hirveesti saada semmoista”. [kosovolainen poika, 23] Monesti esteet ovat olleet hyvin konkreettisia ja materiaalisia. Joskus harrastamisesta luopumisessa on ollut kysymys elämän asioiden tärkeysjärjestykseen laittamisesta ja valinnoista.

Tanssia. Mie haluisin, mie oon halunnut pienestä asti tanssia. Ei siihen oo tullut mahdollisuutta, et ain ku on tullut joko ryhmät on jo täynnä tai sit se on ihan kauhean kallista, et ei oo oikeen... [venäläinen tyttö, 14]

Kyl mä niinku, mä rakastan lukea venäjänkielistä kirjallisuutta ja lehtiä, mut ku ei oo aikaa, koska on opiskelun puolesta joutuu lukemaan niin paljon suomenkielistä. Ja sit ku on sitä vapaata aikaa, niin sen viettää sit mieluummin johonkin muuhun kuin lukemiseen. [venäläinen tyttö, 22]

Tanssi on semmonen, et mä oisin kovasti halunnut harrastaa. Et mä varmaan vielä jossain vaiheessa, jos mä kerkeen, jos vaan on aikaa. Mut nyt mulla on opinto vie niin paljon mun aikaa, että mä en oikein halua uhrata sitä niinku, et ku mä kuitenkin haluan opiskella parempaa elämää kohti. [vietnamilainen tyttö, 23]

Myös Iso-Aholan ja Mannelinin (1984; ks. myös Hendry ym. 1993, 34–35) tutkimuksessa nuorten osallistumisen esteiksi todettiin taloudelliset rajoitteet, kuljetuksen puute ja vanhempien asettamat rajoitukset. Materiaalisten ja sosiaalisten rajoitteiden lisäksi tutkijat mainitsevat nuorten osallistumisen esteiksi psykologiset rajoitukset, kuten 1) havaittu epäpätevyys, joka saa nuoren vetäytymään vapaa-ajan aktiviteeteista, 2) asenteelliset tekijät, kuten motiivit ja tarpeet ja erityisesti informaation puute sekä 3) sosiokulttuuriset tekijät. Tiedon puute harrastusmahdollisuuksista sekä siitä, kuinka harrastukseen voisi päästä osalliseksi, tulevat esille osallistumisen esteinä myös tätä tutkimusta varten

haastateltujen nuorten puheessa. Tiedon puute nousee tärkeäksi kysymykseksi erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, joiden suomenkielen taito on puutteellinen.

Ehkä siihen olis vaikuttanut se, että en tiennyt lajista sen verran, että jääkiekko ja jalkapallo aina näkyvillä, että se tekee, että hei vähän siistiä ja tälle, mutta niinku että lentopallo ehkä sen takia olis ollut hieman vähemmän kuvoissa mukana sitten. [venäläinen poika, 17]

Niin, ja toi... ku mä oon monta kertaa käynyt sinne sell-semmonen paikka että kaikki urheilut siis siellä on. Siin ne sanoivat mulle että, antoi mulle semmonen tieto. Kun mä vien sitä, sen meidän sosiaalityöntekijä... se ei sano, se sanoo että se ei onnistu. Sen takia nyt mä en ikinä haluu sitä. [afganistanilainen tyttö, 17]

Edellä siteeratulla haastatellulla ei ole mitään kodin ulkopuolisia harrastuksia, vaikka hän olisi kovasti toivonut sellaisia. Kunnan sosiaalityöntekijä ei ole auttanut häntä alkuun harrastuksen etsimisessä, vaikka hän tahtois harrastaa koripalloa. Myös muiden tahojen tiedottamisessa on havaittavissa ongelmia. Nämä nuorten kokemukset vahvistavat osaltaan kyselytutkimuksemme tuloksia tiedottamisvajeesta erityisesti monikulttuuristen nuorten ollessa kyseessä (ks. Harinen 2005; Pyykkönen 2007). Informaation ”onkimisesta” jää liian suuri vastuu (joskus kieltäkin taitamattomalle) nuorelle itselleen. Erityisen haasteellista tällainen onginta lienee nuorelle, jolla ei ole ollenkaan suomalaisia perheenjäseniä puskurina kodin ulkopuoliseen sosiaaliseen maailmaan.

Että konkreettisenä asiana tietysti jos, no nyt kun tästä puhutaan näistä nuorista, nii niistä nii tietysti ne harrastusmahollisuuksien niinku ehkä just tiedottamine, mistä tuossaki oli puhetta, koska esimerkiks tälläki alueella nii on kyllä mahdollisuuksia harrastaa melkein mitä vaan. Vois sanoa näin että tota. Mut kun ei tietoo saa. Että se on jotuu onkimaan niin monen mutkan kautta. No kyllähän sanotaan just tämmöistä peruskouluikäisistä nuorista, nii varmasti kaikkein paras on koulu. Koulussa ilmoittelu niinku ihan, ihan niinku, ei silleen, että laitetaan joku pikkupalanen sinne ilmoitustaululle, vaan ihan kunnolla ilmottamalla. Ja sitten kyllä opettajatkin jonkin näkösen vastuun voisivat ottaa. Esimerkiks liikunnan opettajat. Minun mielestä hyvin ihmeellistä on se, että esim peruskouluisakaan ei liikuntatunneilla. Nii jotenkin kaikilla oli oletuksena, että kaikki tietää mitä liikuntaseuroja täällä on. Liikunnanopettaja ei ollu minkäänlaista niinkun haluakaan informoida, että mitä täällä ois niinku vaihtoehtoja sitte niinku vapaa-aikana harrastaa. [venäläinen poika, 21]

Viranomaisten ja nuoriso-ohjaajien lisäksi haastatellut nuoret nostavat esiin opettajien ja koulun merkityksen harrastusmaailman tiedonvälittäjinä ja inspiraation lisääjinä tai tuhoajina. Liikunnanopettajien vaikutus nuorten urheilullisiin asenteisiin ja suorituksiin sekä välittömästi että pidemmän ajan kuluessa tuli esille myös Hendryn tutkimuksessa (1978; ks. Hendry ym. 1993, 61).

Nuorten tulevaisuuteen liittyvät haaveet kiinnittyvät ja jakautuvat opiskeluun, työhön, perheeseen, asuinmaahan ja ideologisiin toiveisiin. Nuorten ajatuksissa tulevat esiin ensinnäkin parhaillaan käsillä olevan koulun loppuun käyminen ja toiseksi lukioon, yliopistoon tai muuhun oppilaitokseen tai tiettyyn ammattiin hakeutuminen (vrt. Herranen & Harinen 2007). Haastateltujen nuorten tulevaisuuden toiveammattaja ovat muun muassa ompelija, ensihoitaja, ammattiurheilija, autonkorjaaja, huonepuukaluseppä, opettaja ja hammaslääkäri. Nykyinen harrastus on joidenkin nuorten mielestä myös osa heidän tulevaisuuttaan:

Kyllä se olis mukava itensä nähä kun on aika paljon antanu lajille... Tai siis ottanu myös siltä, mutta niinku aika paljonhan aikaa tähän on menny jos miettii niin aika paljon aikaa, mutta kyllä sitä on antanu niinku ajan varrella myös kavereita ja erilaisia juttuja on tajunnu itestäänkin ja minkälainen on ja minkälaiset ihmiset on ja miten pitäis tehdä, kyllä se niinku palkitsee koko ajan mitä pidemmälle sitä menee, mutta kyllä se olis siis niinku, ei se oo sillä tavalla mukava miettiä, että se sitten kohta loppuis, eikä sillä tavalla oo ihan sama, mutta kyllä siitä jotain myöhemmin haluaakin, jotain niinku mitä mistä pystyy nauttimaan ja mikä palkitsee sit myöhemmin. Että kyllä se, toivottavasti se on mukana tulevaisuudessakin, että ei tuu mitään. [venäläinen poika, 17]

Nuorten haaveet liittyvät myös oman elämän järjestykseen saamiseen ja tulevaisuuden turvaamiseen. Nuorten puheessa tulee esiin toive työsaannista tulevaisuudessa, ja pari haaveilee oman yrityksen perustamisestakin. Myös perheen perustaminen nähdään yhtenä haluttuna tulevaisuuden kuvana, kuinkas muutenkaan.

Heli: No ku sä sanot et sä oot Suomessa vieraana ni tarkottaaks se sitä että sä suunnittelet joskus ehkä muuttoa Suomesta pois?

Leon: Joo.

Heli: Minne sä oot ajatellu?

Leon: No vaikka kotimaahan ja siel on kaikki hyvin. [...] No jos mä valmistun tämä koulua, ni mä voisin vaika sielä perustaa oma firman, vaikkapa. [...] No... firma mistä myydään... rautaesineitä... Rautakauppa vaikkapa. [ghanalais-togolainen poika, 18]

Mä luulen, että mä oon jossain... jossain toimistossa töissä, asianajajana tai, siis ei vielä asianajajana, mut ainakin lakimiehenä [huokaus]. Mä luulen, että mulla on jo oma perhe silloin. [venäläinen tyttö, 22]

Jotkut nuoret suunnittelevat muuttavansa pois Suomesta joko koulun loputtua tai kun se muuten on mahdollista. Näiden suunnitelmien taustalla on sekä koettua rasismia että halua päästä näkemään maailmaa laajemmalti, päästä johonkin Suomea suurempaan maahan. Yhdysvaltoihin muuttaminen näyttää kolmen nuoren puheessa yhtenä toivoa antavana tulevaisuuden tapahtumana, ja yhden mielestä esimerkiksi Englanti olisi Suomea kansainvälisempi ja etäisyyksien suhteen keskeisemmällä paikalla sijaitseva maa, jossa voisi tavata jo internetin kautta tutuksi tulleita ihmisiä. Yksi nuorista haaveilee jonakin päivänä käyvänsä kotimaassaan, ja kahden nuoren toiveena on jonakin päivänä päästä kokonaan palaamaan kotimaahansa. Myös matkustelu itsessään (5/38) tai osittainen Suomesta pois muutto (3/38) kiinnostaa joitakin nuoria. Matkustamisen kautta halutaan päästä näkemään erilaisia kulttuureja ja tutustumaan ihmisiin tai omiin juuriinsa.

No, toivottavasti, ky mä niinku oon haaveillut semmoisesta tavallaan, et käytäis sitten siellä Ecuadorissa joskus, kun me ei olla käyty sen jälkeen kun muutettiin sieltä. Kun se on hyvin kallista matkustaa sinne ja... No, vähän harmittaa se, just se että me ei olla päästy käymään koskaan siellä ja nyt vasta muutaman vuoden sissään on niinku nähty ees niitä sukulaisia sieltä, että... Ollaan sitten niinku saatu yhteyttä siihen, että... Ku meillä ei oo yhteistä kieltä enää, ku mä oon unohtanut sen espanjan niinku kokonaan ja, ja silleen. Musta on vähän harmi, että tavallaan niinku niitä toisia juuria ei oo eikä sukulaisia oo, että jos ne ois niinku lähellä tai pystyis käymään, ni varmaan ois ihan erilaista. Varmaan ois niinku se kulttuuri meillekin sitten lähempänä ehkä. [ecuatorilais-amerikkalais-suomalainen tyttö, 24]

Nuorten ideologiaa haaveita ovat esimerkiksi haaveet rauhasta ja hyvistä tapahtumista, mutta myös konkreettisemmat suunnitelmat osallistua jonain päivänä ihmisoikeusjärjestöjen toimintaan, järjestää toimintaa monikulttuurisille äideille, vaikuttaa poliittisen puolueen kautta nuorten työttömyyteen ja kuntien palveluihin, huolehtia vanhemmistaan sekä päästä jotenkin lisäämään yleistä kulttuurista suvaitsevaisuutta ja vahvistamaan ihmisoikeuksia. Haastatteluissa nuoret vahvistavat kyselyssämme esille nousutta havaintoa siitä, että erityisesti monikulttuuristen nuorten kokemuksissa ja arvostuksessa kansainväliset ihmisoikeuskysymykset saavat painoarvoa, mikä on ymmärrettävää esimerkiksi pakolaistaustaisten nuorten kohdalla (ks. Harinen 2005). Naisten asemaan ja elämään liittyviä tulevaisuuden tehtäviä visioivat erityisesti haastatellut monikulttuuriset nuoret naiset.

Mä haluan eniten, että maa sais niinku rauhaa. Et ei ois niinku joka kerta sota. Mut mun kaikista tärkeetä on niinkö omat sukulaiset ja perhe. [irakilainen tyttö, 13]

Et jos mä joskus tekisin tyyliin järjestäisin jonkun keskustelupiirin ja kaikille että sit keskusteltais just kaikista uskonnoista, terrorismista [naurahtaa]. [...] Mut enimmäks mä haluan tietää tavallaan... no joo kyl mä haluisin saada ihmiset ymmärtämään mikä on oikein. Mut sit taas, et mistä mää tietäisin mikä on oikein. Et kun kaikilla on kuitenkin omat mielipiteensä siit mut ei. [kosovolainen tyttö, 14]

Suuri juttu mikä muhun on vaikuttanut, just se että... mä haluan taistella ihmisten oikeuksista. Ja mä oon ite kokenut tommosta niinku syrjintää täällä, ja mä haluan myös taistella ehkä sen puolesta. Just tommonen epäoikeudenmukaisuus aina on vaikuttanu muhun. [venäläinen tyttö, 22]

Tulevaisuudessa varmaan, no haluan että mulla on hyvä perhe, että löytää toisen, minun toisen puolen, että ihmistä jotka asun kanssa ja sitten syntyvät lapset ja no jotain. Ainakin haluan hyviä tapahtumia vai. Joo. Ja haluan, että äiti on asua minun mukana, siis minun kanssa. [ukrainalainen tyttö, 17]

Niin se ois kivaa niinku naisille jotain toimintaa, erilaisia esimerkiksi meikkauspäivä tai jotain tämmöisiä niinku jotain perehdyttämistä, koska ku äidit ovat niin kiireisiä, ne ei jaksaa aina huolehtia itsestään. [vietnamilainen tyttö, 23]

Jos monikulttuurisen nuoren pääsy harrastusten kentille onnistuu, niiden merkitys elämänsisältönä ja tulevaisuusorientaation vahvistajana voi olla omaa luokkaansa. Vapaa-aika ja sen toiminta voi parhaimmillaan olla hyvinkin keskeinen erityisesti maahanmuuttajien kotoutumisen areena. Sitä, miksi näille kotoutumisareenoille pääsy ei aina ole heille yksinkertaista ja itsestään selvää, tarkastellaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Ja tota noin niin harrastukset on siinä, on se tapa sitte siinä lisätä sitä henkistä tasapainoa. Se on ehkä se harrastus, on niinku tässä vaiheessa elämää se niinku aika tärkeä. Että jaksaa antaa panoksensa muissakin asioissa. [...] Ihmissuhteita pystyy hoitamaan erittäin hyvin harrastuksen parissa, kanssa ja kautta ja välityksellä että. Se on varmaan semmonen elinikänen asia tuo harrastustoiminta, että mikä on mun mielestä hyvä. Ja se tavallaan laajentaa sitä omaa ajattelumalliaanki ja käsityksiä ihmisistä. Ku eihän se tarkoita kun sä oot kerran ymmärtänyt sen että on eri kulttuureita ja erilaisia ihmisiä, että aina ois helppoa heidän kanssaan, koska niin paljon on persoonia olemassa. Niin niitten kautta oppii aina lisää ja lisää, että se ei lopu koskaan se. Semmonen vuorovaikutus ja uuen oppiminen. [saksalais-suomalainen tyttö, 25]

7 YKSIN ERILAISENA

Päivi Harinen

Yksi suomalaisen kansainvälistymis- ja monikulttuuristumiskeskustelun kestoaihe 1990-luvun ”kuumina vuosina” olivat kantaväestön ja maahanmuuttajaryhmien väliset jännitteet ja rasismi. Jännitteitä tulkittiin esimerkiksi arjen hämmennyksen, tilataistelujen tai vieraan pelkäämisen näkökulmista (ks. esim. Keskisalo & Perho 2001). Jännitteiset tilanteet ja niiden seuraamukset asettuivat ristiriitaiseen suhteeseen virallisten kansainvälistymis- ja suvaitsevuusdiskurssien kanssa, mutta rasisminvastaisuuden siirtyminen käytännöiksi ja yleiseksi antirasistiseksi asenteeksi on ollut vaikeaa. Ihmisten välisistä suhteista, niitä muovaavista asenteista ja elämäkokemuksista rasismi ei näytä poistuneen tai lieventyneen merkittävästi (esim. Harinen & Suurpää 2003; Hautaniemi 2004; Jaakkola 2005).

Rasismi, syrjintä, erilleen asettaminen ja ”vierastaminen” ovat monin eri tavoin, merkityksin ja sisällöin läsnä myös hankkeessamme kootussa monikulttuuristen nuorten haastatteluaineistossa. Heidän kokemustensa tasolla rasismi on usein tullut todeksi konkreettisina sytjivinä tekoina ja kohteluina, joskus jopa suorana väkivaltana, joskus taas epämääräisinä tuntemuksina ulkopuolelle jäämisestä, erillaiseksi määrittymisestä tai tiukkojen, epäluuloisten ja oudoksuvien katseiden kohteiksi joutumisesta. Kokemus syrjinnästä tai rasismista on lievimmillään voinut olla yksittäinen ja ohimenevä tapaus tai hetki, mutta pahimmillaan se on merkinnyt vuosia jatkunutta fyysistä uhkailua, käsiksi käymistä tai henkistä kiusaamista. Haastatelluista nuorista peräti 17 kertoo kohdanneensa esimerkiksi koulussa pilkkaamista, tönimistä ja yksin jätetyksi tulemisesta. Rasismiin ja syrjintään eivät ole syyllistyneet vain kaverit ja muut nuoret; myös opettajat ja nuorisotyöntekijät ovat saattaneet osoittaa ”vieraalle” kaapin paikan. Muutaman nuoren muistoissa elää myös harrastusympäristöihin kiinnittyviä syrjintäkokemuksia, joita ovat nostattaneet pilkatuksi joutuminen ja ulkopuolelle asetetuksi tuleminen. Työnhakutilanteissa ulkomaalaisuus on voinut osoittautua rasitteeksi, joka on vaikeuttanut työnsaantia. Aina rasismi ei ole kohdistunut (vain) nuoreen itseensä vaan myös hänen perheeseensä ja esimerkiksi perheen yritykseen. Joku nuorista perheineen on kokenut myös viranomaisrasismia sosiaalitoimistossa, sairaalassa tai poliisin kanssa asioidessaan. Vaikka rasismia on joskus ollut vaikea osoittaa konkreettisesti, se on silti ollut läsnä ja rajaamassa kokemusta mukana olemisesta tai olemattomuudesta, mukaan pääsemisestä tai pääsemättömyydestä, hyväksytyksi tai hylätyksi tulemisesta.

Tutkimusraportin tässä luvussa eritellään tutkimukseen osallistuneiden nuorten näkemyksiä ja kokemuksia syrjityksi ja torjutuksi tulemisesta ja sen syistä. Miten ja minkälaiseksi rasismi koetaan ja määritellään, mihin se johtaa ja miten se on nuorten mielestä kenties voitettavissa? Miten mukaan pääsemisen ehdot määrittyvät monikulttuuristen nuorten perspektiivistä?

7.1 SILLOITTAMATON KUILU?

Kun tutkimukseen osallistuneita nuoria pyydettiin määrittelemään rasismia, haastattelijat saivat kuulla useita tuttuja kuvauksia, joita läpäisee tulkinta erojen tekemisestä ja siitä rakentuvasta torjunnasta. Eronteon teemassa rasismi kuvautuu osoituksena opitusta kapeakatseisuudesta, erilaisena pitämisestä, vieraan (ei-tutun) häiritseväksi kokemisesta ja pelosta. Haastateltujen nuorten näkemysten mukaan torjunta syntyy esimerkiksi stereotyyppioista ja erityisesti nuoruuteen liitetystä ryhmäpaineista. Se ilmenee usein kollektiivisena reaktiona, synnyttää kollektiivisia vastakkainasetteluja ja perustuu staattisiin käsityksiin kulttuureista (vrt. Huttunen ym. 2005). Torjunta nostattaa torjuntaa ja muuttuu helposti kaksisuuntaiseksi hyljeksinnäksi, jossa yksilö ainutlaatuisena ja sellaisenaan kohdattavissa olevana unohtuu. Rasismien kytkeminen kollektiiveihin tekee sen torjumisesta vaikeaa.

Ja se on aika jännä, et kun sillein tarkastelee sitä holokaustin aikaa. Niin sit kun juttelee tämmösen ihmisen kanssa joka on niin henkeen ja vereen tämmönen pieni uusnatsi tai jotain. Niillä ei oo oikeestaan mitään havaintoo siitä asiasta miten oikeesti on ollu. [...] ja se mua suunnattomasti esimerkiks ärsyttää koulussakin, et siihen asiaan, ei esimerkiks juutalaisvainoista puhuta. Tosi... se niinkun ohitetaan suurin piirtein parilla lauseella. Ei no kävi tuossa semmonen juttu että ne tappo kuus miljoonaa juutalaista. [...] mun mielestä tämmösiin pitäis oikeesti paljon enemmän paneutua. [...] et sitä käsiteltäs enemmänkin yksilön näkökulmasta. [...] kun se on kuitenkin yksilö ja sinä oot. Ja sillä tavoin. Et mitä se on joutunu käymään läpi. Ja silleinhän se vaikuttaa kaikkein eniten. Ja sillon se myös laittaa ajattelemaan. Et tosin tää mun tuttu, joka on sieltä Kongosta tullu, niin hän on ollu kaheksanvuotias kun häntä on heitetty lumipallolla silmään. Sen ihonvärinsä takia. [...] niin jos tota miettii tätä joka on heittäny silleen. Et jos siihen pystyy myös ite asettumaan siihen tilanteeseen. Et mitä siinä kaheksanvuotiaalle lapselle voi käydä. Et jos sille tapahtuu. Niin jos hän miettis omalle kohalleen. Että jos hänelle tai vaikka hänen lapselleen. Tai sillä tavoin. Et ehkä sitä sit ottais vähän toisella tavalla. [virolainen tyttö, 18]

Ei niinku heti olla kavereita. Myöskään suomalaiset keskenään. Ehkä on vähä eka semmosta tunnustelevaa eikä heti ”mitä kuuluu, terve, tosi kiva nähä taas”. Et voi olla sekkii että on eri kulttuuri, että vaikka toinen ei mitenkää ajattele huonosti mut on vaan semmone suomalainen, niin sit se toinen voi kokkee sen erillä tavalla. Sillee että tuo ei nyt kyllä halluu minun kanssa olla. Sit ei ehkä yritäkkää ennää mittää. Mut varmaan kyllä saa myös oikeesti karuja vastauksia että varmaan siks ois helpompaa olla niitten omien ihmisten kanssa. [...] [suomalaiset] ei ehkä kauheesti mittään kysele ja vaan jurottaa. En tiijä, se on kyllä myöskin ennakkoluulo mutta osa on varmaan semmosia että ei tiijä, vaikka jotkut espanjalaiset haluaa ja myö ei. Se sitte voi olla varmaan aika inhottavaa semmosille jotka on muuttanu tänne jostain semmosesta maasta ja sitte täällä vaan ei oo mittään. [...] kyllä sitä aina huomaa että ku on just jottai italialaisia ja espanjalaisia, molemmat on yhtä pahoja. Ne tulee suoraan päälle. Pussailemmaa ja sitte on ite että ”menkää pois”, et se on aina järkyttävää. [...] aluks justii tekkee mieli ottaa askel taakseppäin, että ei vielä. [...] Kyllä sitä [ulkomailta, kaukaa tullutta] varmaan katotaan aika ouvosti. Varsinki jos tekkee jotai omituisia, täällä ihan käsittämättömiä juttuja. Mut tietysti, niihä se ois sielläkkii, jos sinne menis suomalaisena. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Edellisestä aineistositaatista käy ilmi monen muunkin haastatellun nuoren jakama käsitys siitä, kuinka tunnusteleva ja testaileva suomalainen (epä)sosiaalisuus on omiaan luomaan kumuloituvaa välimatkaa, joka estää toisen kohtaamista ja toiseen tutustumista. Sitaatin viimeinen virke osoittaa kuitenkin, että haastateltujen nuorten puheenkänteissä vieraan erillään pitäminen ei välttämättä ole vain suomalainen piirre tai osoitus suomalaisesta mielenlaadusta. Se saatetaan kytkeä myös laajempaan ”kulttuurien kohtaamisen” problematiikkaan, ainakin jos ja kun monikulttuurinen nuori puhuu itsestään suomalaisena. Seuraava sitaatti osoittaa, että torjunnan tulkintaa haetaan paitsi kulttuurista, myös suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta ja sen kylmistä, yksilöä ja yksilöllistä selviämistä korostavista rakenteista:

Niin no tää yhteiskunta ku on sellanen, et kukaan ei tarvitse toista. Tää yhteiskunta ajaa ihmiset tämmöseen. Tämmösiiksi. Kun taas mejän kotimaassa jokainen on riippuvainen toisistaan... Niin mut siel on edelleenki, niin ollaan riippuvaisia toisista. Tääl ei olla. Ei tarvitse ketään. Mä pärjään omillani... [turkkilainen tyttö, 20]

Nuorten kokemusten perusteella torjunta voi olla myös sitä, että kaikkien tarpeita ei huomioida – ainakaan jos tarpeet eroavat paljon ”normaaleina” ja ”kannatettavina” pidetyistä. Aina vieraan torjunta ei ole ilmennyt suoranaisena ulossulkemisena, vaan se on voinut välähtää ohimenevissä hetkissä heitettyinä vaarattoman tuntuisina häilyvinä kommentteina ja vinoina vilkuilemisina – mutta kuitenkin kommenttien tai katseiden kohteiden mieliin pitkiksi muistoiksi piirtyneinä (ks. myös Rastas 2002; Souto 2006). Haastattelutilanteessa kuvauksia rasismista ja torjunnasta pehmennetään ja omaakin kokemusta epäillään. Silti puheista välittyy viesti siitä, että vieraalla kentällä pelaaja on monesti saanut osakseen epämurkavaa kohtelua, johon on ollut tyytyminen. Rasismikokemus on syntynyt sekä tahattomista väärinkäsityksistä että tahallisista loukkauksista (ks. Rastas 2005, 76).

[Ennakkoluuloisuus on] ehkä jotenkin semmoinen tota.. tietty niinku huomiotta jättäminen. Tai tämmöinen, vähän semmoinen.. miten sen nyt sanois... että vähän semmoinen, katsellaan vähän niinku alentavaan sävyyn toista. [...] varsinkin jos on kyse jostain, no vaikka nyt joku liikuntamuoto, joku tämmöinen erityisesti Pohjoismaissa suosittu, mitä nyt tämmöisiä omia lajeja ku sähly ja joku luistelu sun muut. Siin niinku taitoja aliarvioidaan sitten sen sijaa että kannustettaisiin. [saudi-arabialais-suomalainen poika, 22]

Et mul ei oo koskaan sinänsä mitään syrjintää eikä tällast ollu. Kylhän joskus on tullu jotain kommenttiä, mut en mä ainaakaan koskaan oo joutunu ennakkoluulojen kohteeks tai tällasta. .. ku mä oon virolainen ni mä en näytä erilaiselta ku muut. Et ehkä noi muslimit ja näit ni ehkä niit kohtaan on paljo voimakkaammat nää ennakkoluulot. [...] ohan siis joskus koulus tullu jotain tollast et ”joo vitun virolaine, mee muualle” mut se on vaan semmost pient pilaa, kuitenkin mä oon tuntenu ne ihmiset jotka on ollu ja oon niinku kaveri niitten kans. [virolainen poika, 16]

Minä muistan kerran ala-asteella [...] naapurin poika sano et ”sinähä oot sekarotune”. [...] tää on niinku ainut tämmöinen. Mut ei sekkää sitä varmaan mitenkää kauheen pahalla tarkottanu mutta kuha vaa sano. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Me oltiin joskus mun kaverin, tai mejän kavereitten kans meillä ja äiti oli iltavuorossa silloin. Jotain me siellä tehtiin, me leivottiin joo. Ja totta kai sitten piti kuunnella musiikkia. Mitähän me oltais oltu, varmaan kakstoista, kolmetoistavuotiaita. Sitten tämä äiti, joka asu neljän asunnon päässä, niin tulee väittämään, että hän kuulee aivan selvästi musiikkia. Ja tota vaikka mejän seinänaapuri ei kuullu yhtään mitään. Sitte silloin se kyllä, no mejän äiti tuli siihen, silloin se kyllä sano että ”teki saatanan virolaiset, että mitä te täällä teette?” Ei mut, en mä niinku muuten oikeestaan oo [joutunut rasismien kohteeksi]. [virolainen tyttö, 18]

Suoranaisen vihamielisyyden lisäksi vieraaksi määritellyn sosiaalinen paikka on voitu osoittaa myös epäilyn, moralisoinnin, kontrolloinnin ja henkilökohtaisen vapauden rajoittamisen metodein.

Sitten se [opettaja] haukkui mua esimerkiksi neekeri-sanalla, mikä minulle ei voi edes sanoa koska minä en ole esimerkiksi ihan musta tai... Mut se haukkui semmoisella pahalla sanalla mua, sitten se nosti vielä keskaria, et oo hiljaa. Oli hirveen törkeä minulle. [kosvolainen poika, 22]

Et jos sä olit Virosta, jos sulla oli kuule minihame päällä, nii aijai, että kyllä tietään että mitä oot tullu tänne tekemään. Ja et mitä mejän äitiki kerto, se oli tota... ne oli ollu kaupassa, nii siellä oli ollu koko ajan vartija perässä. [...] Mutta se on kyllä ihan totta kun meilläkin on joskus välillä tuolta naulakosta [koulussa] takkeja hävinny ja sillein. Se on heti et ”joo, kyllä ne on varmaan kato ne, siellä ne aina pyörii”. Et kyllähän siis, kyllä tommosta tulee. Mut en mä tiij meneeks joku sanomaan suoraan et ”kyllä ihan varmasti varastit ton takin”. En mä sitä tiedä mut kyllähän totta kai ensimmäisenä heti et ”joo, ne on nuo”. [ulkomaalaistaustaiset opiskelijat] [virolainen tyttö, 18]

Erontekojen ja torjunnan (epä)sosiaalisuus merkitsee ihmisten välistä tyhjää ja siltatonta tilaa sekä sisäisesti ristiriitaista epäkohteliaan kiinnostuksen (”tuijotus”) tai toisaalta kylmän kiinnostumattomuuden ilmapiiriä, mikä on omiaan lisäämään mukaan pyrkimisen tai menemisen vastenmielisyyttä. Epämiellyttävät kohtaamiset voivat jättää pitkiäkin jälkiä. Haastatellut nuoret näkevät omalta osaltaan, kuinka välimatka kasvaa, jos asialle ei tehdä mitään ja jos ei puolin ja toisin asetuta alttiiksi myönteisesti kiinnostuneelle kohtaamiselle. Yksikin epäkiitollinen kokemus saattaa riittää erilleen astumiseen ja yksinäisyyteen sulkeutumiseen.

Koska suurin osa niist ennakkoluuloist ja jutuist menee pois sillä et sä vaan tutustut johonki ulkomaalaiseen mut se riippuu sit kans et jos sul on kokemus vaik et joku, ollu illal jossain ja joku kurdi on vaikka tullu ja vetäny sua turpaan, sit sul on tietty huono kokemus niist, ja silloin sä et haluu välttäs puhuu toistensa kans ja tutustuu toisiinsa. [virolainen poika, 16]

Jos on kerran aikasemmin kohdannut jonkun tämmösen tilanteen, ollut tämmösessä tilanteessa, että on sitten käyttäydötty vähän epäasiallisesti itseään kohtaan, niin sit siihen tulee vähän sellainen tunne et ei sinne viitsi ehkä mennä uudestaan. [...] et ei nyt ehkä voi traumasta puhua vielä mut siis et tämmöinen tietty tunne siinä on että minkä takia sitä menis. [saudi-arabialais-suomalainen poika, 22]

Nuorten puheesta välittyvä kuva rasismien sitkeydestä ja tietynlaisesta ”luonnollisuudesta”, mikä heidän mielestään tekee sen torjunnasta vaikeaa ja kenties mahdotontakin. Rasismissa on voimaa, uhoa ja aggressiota, joita vastaan yksittäisen erimielisen on pelottavaa nousta. Sitä vastaan on vaikea kamppailla, koska se tulee vastaan missä tahansa ja nojaa jähmeisiin, opittuihin puhe- ja määrittelytapoihin (ks. Huttunen ym. 2005).

Usein se [syrjintä] tapahtuu baareissa, se tapahtuu kadulla, tapahtuu raitiovaununpysäkillä, se on kaikkialla. Toisissa, siellä oli joku kerran, joka tuli ja sanoi hän ei halua ulkomaalainen, mä haluan suomalainen, ei ulkomaalainen, että hän on asiakas, asiakas on aina oikea. [kenialainen poika, 25]

Minusta tuntuu et ne on vaan siivottu pois ne jotka niinku sanovat mitä ajattelivat. Mut en minä usko että ihmiset ajattellee kuitenkaan eri tavalla. [...] mut ehkä muilta nuorilta ymmärtää kyllä [että suhtautuvat rasisestisesti]. Osa varmaan on sit sellasia et kahtoo vähän vinnon ulkomaalaisii. Sillon kun täällä oli ne skinit nii enpä kyllä ois sillon halunnu välttämättä täällä assuu. [...] ja sitte vois olla että hyvi äkkiä itellekki tulee turpaan. Varsinki jos vielä oisin jotenki ulkomaalaise näköne, nii ois kyllä pelottanu ihan varmasti. [...] jos on joku tämmönen lauma jottai äijii ja yksinä oot. Nii mitä sää voit tehdä. Muuta ku poimii sit omat hampaat kadulta. [...] nii siitä ei voi valitettavasti laittaa vankilaan, et jollaisella on oikeus ajatella miten haluaa, nii mitenkä sitä sit sihe vaikuttaa. Ei sitä voi pakottaa muuttamaan ketään mieltänsä. [...] ja just jotkut mitä oon nähny noita skinejä, nii onha noita täällä. Siis ne on aivan älyttömiä kaappeja. Mitä sää niille. Et se just, et pelko varmaan. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Mä nään silleen et kaikilla on oikeus mielipiteisiin, et sä voi sanoo sille ihmiselle joka on rasisti et joo, sä oot rasisti, sä oot ihan tyhmä. Et sil voi olla kuitenkin omat mielipiteet. Ennakkoluulo pystyy poistaan sen verran ku pystyy mut kuitenkin jokasel on oma mielipide, et sitä voi yrittää muuttaa, mut sitä ei tarvi, tai ei oo pakko muuttaa kuiteskaan. [virolainen poika, 16]

Rasismista ei paljoa ole puhuttu nyt viime aikoina. Ei ainakaan medioissa oo iskenyt silmään mitään tämmöistä rasismien vastaista kampanjaa. [...] Mutta tota... kyllähän, on se varmasti kyllä vähentynyt. Mut että se on silti olemassa, vaikka ei sitä ikinä saadakaan välttämättä pois. [...] Että mitä semmoiseen voi tehdä. Se voi olla aika vaikea lähteä tosta vaan niinku poistamaan jotain tiettyä ajatusta toisen päästä. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

Oikeesti mun mielestä, ihminen valehtelee itselleen, jos se sanoo ettei ois minkäänkokoisia ennakkoluuloja ketään kohtaan. Totta kai sitä aina on. [virolainen tyttö, 18]

Tällainen nuorten pohdiskelu on tuttua tasa-arvotasapainoilua, joka on jäänyt elämään suomalaisen monikulttuurisuuskeskusteluun kysymyksinä siitä, onko rasistillakin oikeus sanan- ja mielipiteenvapauteen. Kauan Suomessa asuneet monikulttuuriset nuoret tietävät, kuinka tästä asiasta puhutaan. Rasismi on asia, jota analysoidaan ja ymmärretään. Se on myös asia, joka helposti nostattaa vasta-reaktioita ja pitää yllä konfliktikehää.

Ensinnäkin just kun mä mietin näitä Matin [ex-poikaystävä] kavereita [skinejä], oikeesti ne on tosi mukavia ihmisiä. Siis ihan tosissaan. [...] Mut ehkä se on varmaan, mä luulen et se on vähän semmosta pelkookin. Tai siis sillä tavalla, et nekin on vähän semmosii syrjäytyneitä ite. Aikuisia ihmisiä kuitenkin, ei oo töitä, ei oo koulutusta. Vähän semmosia väliinpuotojia. [...] onhan se aina helpompi, jos tekee jotain tyhmää, niin ”se olikin ton vika”. [virolainen tyttö, 18]

Heli: Mites koulussa sitte? Kiusattiinks sua vai pärjäsit sä?

Grete: No kyl niinku alussa oli. Mut sit mie sanoin niinku vastaan. Pistin niinku nyrkit pystyyn, et ”nyt lopettakaa toi”, niin kyl se sit loppu. [hollantilais-suomalainen tyttö, 20]

Myös pieni paikka – iso paikka -jaottelu tunkee itsensä haastatteluaineistoon yleisestä puheesta ja tutkimuksistakin tutulla tavalla (ks. esim. Furusten 1999). Pienen paikan ongelma on, että siellä erillaisuus erottuu eikä anna mahdollisuutta esimerkiksi oman kulttuurisen taustan kätkemiseen, mihin jotkut tutkimusta varten haastatellut nuoret ovat joskus joutuneet turvautumaan pelastaakseen oman nahkansa: ”Minusta ei huomaa, ellen kerro.” Pienellä paikkakunnalla voi joutua altistamaan itsensä oudoksuvien katseiden kohteeksi: ”Jos on ainut ulkomaalainen, kaikki kattoo, ei sovi kuvaan.”⁸

Onhan sit nuorii jotka ymmärtää ja tälleen mut kuiteski suurin osa varmaan, ainakin tääl T:ssä on sen verran ahdasmielisiä. [...] et jossain Helsingissä on varmaan niilleki mahdollisuuksii olla suomenkielisten kanssa, ja mahdollisuuksii tehdä kans nit omii juttuja, mut tää T on niin pieni paikka et tääl sitä ei oo. [...] tällasel pienel seudul paikal, paikalla siis, kaikki on niin massaa sinänsä et jos sä et kuulu siihen ni sä oot silleen ulkopuolella sinänsä. [virolainen poika, 16]

Kyllä varsinki tollasella pienellä paikkakunnalla, nii en halluis olla se ulkomaalainen joka sinne tulee. Varmaanki alussa ois ihan kauheeta. [...] sitte se on just sitä että tuo on erinäköne ja idiootti sen takia. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Monikulttuuristuva yhteiskunta ja arki ovat moninaisten erojen hierarkkisia kenttiä (Suurpää 2002; Harinen & Ronkainen 2003). Monikulttuurinen nuori ei ole vain monikulttuurinen, vaan hän voi olla esimerkiksi Suomeen asettunut saksalainen, sveitsiläinen, tanskalainen, iranilainen – ja sillä, mitä hän on tässä mielessä, on paljonkin merkitystä suhteessa vertaisten antamaan asemaan ja kunnioitukseen. Joillekin asema muiden joukossa lankeaa kuin itsestään, mutta joidenkin toisten on kamppailtava siitä kauan:

Onha Sveitsi nii hieno maa, että jos sanoisi et oon vaikka puoliks venäläinen nii mitä ne sit siitä sanos. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Heli: Ja sä et oo ite sitten koskaan kokenu niinku siitä, että sun isä on englantilainen nii mitään haittaa tai syrjintää tai tämmöstä?

Robin: Ei, et enemmänkin se on musta vähän niinku tullu semmonen positiivinen kuva siitä kun sanoo että on puoliks englantilainen sillee, että ehkä se on vähä niinku erilainen asenne siihen ku on just sieltäpäin kotosin. [englantilais-suomalainen poika 19]

[...] mie luulin silloin että venäläiset on aika huonossa asemassa, mutta ei ne, mie huomasin että jos on mustaihonen niin sillä on vielä enemmän ongelmia... kyllä on semmoista havaittavissa, että ne mieluummin ottavat venäläisiä työhön kuin mustaihosta. [venäläinen tyttö, 24]

Mun kahelle pikkuveljelle kävi silleen et niil ei ollu mitään kaverii niinku kahteen vuoteen. Ei mitään. Ei suomalaisiakaan. Ja tääl ei oo muita kurdinturkkilaisia. Niin ne oli hirvu masentuneita ja todella sillein niillä meni vuosi, kunku ne ne alko saamaan suomalaisii kavereita. Ne ei vaan tullu toimeen aluksi niiden kanssa täällä. Nii ne oli hirvu masentuneita. Kyl se vaikutti aika paljon. [turkkilainen tyttö, 20]

No mä pelkäsin silloin, mä muistan kun me muutettiin. Se on mejjän, se kielitaito ei vielä ollu niin hyvä, että ois voinu antaa niinku palautetta. Niinku jos mua kohti, jotenki jos käyttäydyttiin luotaantyöntävästi tai sanottiin tuhmia asioita, niin se että pääs niinku tavallaan puolustautumaan. Niin se taito yksinkertaisesti puuttu. Ja se oli hirveen hankalaa, että joutu hirveesti niinku ottaan vastaan semmosta kritiikkiä ja huonojakin asioita vaikka ei ois halunnu. Ku vaa yksinkertaisesti ei osannu sanoa oikeilla sanoilla ja sitte pelkäs tavallaan varmaan sitäki, että sitte vielä sen lisäksi sanoo jotain väärää. [saksalais-suomalainen tyttö, 25]

Grete: Et jos sanoo että ”joo, et mä tuun jostain muualta”, nii ne [suomalaiset] ottaa heti niinku takapakkia ja siitäni ite oon kokenu hirveen niinku rasistisiaki piirteitä ihmisissä. Et ku et oo suomalainen, oot jostain muualta. Et oo niinku samanlainen, nii se tekee.

Heli: Eli sinuun itsees on kohdistunu tämmöstä rasistista käyttäytymistä?

Grete: On, paljonki. Varsinki silloin ku tota just muutettiin. Nii silloin oli, se oli just, Suomi oli liittyny samana vuonna EU: hun... ja kaikki oli niinku hirveen venäläisvastaista. Ja sanoit, et joo et tuu Suomesta. ”Ootsä Venäjältä? Ootko ryssä?” Et heti oli niinku tällästä. [...] [hoitaja tai lääkäri] kuuli sitten ku mejjän äiti puhu hollantii mejjän kanssa. Ja tota se tuli niinku siihen sanomaan et ”mitä ryssii te niinku ootte?”, et mitä noi ryssät tulee niinku tänne. [hollantilais-suomalainen tyttö, 20]

Edellinen aineistositaatti kertoo, että erojen hierarkkia ei ole staattinen, ja tarpeen tullen sen voi myös häivyttää ”muualta tulleiden” niputtamiseksi. Haastateltu nuori nainen tunnistaa myös itseensä kohdistuneiden epäluulojen poliittisen kontekstin; EU-myönteisyyttä maassa nostatettiin aikoinaan

erityisesti osoittamalla suomalaisille, ”kenen vieressä maailmankartalla lopulta ollaan”. Tämä asennoituminen siirtyi helposti myös osaksi nuorten keskinäisiä jäsenyysmittelöitä ja myös jäi elämään osana niitä (vrt. Keskiälo 2000).

Nuorten(kin) näkemyksissä välittyy ajatus siitä, kuinka yhteiskunnallisissa järjestyksissä samankaltaisuus ymmärretään helposti harmoniaksi ja erilaisuudet jännitteiksi (ks. Suurpää 2005, 60). Erojen – ja samanlaisuuksien – hierarkia näkyy myös kommentteissa siitä, kuinka ei itse ole jouduttu kokemaan rasismia, koska:

[...] varmaan johtuen siitä että ei näytä mitenkään ulkomaalaiselta ja puhuu ihan tavallisesti. [...] Et toisaalta voi olla kyllä ilone et on ihan tavalline. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Jos mä ajattelen ite tai itteeni niin en mä nyt usko et jos mä meen tohon kadulle niin nyt kovin moni menee sanomaan et ”sää et oo muuten Suomesta”. [...] Tai jos oisin tummaihonen tai sillä tavoin niinku huomais. Et sehän vois olla et ihan erilaista semmosen ihmisen näkökulmasta kattoo tätä Suomea tai täällä asumista. Ja sekin vielä että kun mul ei tavallaan oo, siis ei mun puheestakaan varmaan heti ensimmäisenä huomaa. [virolainen tyttö, 18]

Tätä(kin) tutkimusta varten koottu haastatteluaineisto vahvistaa osaltaan, että monikulttuurisen yhteisyyden rakentaminen on yhä kyntämätön ja kivikkoinen pelto. Monikulttuuristuvassa Suomessa monikulttuurisia suhteita ja kohtaamisia tuntuu jäytävän monentasoinen pelko. Toisaalla pelätään ”vierasta” ja toisaalla rasismia, jonka inkarnaatio kiteytyy ”kaapinkokoisten” skinheadien stereotypiasa. Yhdeksi monikulttuurisen toiminnan ydinkysymykseksi näyttääkin kiteytyvän pohdinta siitä, miten luoda avoin ja peloton ilmapiiri, jossa olisi tilaa erilaisista kulttuurisista lähtökohdista yhteen saapuille ja jossa siksi ei olisi minkäänlaista tilaa minkäänkokoiselle rasismille ja sen ilmauksille.

7.2 MIKÄ NEUVOKSI?

Pohtiessaan aikalaiskasvatusta Tommi Hoikkala (1993) on viitannut näkemykseen harrastusten nuoria suojelevasta ja syrjäytymistä vastaan rokottavasta vaikutuksesta. Myös tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret tuovat esiin erilaisia harrastuksia, jotka ovat avanneet heille mahdollisuuksia (monikulttuuriseen) sosiaaliseen yhteyteen vertaisten kanssa.

Kun mä käyn sitä korista nykyään pelaamassa K:ssa niin siellähän oli ihan tuntematon porukka kun menin. [...] Se on ehkä jonkun tommosen harrastuksen kautta ehkä helpompi löytääkin [ystäviä]. Kun yleensäkin tutustutaan ihmisiin, niin se on huomattavasti helpompaa, kun löytää jonkun yhteisen puheenaiheen esimerkiksi. [...] tämmöinen joku yhdessä tekeminen, niin se on... hioutuu siinä ehkä vähän tehokkaammin. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

Ovet harrastusten maailmaan eivät kuitenkaan ole välttämättä yhtä leveästi auki kaikille nuorille, minkä myös tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret tuovat esiin joko omien kokemustensa kautta tai yleisempänä tietona esittäen. Nuorten maailmassa syrjään asettaminen on yksin jättämistä (Törrönen & Vornanen 2002), joka voi johtaa yksinäisyyden moninaiseen kertautumiseen. Monikulttuuristen nuorten kohdalla riskit ja kriteerit yksin jättämiseen liittyvät usein etnisiin eronkoihin ja ”paikan omistamisen” tematiikkaan (Keskiälo & Perho 2001; Keskiälo 2000; 2003). Myöhemmin tulleiden argumentit ovat usein tehottomia, ja siksi haastatellut nuoret nostavat esiin toiveen interventioista, tien tasoittamisesta ja kynnysten madaltamisesta sellaisille, joista ne eivät kenties tunnu niin tasaisilta kuin muista. Siihen, miten tämä lopulta olisi tuloksekkaasti toteutettavissa, haastatellut nuoretkaan eivät osaa antaa konkreettisia ohjeita tai vihjeitä.

Sit voi olla semmonen kynnyksellä jollai et jos yksinnää on jostain muuttanu tai perheen kanssa vähä aika sitten nii miten sä uskallat lähteä jonnekin missä on niinkun just suomalaisia ja sit sinä et ossaa sanna mittää. Sit ne kattoo et ”tuo on tuomone ja hohhoijaa” ja et ”mitä se täällä tekkee”, on varmaan kynnystä lähtee sitte. Et jos sitä [monikulttuurista toimintaa] ois enemmän nii sit uskaltas lähteeki. Ja tietäs et siel on sit samanlaisia ihmisiä jotka voi ymmärtää ja eivät heti pilkkaa. [...] varmaan tärkeintä elämässä on että on ystäviä. Yksinnää on aika ankeata kuitenkin. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Monikulttuuristen nuorten kokemukset kertovat kuitenkin myös, että väliintulon ja kuilun silloittamisen vaikutus voi olla olematon, joskus peräti päinvastainen kuin haluttu. Havainto ei sinänsä ole ristiriidassa aiemmin havaitun kanssa, ja monikulttuurisessa nuorisotoiminnassa lienee syytä paneutua erityisesti tähän tehottomuusongelmaan (Honkasalo & Souto 2007; ks. myös Harinen ym. 2001). Nuorten hyväksi havaitsemien toimintatapojen vähyys – tai joskus jopa olemattomuus – kertoo, että monikulttuurisuudessa liikutaan vaikeilla sosiaalisuuden alueilla, joilla mikään kokeiltu toimintatapa ei välttämättä tunnu toimivan. Hyvää tarkoittavat mutta todellisilta sisällöltään tyhjiksi jäävät yrittelyt kaatuvat viime kädessä ”erilaisten” niskaan – ja kukapa haluaisi olla se katseita puoleensa vetävä ”ongelma”, jonka vuoksi tarvitaan erityisjärjestelyjä ja jota ”kaikki tuijottaa ja katsoo”?

Et jos sitä korostaa et sä oot monikulttuurinen tai jostain muualta ni silloin se vaan herättää enemmän huomiota siihen. [...] et jos sä meet jonneki paikkaan ja sit sinne tulee ihmisiä ja sit siel joku selittää että rasismi on pahasta ja laalalalalaa. Ni ei se auta. [...] Jos joku sanoo jollekii jotain et vitun virolainen mee pois ni silloin en mä nää mitään syytä et jonku opettajan pitäs tulla siihen väliin ja pistää puhutteluun se oppilas joka on sanonu nin ja ”joo, miks sä teit noin ja plääplääplää”. Koska se ei auta sitä tilannetta mitenkään. Et sil saattaa tulla semmonen tunne et joo et se vihaa sitä entistä enemmän. [...] Ne seurojen järjestämät jutut ei välttis oo niin ihmisläheisiä juttui, et se on taas se et ihmiset pitää saada puhuu toisilleen, mikä on tärkeempää ku et se joku yhdistys tai seura järjestää jonkun jutun, missä on jotain: ”joo, tänään illal on eestiläisille joku”. [virolainen poika, 16]

Jos järjestettää joku Suomi-Venäjä -kyykkäpeli, nii eihän sinne kukkaan nuori tule. [...] Tietysti eihän nuihin lähe mukkaan semmoset jotka on sitä mieltä et ulkomaalaiset on idiootteja. Nii et ei ehkä semmosiin ihmisiin sit vaikuta. [...] ne ihmiset jotka siihe mennee ni eihä ne sitä tarvii. Vaan ne jotka sitä tarvii nii sitte tyyliin näyttellee siellä keskarrii ja huutellee. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Haastatteluaineistoamme läpäisevät toiveet aidosti monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta. Huolettomasti suunniteltu ja toteutettu monikulttuurisuustoiminta voi kuitenkin vain pitää sosiaalista eroa ja välimatkaa yllä, eikä kulttuurierojen rituaalisilla kunnioittamisillakaan pötkitä pitkälle (ks. myös Huttunen ym. 2005, 27; Honkasalo & Souto 2007). Huomion arvoinen on haastateltujen nuorten esiin nostama havainto siitä, että valmiiksi varauksella vieraaseen asennoituvia on vaikea saada mukaan monikulttuurisuustoimintaan, jolloin liikutaan ympyrän kehällä pääsemättä eteenpäin toivottuun suuntaan, vaikka se olisi kuinka tarkasti määritelty ja tiedossa (vrt. Harinen 2005). Haastatellut nuoret paikantavat osaltaan olemassa olevaa ongelmaa: ”keskivertosuomalainen ei mene monikulttuuriseen paikkaan”. Tämä myös näyttää olevan yksi monikulttuurisen toiminnan ratkaisua odottava ydinprobleema.

Monikulttuurista toimintaa vaikeuttavien ristiriitojen esille tuomisesta huolimatta nuorilta kootussa haastatteluaineistossa vallitsee yksimielisyys siitä, että vastentahtoisesta yksinäisyyden purkamisesta merkityksellistä. Pohdittavaksi ongelmaksi jatkossa asettuneekin myös monikulttuurisen nuorisotoiminnan (tai siitä tiedottamisen) vähyys: tätäkin tutkimusta varten haastatelluista nuorista vain neljä kertoi tietävänsä, että heidän paikkakunnallaan on olemassa monikulttuurista nuorisotoimintaa, kun taas hyvin moni toi esille tiedottamisen ongelmat ja puutteellisuuden. Monikulttuurisille nuorille pelkkä listamainen informaatio toiminnasta ei kuitenkaan ole riittävä parannus tilanteeseen, koska ”Kiinasta tuleva ei tiedä, mikä on nuorisotalo” – ja koska esimerkiksi nuorisotalo näyttää olevan paikka, jonne ei voi mennä yksin.

Ehkä siinä [monikulttuurisessa toiminnassa] olis syytä ajatella että sitten nää nuoret ei olisi yksin ongelmiansa kanssa. Et sit ois joku tämmöinen tietty porukka jonka kanssa vois olla. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

En mä usko, että joku yksin menis sinne [nuorisotalolle] niinkun tutustumaan paikkaan tai mitenkään. Porukalla sinne varmasti yleensä mennään. [korealais-jordaniaalainen tyttö, 20]

Nuorten puheesta löytyy kokemuksiin perustuvia survival-ohjeita, jotka kertovat paljon siitä kampaailuluonteesta, joka sävyttää nuorten ryhmässä toimimisia (ks. esim. Tolonen 2001; Ollikainen 2007). Päästäkseen mukaan yhteiseen toimintaan ”erilaisen” on liikuttava suosittujen piirissä ja onnistuttava hankkimaan sosiaalista pääomaa ja uskottavuutta tätä kautta. Usein ”erilaisen” on myös sopeuduttava eli annettava periksi. Hänen on muututtava vallitsevan ja hallitsevan taustan kaltaiseksi, strategisella tavalla tavalliseksi (Tolonen 2001; vrt. Perho 2006). Hänen on myös syytä olla aktiivinen ja lähteä itse mukaan. Useiden haastateltujen nuorten monikulttuuriselle toiminnalle asettamia laatuvaatimuksia voikin luonnehtia yhteisellä nimittäjällä ”vuorovaikutus”. Monikulttuurisuus ja sen esteet määrittyvät nuorten näkemyksissä vastavuoroisuudeksi ”hyvässä ja pahassa” (vrt. Huttunen ym. 2005, 8). Aktiivisuusvaatimus on monesti kuitenkin yksinäisen nuoren näkökulmasta se pelottavin ja psyykkisesti vaativin vaihtoehto. Toive monikulttuurisen nuoren omasta sosiaalisesta aloitteellisuudesta on vastavuoroisuuden teemassa looginen, mutta myös ankara ja paradoksaalinen. Vastavuoroisuus on tiukka vaatimus vasta maahan (usein vastoin omaa tahtoaan) tulleele, kenties aralle ja kielitaidottomalle maahanmuuttaja- tai pakolaisnuorelle. Yhteiseen toimintaan saattelijan merkitys näyttääkin olevan hyvin keskeinen – monikulttuurisessa tunnustelussa tarvitaan ”kolmansia” ihmisiä, kulttuuriseen välitilaan astujia (ks. Keskisalo 2000).

Koska suomalaiset ovat... en mä tiedä, jotenkin sisäänpäin kääntyneitä, että... että mun mielestä jos mä tutustun joihinkin suomalaiseen, niin sit mun on hyvä olla vähän niinku, käyttäytyä vähän niinku suomalaiset käyttäytyvät [...] niinku heidän kaltaisiaan. Sitten on helpompi tutustua ja sit olla heidän mukana. [kiinalainen tyttö, 17]

Mut en mä tiedä, mä en ikinä, jostain syystä... mä en menis johonkin tommoiseen Amnestyyn. Jos tota, jos joku niinku... mun kaveri haluais mut siihen mukaan, mä menisin varmaan. Mut jotenkin se, että niinku pitää itse tehdä se aloite, mennä yksin, ni... Ja todennäköisesti, ehkä sua ei edes hyväksyt silleen ensin siellä. Ni sen takia mä en menis. [venäläinen tyttö, 22]

Siis mä oon saanut tosi helposti näitä suomalaisia kavereita. Ehkä sen takia, koska mä oon just tällainen ihminen, mulla on tällainen persoonallisuus, että mä en pelkää mennä juttelemaan heidän kanssaan, et mä tutustun tosi helposti näihin ihmisiin. Mut kyl mä uskon että ulkomaalaiset on niinku tosi vaikea tutustuu suomalaisiin. [kiinalainen tyttö, 17]

Heli: No miten sä ajattelet et sitä vois tukea sitä et jos on sellasia nuoria joiden mielestä on vaikee tutustua toisiin nuoriin, niin miten vois auttaa, että tutustus paremmin?

Anton: Jos heillä on niinku kaveri, joka tietää sen nuoren paremmin, niin sit sä voit kysyä häneltä tai et hän niinku auttaisi sua tutustumaan. [venäläinen poika, 16]

Mut kukapa kotoa tulis hakkee. [naurahtaa] [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Toisaalta haastatellut nuoret ovat havainneet, että onnistuessaan rasisminvastainen toiminta tuottaa memminpuolista sopeutumista ja antautumista, jolloin erot himmenevät ja saattavat muuttua joko merkityksettömiksi tai sosiaalisuutta rikastuttaviksi muodoiksi. Heidän mielestään aidosti monikulttuurisessa yhteydessä kaikkien on luovuttava jostakin, ”annettava periksi” turhassa ja osapuolia erilleen repivässä sosiaalisessa kamppailussa. Monet niistä nuorista, jotka määrittelevät itsensä ulkomaalaisiksi tai ”muualta tulleeiksi”, painottavat, että erityisesti suomalaiset tarvitsisivat lisää ymmärrystä erilaisista kulttuureista ja rohkeutta olla samalla tavalla kaikkien kanssa. Jokunen itsensä ”melkein suomalaiseksi” mieltävä haastateltu nuori mainitsee kuitenkin myös ”erilaisten” velvollisuuden astua ulos kulttuurisista poteroista.

[Monikulttuurinen toiminta voi] johtaa siihen että ne jotka on siin toises ryhmässä ni joutuu sit kans sopeutuu siihen toiseen ryhmään, eli niihin suomalaisiin sinänsä. Ne sit joutuu antaa periks niistä omista jutuista ja uskomuksista. [virolainen poika, 16]

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten mielestä rasismien ja syrjinnän voittava sosiaalisuuden muutos edellyttää, että kaikki katsovat ja kuuntelevat toisiaan aiempaa tarkemmin, jolloin ymmärrettäisiin, että erilaisuus on vain ihmisen pintaa. Tämän oppii lopulta vasta olemalla ja tekemällä yhdessä (vrt. Harinen ym. 2001). Haastateltujen nuorten mielestä nuorisotoiminnan tehtäväksi asettuikin viime kädessä turvallisten puitteiden luominen olemiselle ja tekemiselle. Tällä hetkellä näin ei kuitenkaan tapahdu. Nuorisotalot, kahvilat ja monet muut nuorten kokoontumispaikat ovat usein tiettyjen porukoiden tiukasti vartioimia paikkoja, joihin pääsy ei ole kaikille mahdollista. Yhtenä toiveena haastateltuaineistossa nousevatkin esiin ”nuokan” ja muiden nuorten tilojen valtausten ehkäiseminen ja monikulttuurisiin kohtaamisiin houkuttelevuus. Tämän hetken nuorisotalokulttuuri merkitsee sitä, että taloille ei uskalla mennä yksin, ja myös nuorten suosimissa kahviloissa tai baareissa saattaa ilmetä samanlaisia valtaus- ja vartiointipyrkimyksiä.

Puhumalla niitte ihmisten kans, koska jos ne tietää sen, sen ihmisen joka on ulkomaalainen, ni sit ne tajuu sen, et se ei oo erilaine ihminen. Et se on ihan samanlainen, et sil on vaan erilaisii juttui, ehkä erilainen ihonväri mut se ei sinänsä muuta mitään. [virolainen poika, 16]

Täällä voi olla ku ei sitte tunne niitä [nuorisotalon nuoria] ja sit jos siinä on samat jätkät koko ajan ni uskaltasko niille sit mennä sanoo. [...] Semmone et sinne ei tarvii pelätä mennä [olisi hyvä monikulttuurinen tila]. Tai et sinne ei tarvii ujoilla mennä. Että ei tulis mittää vinoja katseita. Ja et puuttas siihe et jos joku sit jottai asiattomuuksia ruppee huutelemaan. Sanos ne ohjaajat että ”ei käy”. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Mä vähän luulen että siellä [nuorisotalolla] kävi aika pitkälle semmoinen joku sama porukka, et se ei vaihdellut niin hirveesti. Et joku semmonen tuttu väki joka siinä pyöri. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

Yhdeksi ongelmaksi suhteessa harrastamiseen ja yhdessä tekemiseen haastatellut nuoret nostavat tietynlaisen ”suosinnan politiikan” ja sen kategorisuuden (vrt. esim. Furusten 1999; Harinen 2005). Luotaessa harrastusmahdollisuuksia nuorille kunnissa suositaan esimerkiksi tiettyjä perinteisiä, suomalaisille tuttuja ja paikkakunnan kulttuurissa perinteisiä urheilulajeja, vaikka nuoret itse haluaisivat kenties soittaa, maalata, tehdä elokuvia tai skeitata. Erään nuoren mieleen on jäänyt muistoja siitä, kuinka paikkakunnalla on ollut rahaa urheiluseuroille, mutta nuorten elokuvahankkeeseen ei löytynyt tukijaa:

Siellä oli suunnitteilla joku tämmönen elokuvafestivaali, et mis paikalliset elokuvat. [...] vois osallistuu siihen. Ja siihen meil oli suunnitelmis osallistuu sen meidän skeittileffan kanssa mut siihen ei kait saatu rahotusta ni se jäi kai sit siihen. [...] kaikki nää poliitikot ja tällaset jotka on nuorisotoiminnoissa ja muuallaki on kyl aika ahdasmielisiä. Sillai et tuetaan jalkapalloa ja jääkiekkoo ja tällasta. Et ei tueta esimerkiks, nuorisolle ei tehä... on paljon jotka maalaillee graffitei ja tekee taidetta ja tällai. Esimerkiksi ei tehä puhdasta seinää niille että ne vois harjottaa sitä taidetta ja tehä kaikkee. Et on vaan sitä, just T:ssäki näkee et on vaan tennistä, jalkapalloa ja tällai. [virolainen poika, 16]

Monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta keskusteltaessa urheilu on ylipäänsä nostattanut ristiriitaisia kannanottoja. Toisaalta urheilun katsotaan edistävän monikulttuurisuutta, koska urheilu on ”rehtiä”, siinä voi edetä taidoillaan ja siinä tunnetaan sellainen ilmiö kuin ”joukkuehenki”. Menestymällä urheilussa Suomessa on myös helppo hankkia sosiaalista arvostusta. Toisaalta urheilu on kuitenkin katsottu myös käyttökelvottomaksi suvaitsevaisuus- ja tasa-arvokasvatuksen metodiksi, koska se lähtökohtaisesti perustuu maskuliiniselle nationalismille, kilpailulle ja hierarkioille. Tätä tutkimusta

varten haastatellut nuoret ovat harrastaneet monenlaista urheilua eivätkä arvostelee sen rankkaavaa luonnetta. He kuitenkin nostavat selkeästi ja kriittisesti esiin urheilun ylivaltaisen luonteen suhteessa muihin, kenties halutumpiin harrastuksiin – ja epähuomiossa kätkevät puheeseensa urheilusta joitakin rodullistettuja stereotyyppioita (ja kenties tulevat paljastaneeksi urheiluun piiloutuvien stereotyyppioiden elävinä pysymisen riskin myös monikulttuurisessa yhteistoiminnassa).

Varmaan jos mietitään esimerkiksi jotain roolimalleja, tämmösiä idoleja urheilun puolelta, niin aika moni löytyy sit jostain muualta ehkä kuin kotimaasta. Varsinkin jos nyt on esimerkiksi kyseessä koripallo, ni kaikkihan totta kai... tai jossain välissä on saattanut olla haaveena päästä Pohjois-Amerikkaan pelaamaan. Tiedetään, että suurin osa pelaajista on pitkiä mustia miehiä. [...] Sitä katsotaan pikemminkin semmoisena niinku positiivisena tekijänä. Tai se voi olla, että siitä voi saada semmoisen henkisen ylliotteen vastustajastakin, jos on paljon ulkomaalaisen näköisiä pelaajia. Ne on pelottavamman näköisiä, ovat nopeita ja ketteriä sun muuta. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

Skeittaaminen nousee esiin nuorten kokemuksissa nuorisokulttuurina, harrastuksena ja liikunnan muotona, johon ei juurikaan liity kulttuurisen syrjinnän elementtejä (ks. myös Harinen ym. 2006; Rautopuro ym. 2007). Skeittarit sinänsä ovat monesti ympäristön tuomitsevien ja torjuvien asenteiden kohteina, mutta skeittariporukoiden sisällä myönteinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen on yksi niiden kulttuuria luonnehtiva tyylielementti (myös Lähteenmaa 2002). Skeittaaminen on harrastus, joka ei sitoudu aikaan, paikkaan, joukkueeseen, valmennuksiin eikä kilpailumiseen. Nuorten haastatteluissa tulee esiin enemmänkin tällaisten vapauspiirteiden arvostamista harrastuksissa. Monet haastateltavista perustelevat harrastusvalintojaan niiden vapaudella, itsenäisyydellä ja sillä, että niiden kautta ei ole sitouduttu tiukasti mihinkään ryhmään, organisaatioon tai aikataulutukseen – tai sillä, että niiden vuoksi ei tarvitse käydä kulttuurista sisäänpääsykamppailua.

Mun harrastamiset on sellasii aika vapaa, vapaa niinku... sellasii mis sä ite niinku päätät mitä sä teet, millon sä teet, miten sä teet. Et ei siin oo mitään mahdollisuutta ennakkoluuloille tai tällaselle syrjinnälle, paitsi nyt tietty skeittaaja sit. [...] et kuitenki skeittaajat on aika tollasii niinku avaramielisii, et vaik tulee joku ulkomaalainen nii ei ketään häiritse se. [...] ja sit joku sano et mennääks tuhoo toi skeittipaikka koska ne on nii homoi ne skeittaajat ni, sit vaan varmaan ryhmäpaineest sit ne kaikki meni tuhoo sen. [virolainen poika, 16]

Erilaisissa yhteyksissä on pohdittu eri kulttuuriryhmille erikseen järjestettävän nuorisotoiminnan tarvetta ja relevanssia (esim. Pyykkönen 2003; Harinen 2005; Honkasalo & Souto 2007). Tätä tutkimesta varten haastatellut nuoret suhtautuvat eriyettyyn nuorisotoimintaan pääpiirteittäin nihkeästi; nuorten eristämistä kulttuurisesti suljettuihin vapaa-ajan ryhmiin pidetään ”helppona”, rasistisena ja ennakkoluuloja ylläpitävänä ratkaisuna. Vain kaksi haastateltavaa pitää eriyettyä toimintaa perusteltuna, ja muutaman mielestä tulisi olla sekä vain monikulttuurisille nuorille suunnattua että kaikille yhteistä, aidosti monikulttuurista toimintaa. Vain monikulttuurisille nuorille suunnatun toiminnan tarvetta nuoret perustelevat muun muassa sillä, että siinä mahdollistettaisiin ”ulkomaalaisten” toisiinsa tutustuminen – toiveissa ei siis välttämättä ole tiukasti etnisiin perustein rajattu yhdessäolo. Tosin ainakin haastatteluaineistomme perusteella vaikuttaa siltä, että monikulttuuristen nuorten toisiinsa tutustumisessa ei ole ylitsepääsemättömiä ongelmia. Toisaalta aineisto kertoo myös monikulttuuristen nuorten tunnistavan suomalaisen ”valkoisen maiseman” ja värillisen siitä poikkeavana havaintona. Nuorten kerronta vahvistaa ajatusta ”poissuljettujen keskinäisestä solidaarisuudesta” (Keskisalo 2003, 135–137; Rastas 2005, 84, 98; 2007).

[Ystävät ovat] ulkomaalaisia, etenkin meitä tummaihoisia, meidän ystävät ovat yleensä tummaihoisia. [kenialainen poika, 25]

Heli: Ootteks te yhdessä myös silleen et on kiinalaisia ystäviä ja suomalaisia ystäviä?

Mei: Ei... koska se kieli. Koska kiinalaiset, niin me puhutaan kiinaa. Mut suomalaisten kanssa ni sit me puhutaan suomea. [...] Sitä paitsi mä huomasin, suomalaiset on silleen aika ujoja tai silleen. He eivät, emmä tiedä onks niillä tutustumispelko vai mitä silleen... et ei se oo helppoa niinku tutustua uusiin ihmisiin. [...] kulttuuri on erilainen, sit puheenaihe on erilainen. [kiinalainen tyttö, 17]

Nuorisotoiminnan eriyttämisestä on keskusteltu myös sukupuolitematiikassa. Eri kulttuureiden sukupuolijärjestelmät eroavat toisistaan, mikä näkyy myös monikulttuurisissa kohtaamisissa (esim. Honkasalo & Souto 2007). Myös tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa tartuttiin aiheeseen. Haastatelluista nuorista 11 on sitä mieltä, että monikulttuurista nuorisotoimintaa olisi syytä järjestää erikseen tytöille ja pojille, koska kulttuurista riippumatta tyttöjen ja poikien kiinnostuksen kohteet ovat erilaisia. Lisäksi erityisesti haastatellut tytöt katsovat, että tytöt ansaitsevat omia koontumisiaan, koska poikien läsnäolo rajoittaa – tahallisesti tai tahattomasti – tyttöjen ilmaisutilaa ja -vapautta. ”Nuorena pidetään vielä toista sukupuolta idioottimaisena ja joskus on hyvä olla vain naisten kanssa.” Tämä näkökulma saa aineistossamme myös haasteen: tyttöjen ja poikien yhteistä toimintaa kannattavat katsovat, että yhteisessä toiminnassa saadaan lopulta ”puhuttua asiat halki tyttöjen ja poikien välillä”.

7.3 SUOMALAISUUSPERSPEKTIIVIN LÄPITUNKEVUUS

Sosiaalinen selviäminen Suomessa näyttää edellyttävän suomalaisuuden normin hyväksyntää ja pyrkimystä sen täyttämiseen kaikin käytettävissä olevin keinoin ja argumentein. Myös monikulttuuriset nuoret puhuvat teemasta itsestäänselvytyksenä ja kyseenalaistamatta sitä, alistaen itsensä sen sosiaaliselle voimalle. Suomalaisuusnormin voima merkitsee, että ”monikulttuurisuus” itsessään laukaisee mielikuvia ”ongelmista”; monikulttuurisuus ymmärretään hyvin helposti törmäysten näyttämöksi ja väärinymmärrysten mahdollisuuksiksi (ks. Huttunen ym. 2005, 27). Monikulttuuriset nuoretkin saattavat – pyrkiessään puhumaan itseään vallitsevien diskurssien sisään (Harinen ym. 2005) – huomaamattaan sijoittaa ihmisiä rasmin tuottamiin kategorioihin (ks. Rastas 2005, 87). Kulttuurisissa kamppailuissa voittajat puhuvat itsensä viivan paremmalle puolelle.

Ja sitten kun ei ole itselleen ehtinyt vielä luoda semmoista tiettyä käyttäytymismallia niinku jos nyt ois asunut kymmenen vuotta Saudi-Arabiassa ja muuttanut sitten tänne. Ni ois voinut tuntua asiat oudoilta, sopeutuminen vähän erilaista. [saudi-arabialais-suomalainen poika, 22]

Et mulla ei oo sillä tavoin niin suurta semmosta kulttuuriristiriitaa tai sillä tavalla. Mut mää voin niinku hyvin kuvitella semmosen henkilön, joka tulee tuolta jostain... jostain tuolta arabimaista tai jostain. [virolainen tyttö, 18]

Musta tuntuu että just näitä... ehken enemmän niinku näitä islamilaisia silleen tavallaan puhutaan niinku esimerkiks ählämiks. [ecuadorilais-amerikkalais-suomalainen tyttö, 24]

Heli: No onks täällä S:ssä jotain semmosia alueita mihin sä et halua mennä esimerkiks tiettyyn aikaan päivästä?

Grete: No se Hakatsu on kyllä [...] siellä asuu hirveesti mustalaisia ja just kaikki maahanmuuttajat ovat laittaneet niinku sinne. Et se on vähän tämmönen alue että sinne ei kovin moni kyllä halua mutta eipä minnuu hirveesti oo niinku, ei miulla oo siellä kettää. Ei miun tarvii mennä sinne. [hollantilaissuomalainen tyttö, 20]

Suomalaiskulttuurista itsestäänselvyttä ja ylivoimaa heijastelee myös puhe, joka viestittää rasmin tulevan osaksi paikallisia sosiaalisia muotoja vasta maahanmuuttajien ja muiden monikulttuuristen ihmisten mukana. Ne haastatellut nuoret, jotka sijoittavat itsensä ”olen viime kädessä ainakin melkein

suomalainen” -perspektiiviin, määrittelevät myös monikulttuurisen nuorisotoiminnan ensisijaisesti maahanmuuttajille kohdistetuksi kielenopetuksiksi ja sopeutumisvalmennukseksi suomalaiseen kulttuuriin. Monikulttuuriset ja ”etniset” ovat muita, joita määritellään ulkopuolelta ja ulkopuolelle (ks. myös Huttunen ym. 2005, 19). Itselle on eduksi, jos pystyy perustelemaan itsensä ”suomalaisen näköiseksi” (ks. Rastas 2005, 92), mikä kertoo kulttuuristen jäsenyyskamppailujen pakottavasta ja armottomasta luonteesta.

No mä en oo ainakaan itse, ainakaan tietoisesti törmännyt tämmöisessä nuorisotoiminnassa minkään sortin suurempiin ennakkoluuloihin, eikä varsinkaan ohjaajien puolesta. Mut että tota... niin no... tietysti oon asunut aika pitkään sellaisilla paikkakunnilla missä monikulttuurista väestöä ei ole hirveesti. [saudiarabialais-suomalainen poika, 22]

Kyl sit koulussa näkee niit kaikkii ulkomaalaisii, on silleen tottunu niihin, et ei mua häiritse mitkään ulkomaalaiset, tai tummaihoset tai mitkä vaan sinänsä. [...] kuitenkin suurin osa varmaan pitää mua suomalaisena joten mä en varmaan kuulu siihen ryhmään jotka on niinku ulkomaalaisii sinänsä. [virolainen poika, 16]

Maininnan arvoista lienee, että edellä siteerattu nuori haastateltava korostaa useaan otteeseen tuntevansa eestiläisyyden vahvimaksi ulottuvuudeksi kansallisessa identiteetissään. Haastattelutilanteiden vaihteluissa suomalaisuuspuhe ja ”meiksi” määrittely tunkevat kuitenkin itsensä läpi, samoin kuin monen muunkin kohdalla:

Osa niistä [aiemmin lähetetyn kyselylomakkeen] kysymyksistä nauratti aika paljo. Just että onko ollu vaikeeta saaha suomalaisia kavereita, ku on ite aina asunu täällä. Mut tietysti onhan ne joillekki jotka ei oo asunu. Et on muuttanu muualta. Eri asia niille. [sveitsiläis-suomalainen tyttö, 20]

Koska mä oon niinku Virosta ja mun mummo on suomalainen tai inkerinsuomalainen. Hänen äitinsä on taas suomalainen. Et mulla ei oo sillä tavoin niin suurta semmosta kulttuuriristiriitaa tai sillä tavalla. Mutta mää voin hyvin kuvitella semmosen henkilön joka tulee tuolta jostain... jostain tuolta Arabimaista tai jostain. Ihan varmasti tulee sit, ihan väistämättä. Kyllä niinku mieltii itteä, nii kyllähä sitä välttämättä niinku aattelee et no hei, et tollahan on tommonen kulttuuri ja tommonen kulttuuri ja miten se sit sopeutuu tähän mun juttuun ja sillä tavoin. [...] seki on ihan totta, et kyllähän täällä on hirveesti, ihmiset suhtautuu tosi rasistisesti. Ja ehkä tavallaan ihmiset vähän häpeekin sitä omaa, niinku kieltää tavallaan sitä. Vaikka se on tummaihonen. Et eihän se nyt voi ihan mennä, et ”terve, mää oon ihan suomalainen”, et ”eihän tässä mitään”. Et se jotenki vähän tavallaan käy säälikä tai silleen et ”miks sää niinku yrität?” Et ehkä se sit helpottaa et just ois tämmösiä [monikulttuurisia kohtaamispaikkoja]. Tavallaan tukis sit sitä. Et vois pitää yllä sitä omaa kulttuuria. Mut tietysti, sitä ei saa silleen sanosin liikaa pitää. Tai silleen et pitää tavallaan myös sopeutua siihen kulttuuriin mikä täällä on. Et se ei sit mee semmoseks et ”mää haluan tappaa sut koska sää oot tehny niin ja niin ja niin”. Niinku esimerkiks Ruotsissa se juttu. Et täytyy kuitenkin ymmärtää että me ei olla semmosia tai... [virolainen tyttö, 18]

Yhtenä kiinnostavana sivujuonteena joidenkin monikulttuuristen nuorten haastatteluista voi nostaa vuoden 2005 Nuorisobarometrin ruotsinkielisten nuorten osuutta koskevien tulosten rinnalle niitä haastavia näkemyksiä. Barometrin tulosten mukaan suomenruotsalaiset nuoret pitivät itseään suomalaisnuoria suvaitsevaisempina ja kulttuurisesti avarakatseisempina, mikä tulee riitautetuksi tämän tutkimuksen aineistossa. Tässäkin havaitaan, kuinka ”erilaisuus” voi helposti kääntyä ihmistä vastaan (ks. Rastas 2005, 93):

Esimerkiks täällä T:ssä ruotsinkieliset nuoret on mun mielest suht ahdasmielisiä koska sinänsä ne puhuu ruotsii, ne ei puhu hyvin suomee niin niitten maailma on sinänsä tää T ja lähialueet. Mut sit, et ne ei nää muuta. Mut sit niinku suomenkieliset, niin suomenkieliset jotenki on paljon avaramielisempii ja tietää ja tekee muuta. [virolainen poika, 16]

Suomalaisuus ja suomalaistapaisuus nousevat tutulla tavalla merkittäviksi normeiksi ja sosiaalisesti pakottaviksi mittatikuiksi myös tässä monikulttuuristen nuorten parissa kootussa haastatteluaineis-

tossa (vrt. Harinen ym. 2005). Silloin kun siitä astutaan itse ulos, se haastetaan ja sitä kritisoidaan. Silloin kun siihen astutaan sisään, se otetaan annettuna ja erottelevana ominaisuutena. Sen kulttuurinen voima on niin ilmeinen, että uutta monikulttuurista sosiaalisuutta voinee syntyä vasta sitten, kun se saadaan purettua auki ja sen voima kyseenalaistettua. Kamppailulle suomalaiseksi ja/tai valkoiseksi ”pääsystä” (Rastas 2005, 96) tulisi voida tehdä jotain, koska siitä viime kädessä näyttää olevan kysymys.

8 PÄÄTTELYÄ

Veronika Honkasalo ja Päivi Harinen

Tutkimushankkeessa aiemmin toteutetussa monikulttuurisille nuorille suunnatussa kyselyssä (Harinen 2005) nousi selkeästi esille monikulttuurisen toiminnan ja kohtaamisten merkitys nuorten elämässä – varsinkin toiveiden tasolla. Tässä haastatteluanalyysissä havaittiin kuitenkin, että monikulttuurisuus näyttää ”syvemmälle” mentäessä avautuvan hankalasti keskustelunaiheeksi. Tämänkin aineiston perusteella on yhä vaikeaa hahmottaa, mitä nuoret lopulta toivovat, kun he toivovat monikulttuurista yhdessä olemista. Omiin kulttuuriryhmiin eristäytyminen tai yksikulttuurinen vapaa-ajan tarjonta kuitenkin näyttäisi olevan jotain, joka nuorten mielestä häiritsee monikulttuuristumiskehitystä, eikä oman kulttuurin vaaliminen vaikuta heidän arvostuksissaan niin tärkeältä kuin esimerkiksi heidän vanhempiensa näkemyksissä. Tämän vuoksi esimerkiksi erilaiset ”kulttuuriesittelyt” – ruokaesittelyt, kulttuuri-iltamat ja niin edelleen – eivät vaikuta erityisen toimivilta monikulttuurisen nuorisotoiminnan toteuttamisen tavoilta. Toiminnan monikulttuurisuus jää usein toteutumatta myös siitä syystä, että se ei kiinnosta suomalaisia nuoria (ks. myös Nuorisobarometri 2005). Yhtenä monikulttuurisen nuorisotoiminnan haasteena näyttääkin olevan löytää sopivia ”koukkuja”, joiden avulla erityisesti monikulttuurisuuteen nihkeästi suhtautuvat suomalaisnuoret saataisiin avoimin ja ennakkoluulottomin mielin mukaan toimintaan.

Yhtenä tutkimushankkeen suurena haasteena on ollut pohtia, miten monikulttuurisuudesta ja monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta voisi esittää rakentavia ja ”järkeviä” kysymyksiä, jotka saisivat nuoret pohtimaan toiminnan sisältöjä ja toimintaedellytyksiä. Keskustelunaiheena monikulttuurisuus näyttää itsestään selvällä ja automaattisella tavalla ”laukaisevan” löysää ja latteaa puhetta suvaitsevaisuuskasvatuksesta, teemapäivistä ja kulttuurien kohtaamisesta, samoin kuin ”rasistit meillä on aina keskuudessamme” -argumentaatiota. Monikulttuurisuuden lailla myös rasismista voi puhua vain yleisellä tasolla ja ikään kuin ulkopuolelta; omat rasismikokemukset avautuvat vaikeasti ja varovasti haastattelujen keskustelunaiheiksi (ks. myös Rastas 2004; Suurpää 2005, 62).

Kaikkineen tutkimushankkeeseemme sen eri vaiheissa osallistuneet informantit ovat keskenään hyvin erilaisia – eri-ikäisiä, tyttöjä, poikia, nuoria miehiä ja naisia, kaupunkilaisia, maalaisia, eri vähemmistöryhmiin kuuluvia. Siten tutkimuksen tavoitteeksi ei voi asettaa, että hahmotettaisiin jokin yksi jaettu kokemus vapaa-ajantoimintoihin osallistumisesta, vaan pikemminkin on syytä etsiä aineistoista variaatioita, ristiriitoja ja yksityiskohtia. Tässäkin tarkastelluissa teemoissa olennaista on, että nuoria ei ole järkevää niputtaa yhteen joukkoon – mikä on hyvä ottaa huomioon myös nuorisotoimintaa suunniteltaessa. Vaikka esimerkiksi uskonto saattaisi jonkun nuoren kohdalla merkitä elämää rikastuttavaa ”sampo”, jonkun toisen kohdalla se saattaa nousta merkitykselliseksi ainoastaan tietyissä elämän taitekohdissa. Jonkun nuoren muistoja värittävät kokemukset rasistisesta torjunnasta ja väkivallasta, ja jonkun toisen kohdalla monikulttuurisuus ja etninen erillaisuus ovat merkinneet myönteistä ”massasta” erottautumisen resurssia. Jotkut nuorista törmäävät kysymykseen monikulttuurisuudesta jatkuvasti, ja jotkut taas ihmettelevät, miksi heidät oikeastaan on kategorioitu monikulttuurisuustutkimuksen ”kohdejoukoksi”. Joillakin nuorilla on perheessään suomalaisia jäseniä, jotka puskuroivat heidän sosiaalisia suhteitaan, ja jotkut toiset puolestaan joutuvat raivaamaan tiensä toisten keskuuteen yksin ja toivoen suomalaista ystävää, joka saattelisi heidät toisten joukkoon ja madaltaisi näin osaltaan kulttuurisen epäluulon ja ”tuijottamisen” rakentamia kynnyksiä. Jotkut nuoret mieluilevat yhteisiin tekemisiin ja haluaisivat vaikuttaa ympäröivän maailman asioihin, ja toiset taas viihtyvät mainiosti omissa oloissaan.

Jos tämän raportin pohjana olleesta haastatteluaineistosta haluaa etsiä jonkinlaisia nuorten keskinäisiä yhtäläisyyksiä, sellainen voisi löytyä suhteessa vanhempiin ja perhetaustaan: useimmissa

haastatteluissa vanhempien merkitystä ei nähdä automaattisesti vapaa-ajan toimintoja rajoittavana tekijänä, vaan vanhempien määräysvallasta halutaan neuvotella ja asettaa samalla sekä vanhempien toiveet että myös suomalaisten nuorten ”epäilyttävä” vapaa-ajanvietto ja suhde vanhempiin kyseenalaisiksi. Toinen haastatteluaineistoon tulkittavissa oleva yleisempi juonne liittyy toiveisiin monikulttuurisesta toiminnasta: tutkimukseen osallistuneet nuoret korostavat jokseenkin yksimielisesti yhteisten ja nuorista itsestään lähtevien ”proggisten” yhteensaattavaa potentiaalia. Nuorista itsestään lähtevässä toiminnassa myös ”ohjaaja-ohjattava” -asetelma avautuu yhdistäen, valtauttaen ja vastuuttaen nuoria uudella tavalla.

Yksi vahva juoni monikulttuurisilta nuorilta kootussa haastatteluaineistossa on ajatus siitä, että vaikka miltei jokaisen ystävyysuhteet ovat luonteeltaan hyvin transnationaalisia, niin Suomessa (ja suomalaisten ystäviksi ”pääsemisessä”) kannattaa yrittää olla niin suomalainen kuin mahdollista. Suomalaistapaisena olet osa paikkakunnan kulttuuria, joka viime kädessä pohjustaa myös vapaa-ajan toiminnan tarjontaa. Erilaiset paikalliset vapaa-ajankulttuurit näkyvät myös siinä, kuinka monet nuorten suosimat tilat näyttävät olevan automaattisesti ja neuvottelematta suomalaisille nuorille tai heidän muodostamilleen pienille kaveriporukoille varattuja, ja jotkut toiset taas monikulttuurisille nuorille ”sallittuja”. Eriyisen ilmeisiä ”tilavaraukset” näyttävät olevan nuorisotalokulttuureissa, mihin kannattanee jatkossa kiinnittää tiukempaa huomiota. Nuorisotalon ”vapaa tila” ei voine monikulttuurisuutta hakiessaan olla niin avointa ja suvaitsevaa, että se sallii syrjivän ja rasistisenkin käyttäytymisen, toiminnan ja symboliikan. Vertaisten joukkoon pyrkivän maahanmuuttajanuoren osallistumiskokemuksissa yksikin torjutuksi tuleminen kokemus saattaa riittää esteeksi myöhemmille mukaan pyrkimisille ja laukaista kumuloituvan syrjäyttämisen prosessin – saati sitten jatkuvan rasistisen pilkkanteon tai väkivallan kohteeksi joutuminen, mikä sekään ei ole harvinaista tähän(kään) tutkimukseen osallistuneiden nuorten kokemuksissa. Vaikka rasismikokemuksista puhuminen henkilökohtaisissa haastatteluissa osoittautui vaikeaksi, nuorten kokemukset vahvistavat tältä osin jo kyselytutkimuksessamme saatua tulosta siitä, että ”etninen erilaisuus” on myös nuorisoyhteisöissä kipeä olotila ja suhde (etnisyydestä suhteena ks. Huttunen 2005), joka pakottaa Suomessa asuvan niin suomalaiseksi kuin kulloinkin on mahdollista. Kaikille tämä ei ole olemassa olevien stereotyyppien ja määritysten (esimerkiksi ”suomalainen on valkoihoinen”) hallitessa ole yhtäläisellä tavalla yksinkertaista.

Suomalaistapaisuuden vaatimusten vallitessa ollaan nopeasti päätelmissä siitä, että monikulttuurisuus sinällään on ongelma ja haaste – ja monikulttuurinen toiminta olisi siten lähtökohtaisesti ongelmien ja konfliktien hallinnointia (ks. Huttunen 2005). Tähänastiset kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet näiden lähtökohtien kapeuden ja kehämäisyyden. Kaikista hyvistä pyrkimyksistä huomimatta kulttuuriset välimatkat ovat olemassa ja kenties vahvistuneetkin. Voisiko monikulttuurisuudesta – myös nuorisotoiminnassa – alkaa puhua ilman, että siihen automaattisesti lisätään attribuutti ”haasteellinen”?

VIITTEET

- 1 Monikulttuurisilla nuorilla tarkoitamme tutkimuksessamme nuoria, joiden vanhemmista vähintään toinen on ulkomaalaistaustainen (Harinen 2005).
- 2 Haastateltavien kotipaikkakunnat ovat Helsinki, Espoo, Järvenpää, Joensuu, Tampere, Turku, Oulu, Kemi, Kuopio, Lappeenranta, Savonlinna, Jyväskylä, Kitee, Imatra, Tammisaari, Nokia ja Järvenpää.
- 3 Somalilaisten tavottamisesta tutkimusta varten ovat kirjoittaneet myös Ylänkö 1997, 51 ja Pohjanpää, Paananen ja Nieminen 2003, 44–45.
- 4 Haastateltavien nimet on muutettu. Nimet eivät myöskään viittaa vain tiettyihin yksilöityihin nuoriin – esimerkiksi raportissa esiintyvä Grete tms. voi olla useankin haastatellun nuoren peitenimi.
- 5 Hakasulkeissa oleva numero viittaa haastatellun nuoren ikään.
- 6 Tämä ”juurten” velvoittava muistaminen ei kuitenkaan näytä merkitsevän sitä, että nuoret kaipaisivat erityisesti omaa kulttuuriaan vaalivaa yhteistä nuorisotoimintaa, koska ”kulttuuriset juuret” vaikuttavat olevan etenkin perheeseen ja sukuun kiinnittyvä asia.
- 7 Se, että vain yksi nuori ilmoitti olevansa mukana seurakunnan toiminnassa, ei merkitse uskonnon näkymättömyyttä haastateltujen nuorten arjessa. Päinvastoin, monissa haastatteluissa uskonto ja uskonnollisuus tuotiin esiin tärkeänä yksityiselämän sisältönä, mikä tulee esille tämän raportin luvussa 4.
- 8 Toisaalta puhuessaan vaikutusmahdollisuuksistaan nuoret nostavat esiin myös pienen paikan vahvuuksia: siellä yksittäinenkin nuori voi saada ääntään kuuluviin ja vaikuttaa asioihin, jos vain rohkeutta ja uskottavuutta riittää.

LÄHTEET

- Bergman, Anne & Ekrem, Carola (1992) Fest och Fritid. Fyra studier i finlandssvenska festtraditioner och ungdomsseder. Meddelanden från folkkultursarkivet nr 13. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- Furusten, Thomas (1999) Review of National Youth Policy. Sweden: The National Board of Youth Affairs.
- Harinen, Päivi (2005) Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen. www.nuorisotutkimusseura/julkaisut/verkkajulkaisut
- Harinen, Päivi, Keskisalo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001) EXIT – Kohti uutta arkea? Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismin arki ja arjen rasismi. Tampere: Vastapaino.
- Harinen, Päivi, Itkonen, Hannu & Rautopuro, Juhani (2006) Asfalttiprinssit. Tutkimus skeittareista. Helsinki: Suomen Liikuntatieteellinen Seura.
- Harinen, Päivi & Ronkainen, Jussi (2003) Matkalaukku ja pari kolme passia. Kaksoiskansalaisuus yhteiskunnallisen jäsenyyden muotona. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 302–343.
- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003) Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5–13.
- Hautaniemi, Petri (2004) Pojat. Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

- Hendry, Leo B., Shucksmith, Janet, Love, John G. & Glendinning, Anthony (1993) *Young People's Leisure and Lifestyles*. Adolescence and Society Series. London, New York: Routledge.
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi (2007) Oikein valinneet jätetään rauhaan. Osallisuus, kulttuuri ja kontrolli. Artikkelin käsikirjoitus.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkasalo, Veronika (2003) Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkintoja suomalaisuudesta ja rasismista. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailua jäsenyyksistä*. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 158–189.
- Honkasalo, Veronika (2007) *Monikulttuurinen nuorisotyö helsinkiläisillä nuorisotaloilla*. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2007) *Monikulttuurinen nuorisotyö*. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Jaakkola, Magdalena (2005) *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Helsinki: Työministeriön työpoliittisia tutkimuksia 286.
- Keskisalo, Anne-Mari (2000) *Suomi-Venäjä -maaottelu. Suomalaisuus pelivälineenä kansainvälisessä luokassa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, kasvatustieteen laitos.
- Keskisalo, Anne-Mari (2003) *Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa*. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailua jäsenyyksistä*. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 122–157.
- Keskisalo, Anne-Mari & Perho, Sini (2001) *Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälineenä*. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=104. (Viitattu 14.11.2007.)
- Kääriäinen, Kimmo (2004) *Ateismin jälkeen. Uskonnollisuus Venäjällä*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 86.
- Lähteenmaa, Jaana (2002) *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Nuorisobarometri 2005. *Erilaiset ja samanlaiset*. Toim. Terhi-Anna Wilska. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto.
- Ollikainen, Taru (2007) *Mieluummin liian aikuismainen kuin liian lapsellinen. Tyttöjen siirtyä alakoululaisesta yläkoululaiseksi*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan oppiaineryhmä.
- Pehkonen, Eeva (1999) *Ihan hyvä mesta. Nuorisotalotoiminta nuorten kasvun tukijana: Toiminnan mahdollisuuksien ja merkityksien arviointia*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos.
- Perho, Sini (2006) *Rasistista nuorisokulttuuria tarkastelevan väitöskirjan käsikirjoitus*. Joensuun yliopisto, sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan oppiaineryhmä.
- Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri (2003) *Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Prieur, Annick (2002) *Gender Remix. On Gender Constructions among Children of Immigrants in Norway*. *Ethnicities* 2(1), 53–77.
- Pyykkönen, Miikka (2003) *Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailua jäsenyyksistä*. Etnisyys, kulttuuri ja

- kansalaisuus nuorten arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 193–237.
- Rastas, Anna (2002) Katseilla merkityt, silminnähdet. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 20(3), 3–17.
- Rastas, Anna (2004) "Am I Still White?" Dealing with the Colour Trouble. *Balayi: Culture, Law and Colonialisation*. Vol 6, 94–106.
- Rastas, Anna (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Rastas, Anna (2007) Rasismi lasten ja nuorten arjessa. *Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto.
- Rautopuro, Juhani, Harinen, Päivi & Itkonen, Hannu (2007) Skateboarding – A Sporty Form of Joyful Sociality. Teoksessa H. Itkonen, A-K. Salmikangas & E. McEvoy (toim.) *The Changing Role of Public, Civic and Private Sectors in Sport Culture*. Proceedings of the 3rd EASS Conference (European Association for Sociology of Sport). University of Jyväskylä, Department of Sport Sciences. Research Reports Nr. 3/2007. Jyväskylä, 131–138.
- Souto, Anne-Mari (2006) Arkipäivän rasismi ja osallistuva nuorisotutkimus koulun arjessa. Teoksessa Jaana Lähteenmaa & Terhi-Anna Wilska (toim.) *Kultainen nuoruus. Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen*. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=475. (Viitattu 14.11.2007.)
- Suomen väestö 2006. Helsinki: Tilastokeskus.
- Strandbu, Åse (2005) Identity, Embodied Culture and Physical Exercise. Stories from Muslim Girls in Oslo with Immigrant Background. *Young* 13(1), 27–45.
- Suurpää, Leena (2002) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Suurpää, Leena (2005) Suvaitsevaisuus. Sietämistä vai solidaarisuutta? Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 41–68.
- Tiilikainen, Marja (2000) Somalinaiset ja maahanmuuton kokemukset. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tiilikainen, Marja (2003) Arjen Islam. Somalinainen elämä Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Tolonen, Tarja (2001) Nuorten kulttuurit koulussa: Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusverkosto.
- Törrönen, Merja & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus VOL* (2), 33–42.
- Ylänkö, Maaria (1997) Afrikkalaisten integraationäkymät – pohdintoja Suomen lähtökohdista vastaanottajamaana. Teoksessa Harry Schulman & Vesa Kanninen (toim.) *Sovussa vai syrjässä? Ulkomaalaisten integroituminen Helsinkiin*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 12/1997.
- Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuorisotutkimus. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

LIITE

MIINA JA MANU -PROJEKTI¹

9.9.2005

HAASTATTELUT

Yleisiä ohjeita

Kun otat puhelimitse tai sähköpostitse yhteyttä haastateltavaan esittele lyhyesti itsesi ja Miina/manu-tutkimushanke. Voit muistuttaa haastateltavaa siitä, että hän osallistui kyselytutkimukseen aikaisemmin keväällä ja ilmoittautui lomakkeessa haastateltavaksi. Voit jo esittelyn yhteydessä kertoa, että haastattelut kestävät noin tunnin verran ja että haastattelut ovat luottamuksellisia (anonyymisyys). Painota myös, että tutkimushankkeen kannalta on tärkeää saada nuorten ääni kuuluviin myös haastattelujen avulla, sillä kyselyssä jäi jonkin verran asioita pimentoon. Sovi sitten haastateltavan kanssa ajankohta ja paikka, missä haastattelu suoritetaan. Mieluiten sellainen paikka, jonne haastateltavan on helppo saapua.

Miina/manu-hankkeessa toteutettavat haastattelut ovat teemahaastattelun kaltaisia. Teemahaastattelulla tarkoitetaan usein metodia, jossa tutkimusasetelmaa täsmennetään hankkeen edetessä, ja saatujen vastausten perusteella voidaan asettaa lisäkysymyksiä. Tutkijan ei myöskään oleteta arvaavan kaikkia vastauksia etukäteen. Siten teemahaastattelussa kysymykset pidetään tarkoituksella avonaisina, jotta tutkija voi halutessaan asettaa täydentäviä lisäkysymyksiä. Teemahaastattelu on siis keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. Se muistuttaa jokapäiväistä keskustelua, jota tutkija ohjailee siten, ettei se kokonaan eksy tutkimusongelmasta, mutta muutoin hän jättää haastattelun muodon ja yksityiskohdat varsin vapaiksi. Sinun ei tarvitse seurata kysymyspatteristoa orjallisesti; jos jokin asia on käynyt ilmi jo aikaisemmin, sitä ei tarvitse toistaa.

Haastateltavilla saattaa olla aikaisempia kokemuksia haastateltavana olemisesta (joko tutkimus-haastattelusta tai viranomais-haastattelusta). Haastateltavan tausta saattaa myös vaikuttaa siihen, ettei puuttuminen yksityiselämää koskeviin asioihin tunnu luontevalta. Ymmärtämisen esteenä saattaa myös olla se, ettei haastateltavan äidinkieli tai parempi kieli ole suomi. Muista myös, että haastateltava saattaa olla sinua huomattavasti nuorempi, edustaa toista sukupuolta tai muuten olla erilaisessa valta-asemassa suhteessa sinuun (pelkästään haastattelijaja-haastateltava-suhde on monella tapaa hierarkkinen). Kysy haastattelun aluksi, onko haastateltava osallistunut aikaisemmin tutkimusentekoon. Jos on, kysy hieman, minkä tyyppisestä tutkimuksesta oli kyse. Kerro sitten lyhyesti Miina/manu-hankkeen tutkimuksen ja erityisesti haastattelujen tarkoitus. Esittele myös itsesi! Kerro, että kaikki haastattelut litteroidaan, haastateltavien nimet muutetaan ja että haastattelut käsitellään niin, ettei haastateltavia voi tunnistaa lopullisesta tutkimusraportista. Voit myös painottaa, ettei haastateltavan tarvitse pelätä, että hän kertoisi jotain väärää tai epäolennaista. Kaikki, mitä haastattelussa tulee ilmi on tärkeää tutkimuksen kannalta. Painota myös, että haastattelut ovat luottamuksellisia.

Miina/manu-hankkeen haastatteluissa käsitellään sellaisia asioita, jotka voivat olla haastateltavalle herkkiä (esim. omasta taustasta puhuminen, rasismi, ennakkoluulot, jne.) Ole erityisen sensitiivinen näiden kysymysten kohdalla ja aseta mieluummin kuvailevia ja kierteleviä kysymyksiä, kuin suoria kysymyksiä, ja yritä säilyttää haastatteluissa keskustelunomainen tunnelma. Yritä myös antaa haastateltavalle mahdollisuus tuoda oma-aloitteisesti esimerkiksi rasismiin ja syrjintään liittyvät kokemukset esille. Jos sinusta tuntuu siltä, ettei haastateltava halua kertoa kipeistä asioista, älä pakota häntä siihen

¹ Miina ja Manu on *Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen* -tutkimushankkeen epävirallinen työnimi.

tai lypsä tietoa. Jos sinusta tuntuu, että sensitiivisistä asioista voisi saada enemmän tai ”oikeampaa” tietoa, kysy asiaa toisin. (Esim. monet saattavat peitellä sitä, että ovat kohdanneet ennakkoluuloista käyttäytymistä leimaantumisen pelossa, rasististen asenteiden kohteeksi joutuminen saattaa olla myös asia, josta vaietaan siksi, ettei haluta leimata ”muita”.)

Haastattelu saattaa herättää haastateltavassa monenlaisia tunteita. Pura haastattelun lopuksi haastattelutavan kanssa haastattelutilanne auki kysymällä, minkälaisia tuntemuksia haastattelu herätti. Oliko jokin kysymys hyvä? Huono? Naurettava? Mihin oli vaikea vastata, mihin helppoa? Tuntuiko jokin kysymys loukkaavalta? Anna haastateltavalle lopuksi yhteystietosi ja pyydä häntä vaikka kirjoittamaan, jos haastattelu herättää hänessä myöhemmin lisää tuntemuksia tai hänelle tulee jotain olennaista mieleen.

TEEMARUNKO

Liikkeelle kyselylomakkeesta (mukana tyhjä lomake):

- Muistatko tällaisen kyselyn? Mitä mieltä olet siitä?
- Miltä sinusta tuntui osallistua kyselyyn? Mitä ajatuksia se sinussa herätti?
- Mikä oli kyselyssä vaikeata, mikä helppoa?
- Minkälaista hyötyä tällaisesta tutkimuksesta on (vai onko mitään)? Miksi, miksi ei?
- Oletko aikaisemmin osallistunut vastaavanlaiseen tutkimukseen? Jos, niin minkälaiseen?

Kyselyssä saatiin seuraavanlaisia tuloksia: Monet kyselyyn vastanneet nuoret ilmoittivat, että heidän mielestään suurin este nuorisotoimintaan osallistumiselle on muiden nuorten ja ohjaajien ennakkoluuloisuus. Monet vastasivat myös, että nuorille järjestetystä toiminnasta on hankalaa saada tietoa. Monikulttuurinen nuorisotyö oli monen vastaajan mielestä mielekästä ja sitä toivottiin lisää.

- Miltä nämä tulokset vaikuttavat sinusta?
- Mistä luulet tällaisten tulosten johtuvan? Miten esimerkiksi ennakkoluuloisuus voi ilmetä? Miksi monikulttuurista toimintaa toivotaan?
- Minkälaisia kokemuksia sinulla on (tuloksiin liittyvistä asioista)?

Oma tausta (monikulttuurinen tausta)

- Kerrotko hieman taustastasi, perheestäsi jne. Tässä voisi lyhyesti kerrata tutkimukseen valikoitumisen kriteerit, etteivät haastateltavat ihmettele, miksi yhtäkkiä alettiin kysyä perheistä.
- (Muotoile seuraava kysymys edellisen vastauksen mukaan) Miten itse määrittelisit itsesi suhteessa juuri kertomaasi? Oletko esim. suomalainen, vai ...?
- Mitä uskonto merkitsee sinulle? Minkälainen sinun mielestäsi on uskonnollinen ihminen? Minkälaista uskonnollista toimintaa paikkakunnallasi järjestetään nuorille?
- Mitkä suhteesi ovat (mahdolliseen) toiseen maahan (onko siellä sukulaisia tai ystäviä)? Käytkö maassa esimerkiksi usein?
- Miten sinun vanhempasi määrittelevät itsensä? Miten sukulaiset/ystävät?
- Minkälaisia erilaisia ystäviä sinulla on (koulukaverit, työkaverit, tutut jne.)?
- Onko sinulla ystäviä ja/tai sukulaisia ulkomailla? Miten pidät heihin yhteyttä? Kuinka tiiviitä nämä ystävyysuhteet ovat?
- Mitä ystävät merkitsevät sinulle? Missä olet tutustunut heihin?
- Monet tutkimukseen osallistuneista nuorista sanoivat, ettei Suomessa ole helppoa saada ystäviä. Mistä luulet tällaisen käsityksen johtuvan? Miten nuorten toisiinsa tutustumista voisi tukea (nuorisotoiminnan avulla)?
- Onko tällä alueella helppo saada uusia ystäviä? Jos (ei), niin mistä luulet sen johtuvan?

Harrastukset ja vapaa-aika

- Mitä teet vapaa-ajalla? Minkälaiset ihmiset/nuoret mielestäsi harrastavat juuri tätä?
- Kenen kanssa harrastat ja mitä? Miksi juuri sitä / miksi et mitään?
- Tutustuuko harrastuspaikoissasi helposti uusiin ihmisiin/minkälaisiin?
- Mistä sait tiedon harrastuksesta? Kenen kanssa menit harrastukseen ensimmäisen kerran?
- Mitä harrastaisit, jos sinulla olisi siihen mahdollisuus?
- Mitä harrastusmahdollisuuksia on koulussasi/työpaikalla?
- Miten sinun perheesi ja sukusi suhtautuvat harrastuksiisi tai vapaa-ajankäyttöösi? Entä ystäväsi? Mistä luulet, että se johtuu?
- Millaiset nuoret ovat mielestäsi aktiivisia? entä passiivisia tai sellaisia jotka eivät osallistu juuri mihinkään toimintaan? tai Millaisilla nuorilla on mahdollisuus mielestäsi osallistua/ olla osallistumatta?
- Oletko törmännyt jossain harrastuksessa tai tilaisuudessa siihen, että jotakuta tai sinua itseäsi ei ole toivotettu tervetulleeksi? Kuvailenko tilannetta.
- Onko sinulla kotiintuloaikoja?
- Miten vietät aikaa kotona (kotityöt)?
- Urheilu näyttää olevan Suomessa suosituin harrastamismuoto, onko sinulla urheiluharrastuksia?
- Käytätkö paljon internetiä? Milloin ja millaisiin tarkoituksiin?
- Minne menette kavereiden kanssa arkisin/viikonloppuisin? Entä lomalla?
- Mitkä ovat sellaisia alueita kaupungissa, jonne et menisi? Miksi?
- Entä onko alueella hyviä paikkoja, joissa on kiva hengata (oleskella kavereiden kanssa tekemättä mitään erityistä)? Mitä hengaaminen sinun mielestäsi tarkoittaa?
- Onko jotain erityisiä tyyppisiä kaupungilla (paikkakunnalla), joita pelkää? Entä koulussa/töissä/muualla?
- Mitä mediaa seuraat? Minkälaisia uutisia/ohjelmia/tapahtumia seuraat?

Monikulttuurisuus

- Otetaanko sinun harrastuksissasi hyvin huomioon monikulttuuriset kysymykset? Mitä ehdottaisit tehtäväksi tämän asian suhteen? Mitä sinun mielestäsi monikulttuurinen nuorisotyö pitää ylipäänsä sisällään? Tarvitseeko monikulttuurisuudesta tai suvaitsevaisuudesta tehdä niin sanotusti numeroa? Miksi/ miksi ei? **TÄMÄ ON TÄRKEÄ OSUUS.**
- Miten monikulttuuristuminen näkyy mielestäsi suomalaisnuorten elämässä ja omassa elämässäsi?
- Kyselyssä toivottiin lisää monikulttuurisia kohtauspaiikkoja. Mitä mieltä olet tästä? Millaisiksi sinä näet niiden merkityksen? Oletko käynyt kohtauspaiikoissa?

Nuorisotalo ja järjestöt

- Osallistutko nuorisotalon toimintaan? Entä diskoihin? Nettikahvilat? Seurakunnan toiminta, rippikoulu? Kuulutko johonkin ”seuraan”? Miksi näihin, miksi et? Minkälaisille nuorille tällainen toiminta (esim. nuokan toiminta) on mielestäsi suunniteltu?
- Oletko itse järjestänyt jotain toimintaa nuorille? Miltä se on tuntunut?
- Minkälaiset mahdollisuudet sinun mielestäsi nuorilla on järjestää omaa toimintaa omalla alueellasi? Ottavatko nuoret huomioon toistensa mielipiteitä toimintaa järjestettäessä vai ottavatko tietyt nuoret helposti päätäntävällän itselleen? Vai onko toiminta aikuisten ”keksimää”?
- Tiedätkö, järjestetäänkö täällä jotain nuorille suunnattua järjestötoimintaa (avattava järjestötoiminta)?
- Pitäisikö sinun mielestä maahanmuuttajanuorille ja ”suomalaisille” nuorille olla yhteistä toimintaa vai erikseen?

- Miten monikulttuuriset kysymykset otetaan sinun mielestäsi eri toimintamuodoissa huomioon? Entä tytöt ja pojat?
- Oletko huomannut, että jokin erityinen porukka olisi ”vallannut” esimerkiksi nuorisotalon itselleen?
- Miten omien vanhempiesi/perheesi/sukusi yhteisö, järjestävätkö he jotain toimintaa? Osallistutko siihen?
- Mitä muita arvoja kuin monikulttuurisuutta pidät tärkeänä omassa toiminnassasi ja järjestötoiminnassa ylipäätään? Mitä ne ovat? (Ihmisoikeudet, luonnonsuojelu)
- Miten vietit vapaa-aikaasi nuorempana, entä mitä eroja näet vapaa-ajantoiminnassasi nyt?

Tärkeäksi koettu toiminta

- Kyselyssä tuli ilmi, että nuoret tahtoisivat enemmän monikulttuurista kuin kulttuuristen perinteiden vaalimiseen tähtäävää toimintaa? Mitä mieltä olet tästä? (Miten sinä pidät yllä toista kulttuurisia?) Annetaanko nuorille mielestäsi mahdollisuus olla kulttuurisesti erilainen?
- Kyselyn tulosten mukaan monet nuorista vastaajista ovat valmiita osallistumaan rasisminvastaiseen toimintaan. Oletko samaa mieltä? Koetko sen tarpeelliseksi? Miksi/miksi et?
- Minkälaista mielestäsi rasisminvastaisen työn pitäisi olla, mitä se sisältäisi? Millaisiin rasisminvastaisiin toimintamuotoihin olen törmännyt koulussa ja vapaa-ajan harrastuksissa?
- Mitä mieltä olet rasismista? Miten määrittelisit rasismia? Onko sinulla omia kokemuksia rasismista? Kenen ongelma rasismi on?
- Pitäisikö rasistisiin tilanteisiin puuttua ja jos, niin miten?
- Monet nuorista vastasivat myös, etteivät he osallistu nuorisolle suunnattuun toimintaan, koska ohjaajat ja muut nuoret ovat ennakkoluuloisia. Mitä ajattelet tästä?
- Miten ohjaajien ja nuorten ennakkoluuloisuus ilmenee?
- Puuttuvatko aikuiset mielestäsi tarpeeksi hanakasti rasismiin tai muuhun kiusaamiseen omalla alueellasi (esim. koulussa, harrastusten parissa jne.)? Käsitelläänkö tällaisia kysymyksiä kotona, koulussa tai harrastuksissa?
- Minkälaisia aikuisia pitäisi olla mukana nuorisotoiminnassa?

Tulevaisuudensuunnitelmat

- Millaisia merkityksiä näet harrastuksillasi suhteessa tulevaisuuden tavoitteisiisi?

KIRJOITTAJAT

REETTA ANTTILA (yht. yo). Opiskelen sosiologiaa Joensuun yliopistossa. Syventävien opintojen opinnäytetyöni käsittelee virtuaalista yhteisöllisyyttä. Pääsin osalliseksi tutkimushankkeeseen *Monikulttuuriset nuoret, vapaa- aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* työharjoitteluni kautta.

PÄIVI HARINEN (YTT). Työskentelen lehtorina Joensuun yliopiston yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunnassa. Tutkimuksissani olen ollut kiinnostunut erityisesti suomalaisen kansalaisyhteiskunnan monikansallistumisesta.

VERONIKA HONKASALO (FM). Toimin tutkijana Helsingin yliopiston uskontotieteen laitoksella, jossa valmistelen väitöskirjaa monikulttuurisesta tyttötyöstä ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Olen myös mukana tutkimushankkeessa *Monikulttuuriset nuoret, vapaa- aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*.